T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE AİDİYET DÜZEYLERİ VE YAŞAM DOYUMLARININ İNCELENMESİ: BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

SAFTER BOZARSLAN

I. DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ FATİH KUCUR

II. DANIŞMAN
PROF. DR. ALİYE MAVİLİ AKTAŞ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL-2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE AİDİYET DÜZEYLERİ VE YAŞAM DOYUMLARININ İNCELENMESİ: BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

SAFTER BOZARSLAN

I. DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ FATİH KUCUR

II. DANIŞMAN
PROF. DR. ALİYE MAVİLİ AKTAŞ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL-2019

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bana destek olan, motive eden ve aile aidiyeti üzerine çalışmam hususunda beni yönlendiren danışman hocalarımdan Prof. Dr. Aliye Mavili Aktaş ve tezin teorik kısımlarında eleştirileriyle bana yol gösteren, destek olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Fatih Kucur'a çok teşekkür ederim. Ayrıca bana yardımlarını, desteğini ve hoşgörüsünü hiçbir zaman esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Tayfun Yeşilşerit hocama, tezimle ilgili öneri ve fikirlerine başvurduğum dostum Hakan Coşkun'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... İİ
BEYAN ..... İİİ
TEŞEKKÜR ..... İV
İÇİNDEKİLER V
TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİİ
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ ..... İX
ÖZET X
ABSTRACT ..... Xİ
1. GİRİŞ VE AMAÇ 1
2. AİDİYET VE AİLE ÜZERİNE GENEL BİLGİLER 4
2.1. Aidiyetle İlgili Kuramsal Açıklamalar 7
2.1.1. Bağlanma Kuramı 7
2.1.2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı 9
2.2. Aile Nedir? 12
2.2.1. Ailenin İşlevleri 15
2.2.2. Ailenin Biyolojik İşlevi 15
2.2.3. Ailenin Psikolojik Doyum Sağlama İşlevi 16
2.2.4. Ailenin Ekonomik İşlevi 17
2.2.5. Ailenin Eğitim İşlevi 17
2.2.6. Ailenin Dini İşlevi 18
2.2.7. Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi 18
2.2.8. Otoriteye Göre Aile Tipleri 19
2.2.9. Büyüklüklerine Göre Aile Tipleri 21
2.2.10. İkametgah Yerine Göre Aile Tipleri 23
2.2.11. Eş Sayısına Göre Aile Tipleri 25
2.2.12. Değişen ve Farklı Aile Yapıları 26
2.2.13. Tek Ebeveynli Aileler 27
2.3. AİLE TEORİLERİ 29
2.3.1.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım 30
2.3.1.2. Çatışmacı ve Feminist Yaklaşım 31
2.3.1.3. Sembolik Etkileşimcilik Yaklaşımı 33

2.3.1.4. Gelişim ve Sistem Yaklaşımı 34
3. YAŞAM DOYUMU 38
3.1. Yaşam Doyumu 38
3.2. Yaşam Doyumu ve Sosyal Hizmet İlişkisi 40
4. GEREÇ VE YÖNTEM 45
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 45
4.2. Araştırmanın Problemi 46
4.3. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli 47
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 48
4.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi 49
4.6. Veri Toplama Araçları 49
4.6.1. Kişisel Bilgi Formu 49
4.6.2. Aile Aidiyet Ölçeği 49
4.6.3. Yaşam Doyumu Ölçeği 50
4.7. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi 51
4.8. Verilerin Analizi 51
4.9. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Verileri 54
5. BULGULAR 60
6. TARTIŞMA 75
7. ÖNERİLER 84
KAYNAKLAR 85
FORMLAR 93
ETİK KURUL KARARI 97
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI 99
ÖZGEÇMİŞ 100

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 4-1: Ölçeklerin Faktör ve Güvenilirlik Analizleri 53

Tablo 4-2: Aile Aidiyeti Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Faktör Yükleri…..... 53

Tablo 4-3: Yaşam Doyumu Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Faktör Yükleri 54

Tablo 4-4: Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı (N=200)… 55

Tablo 4-5: Öğrencilerin Ailesi ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200)… 57

Tablo 4-6: Öğrencilerin Yaşadığı Yer ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200)..... 59

Tablo 5-1: Öğrencilerin Aile Aidiyet ve Yaşam Doyumu Ortalamaları…..... 61

Tablo 5-2: Öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri arasında ilişki var mı? 61

Tablo 5-3: Öğrencilerin Kendilik Aidiyetleri ve Aile Aidiyetleri arasında bir fark var mı? ……62

Tablo 5-4: Ailesiyle Yaşayıp Yaşamayanların Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu Seviyeleri Farklı Mıdır? 63

Tablo 5-5: Ailesinin Yanında Yaşayan Öğrenciler İçin Aileyle Birlikte Kalmaktan Memnuniyet Durumuna Göre 64

Tablo 5-6: Ailesinin Yanında Yaşamayan Öğrenciler İçin Ailesinden Ayrı Kalmaktan Memnuniyet Durumuna Göre 64

Tablo 5-7: Cinsiyete Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır? 65

Tablo 5-8: Öğrencilerin Yaşları ile "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri arasında ilişki var mı? 66

Tablo 5-9: Sınıfa Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır? 66

Tablo 5-10: Sınıfa Göre Yaşam Doyumu Düzeyleri farklı mıdır? 67

Tablo 5-11: Aile Yapısına Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır? 68

Tablo 5-12: Ailede Kronik Hasta Olan ve Olmayan Durumuna Göre.....69
Tablo 5-13: Anne- Baba ve Kardeşlerinizden Başka Evde Daimi Yaşayan Bir Büyüğünüz, Akrabanız var mı?..... 69
Tablo 5-14: Siz Gelir Getiren Bir İşte Çalışıyor musunuz?..... 70
Tablo 5-15: Gelir Düzeyine Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?..... 70
Tablo 5-16: Anne ve Baba Çalışma Durumu Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır? 71
Tablo 5-17: Anne Baba Eğitim Durumu Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?..... 72
Tablo 5-18: Kardeş sayısına Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?..... 74

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
ANOVA	Varyans Analizi-Analysis of Variance
KMO	Kaiser-Meyer-Olkin
R^2	Regresyon Açıklayıcılık Katsayısı
p	Anlamlılık Düzeyi
r	Pearson Korelasyon Katsayısı
sd	Standard Deviation
SS	Standart Sapma
Akt.	Aktaran
vd.	ve diğerleri

ÖZET

Bozarslan, Safter. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyet Düzeyleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi: Biruni Üniversitesi Örneği. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Yüksek Lisans. İstanbul.

Aidiyet ve yaşam doyumunun bireysel ve toplumsal düzeydeki sonuçlarını anlamaya ve açıklamaya ilişkin sosyal bilimlerde yapılan araştırmalara konu edinilmiş ve özelde aile aidiyetine ilişkin son zamanlarda yapılan çalışmalar artmaktadır. Aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin genellikle birbirini etkilediği yönünde savlar bulunmaktadır. Aile aidiyet bağları güçlü olan bireylerin yaşam doyumları da olumlu bir düzeyde arttığına ilişkin varsayımlar yapılmaktadır.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. 100 öğrenci, ailesiyle birlikte yaşayan; 100 öğrenci, ailesiyle birlikte yaşamayan olmak üzere toplamda 200 öğrenci çalışmaya alınmıştır. Nicel araştırma deseninin ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Mavili ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilen Aile Aidiyet Ölçeği, Dağlı ve Baysal'ın (2016) Türkçe'ye uyarladığı Yaşam Doyumu Ölçeği ile Kişisel Bilgi Formu anketi kullanılmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre, aile aidiyeti arttıkça yaşam doyumunun da arttığı saptanmıştır. Ailesiyle birlikte yaşayan ve ailesiyle birlikte yaşamayan öğrencilerde aile aidiyetinde herhangi anlamlı bir değişiklik görülmemiştir ancak ailesiyle birlikte yaşamayan öğrencilerin yaşam doyumunun daha yüksek olduğu saptanmıştır. Kadın ve erkek öğrenciler arasında aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Annenin eğitim durumu ve çalışma durumunun aile aidiyeti ve yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir etkisi görülmemiştir. Babanın eğitim durumu ve çalışma durumunun ise hem aile aidiyetini hem de yaşam doyumunu etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Üniversite Öğrencileri, Aile Aidiyeti, Yaşam Doyumu, Aile.

ABSTRACT

Bozarslan, S. (2019). Investigation of Family Belonging Levels and Life Satisfaction of University Students: The Case of Biruni University. İstanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Department of Social Work. Master's Thesis. İstanbul.

The number of studies on understanding and explaining the results of belonging and life satisfaction on individual and social level and family belonging have recently been increased in social sciences. There are various claims that the relationship between family belonging and life satisfaction usually affect each other. It is assumed that individuals who have strong family affiliations have an increasing life satisfaction in a positive level as well.

In this study, the relationship between family belonging and life satisfaction of university students have been investigated. Totally 200 students are included in this study; 100s of them are students who live with their parents and 100s of them are students who don't live with their parents. Relational survey design of quantitative research has been used. The Family Belonging Scale developed by Mavili et al. (2014) and Life Satisfaction Scale and questionnaire of Personal Information Form which was adapted to Turkish by Dağlı and Baysal (2016) are also used.

The results of the study show that as the sense of family belonging increased, the life satisfaction has also increased as well. In terms of family belonging, there is no significant change between the students who live with their families and those who do not live with their families, however it has been detected that the students who do not live with their families have higher life satisfaction. There is no significant difference between family belonging and life satisfaction among female and male students. The educational background and employment status of the mother do not have a significant effect on family belonging and life satisfaction. On the other hand, it has been observed that educational background and employment status of the father affect both family belonging and life satisfaction.

Key Words: University Students, Family Belonging, Life Satisfaction, Family.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Aile olgusu, hiçbir şey değilse bile kişisel olarak bize ilginç gelmektedir. Çünkü insanlar ya geçmişte bir aileye ait olmuştur ya şu an bir aile kurmuştur ya da ilerde bir aile kurup kurmama konusunda bunun hakkında düşünmüştür. *"Ailenin bize ilginç gelmesi ve merak uyandırmasının sebebi sevgi, yakınlık, umut, ortaklık, korku, sömürü, şiddet, cinsellik, çatışma, aidiyet vb. insan gerçekliklerinin bir arada yaşandığı bir insan birliği olduğu içindir"* (Gülerce, 2007:9). Bu insan birliğinin oluşturduğu ortak yaşamda bireyleri ailesine ait kılan, kolay kolay vazgeçmediği bir bağı var, bir bakıma anlam dünyasını içinde oluşturduğu ve kendisini orayla ilişkilendirdiği ve oraya ait hissettiği bir mensubiyet hali yani bir aidiyet duygusu olduğunu söyleyebiliriz.

Aidiyet kavramı ise Türk Dil Kurumu tarafından "*ilişkinlik*" ait olma ise "*ilişkin, ilişik, ilgili*" olarak tanımlanmaktadır (http://www.tdk.gov.tr, E.T.:29.04.2019). Aidiyet çeşitli araştırmacılar tarafından konu edinmiş ve buna ilişkin farklı tanımlamalar yapılmıştır. Keskin ve Pakdemirli'ye göre aidiyet; "*mensubiyet*" ya da "*ait olma hali*" şeklinde açıklanabilen bir bütünleşme çabasıdır. Aidiyet, bireyin içinde bulunduğu çevre ile oluşan ve bireyin bilinçli ya da bilinçsiz tercihleri ile biçimlenen, yenilenen ve değişkenlik gösteren bir durumdur. *"Doğumla birlikte başlayan bireyin mensubiyet öyküsü, tüm farklılıklarına rağmen, içinde yaşadığı ve geliştiği çevrenin niteliklerini bilişsel, duyuşsal ve sosyal öğrenme yoluyla kendi benliğine aktarması, o çevre ile özdeşleşmesi ve aynılaşması biçiminde sürüp gitmektedir"* (Keskin ve Pakdemirli, 2016: 1).

Anant aidiyeti, *"bireyin kendisini bir çevrenin ya da bir sistemin vazgeçilmez ve ayrılmaz bir parçası olarak hissetme deneyimi"* olarak tanımlamıştır. Araştırmacı, çalışmasında aidiyet ile çocuk gelişimi, okul, sosyal ilişkiler ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Anant'ın tanımlamasına değerli olma, ihtiyaç duyulma ve kabul edilme deneyimini içeren "*değerli katılım*" ve bireyin özelliklerinin sistem ya da çevreyle bağlantılı olduğu ya da tamamladığı algısını içeren "*uyum*" olmak üzere iki nitelik daha ekleyen Hagerty ve Patusky ise aidiyeti, "*bir sisteme ya da çevreye kişisel katılım deneyimi*" olarak tanımlamışlardır. Bu deneyimde, kişilerin kendilerini o çevrenin ya da sistemin tamamlayıcı bir unsuru olarak hissettiklerine dikkat çekerler. Araştırmacılar, aidiyetin ortaya çıkması için öncelikle oluşması gereken bazı unsurların

olduğuna, diğer bir ifadeyle aidiyetin bazı öncüllerinin varlığını vurgulamaktadır. Hagerty ve arkadaşları aidiyet duygusunun ortaya çıkması için üç öncül belirlemişlerdir. Bu öncüller "katılım için enerji", "anlamlı katılım için potansiyel ve arzu" ve "paylaşılan ve tamamlayan özellikler için potansiyel" dir. Bu üç öncül, ait olma duygusunun eksikliğinin tanımlanması ve bununla ilgili müdahaleler için hayati önem taşımaktadır (Aslantürk, 2017: 48).

John Berger'in tanımında ise; *"insanı öteki hayvanlardan ayıran, geçmişe ve gelecek olana duyduğu aidiyet hissi*" olduğunu söyler (Berger, 2001). Bu bağlamda aidiyet sadece şimdi ve burada olanla ilgili olmayıp yaşanmış olanla, yaşanmamış ya da yaşanacak olanla insanın kurduğu bir tür his veya bağ olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca aidiyet kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında genellikle kişinin diğer insanlarla kurduğu bağ veya ilişki ihtiyacı olduğu söylenebilir.

Bu ihtiyaç farklı yaklaşımlarda farklı şekillerde ele alınmış ve tanımlanmıştır. Aslantürk'ün doktora tezinde aktardığına göre; Murray diğer insanlarla ilişkili olma ihtiyacını insanlar arasındaki sevgi ihtiyacı olarak, Maslow, Baumeister ve Leary Goodenow aidiyet olarak, Rogers, olumlu kabul (positive regard) olarak Deci ve Ryan ise ilişkili olma ihtiyacı olarak ele almışlardır. Bebeklik döneminden itibaren diğer bireylerle bağ kurma isteği, nesne ilişkileri kuramı, bağlanma kuramı gibi birçok kuramın ana çalışma konularından biridir. Kurulan bağların ve ilişkilerin olumlu olması, bireyi ve çevresini doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Bu bağlamda, olumlu ve kalıcı ilişkiler kurmak, insanların temel ihtiyaçlarından biri olarak değerlendirilir (Murray, Maslow vd. Akt. Aslantürk, 2017:48).

Bu çalışmada ise biz genel olarak aidiyetin bir türü olarak nitelendirebileceğimiz daha spesifik olan aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi çalıştık. Bu çalışma üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleşmiştir çünkü literatürde çok tartışılan "beliren yetişkinlik (emerging adulthood)" kavramı 18-25 yaş arası olarak tanımlanmaktadır (Arnett, 2000: 469). Beliren yetişkinlik döneminde olan bireyler, yetişkin sorumluluklarını ne tam olarak kabul etmişlerdir ne de çocukluk bağumlılıklarından kurtulabilmişlerdir. Gelişmiş ülkelerdeki çoğu genç birey, bu dönemin bir özelliği olarak yaşamlarında temel değişikliklere sebep olabilecek bazı seçimlerde bulunurlar. Bu seçimler çoğunlukla aşk, evlilik ve iş hayatı ile ideoloji gibi konulardır (Atak ve Çok, 2010: 40).

Bu bağlamda yetişkinliğe hem geçiş aşaması sayılabilecek hem de tam olarak bir geçiş olmayan bu dönemde günümüzdeki gençler çoğunlukla üniversite okumaktalar, iş sahibi olmaya çalışıyordur ya da iş sahibidir ama aynı zamanda evliliğe, aile kurmaya da yakın bir kavşak noktasındalar ve bütün bu etkenlerin ortasında verecekleri ya da verdikleri seçimler hayatlarını çok önemli bir şekilde etkilemektedir. Nitekim bu konuda yapılan çalışmalardan birisi; Ümit Morsünbül'ün lise öğrencileri, üniversite öğrencileri ve öğrenci olmayan 14-25 yaş aralığındaki gençlerle Kimlik Gelişiminin Boyutları Ölçeği (KGBÖ) ile Ergenlerde Risk Alma Ölçeği (ERAÖ) kullanarak bu bireylerin kendilerini yetişkin olarak değerlendirip değerlendirmedikleri, kimlik boyutları ve risk alma davranışı açısından karşılaştırmıştır. Bulgular kısmında üniversite eğitimi alan grubun (182 kişi) büyük çoğunluğu %78.57 oranında kendilerini bazı yönlerden yetişkin olarak tanımladıkları, kendilerini yetişkin olarak tanımlayanların oranı ise %11.53 olarak çıkmıştır (Morsünbül, 2013: 878). Bu açıdan baktığımız zaman bu çalışmamız üniversite eğitimi alan öğrencilerle aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi incelemek ve tespit etmek bu konuda sosyal hizmet alanında yeni bir öneri ve yorum geliştirmenin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Bu tez çalışmasında aile aidiyet ölçeği ile yaşam doyumu ölçeğini Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesindeki farklı bölümlerde okuyan öğrencilerin, ailesiyle birlikte yaşayan ve ailesiyle birlikte yaşamayanları eşit sayıda alınıp karşılaştırılmalı bir incelemesi yapılmıştır. Yaş aralığını ise yukarda Arnett'in tanımladığı üzere beliren yetişkinlik dönemi olan 18-25 yaş arasında olan bireyler alınmıştır. Bu çalışmanın kuramsal kısmında aidiyet kavramı ele alınmış olup, aidiyete ilişkin kuramlar incelenmiştir. Ardından aile kavramı ve kuramlarına ilişkin farklı bakış açılardan ele alınan yaklaşımlara değinilmiştir. Sonrasında yaşam doyumu kavramına yer verilmiştir ve en sonda tez bulgular, tartışma ve öneriler kısmıyla bitmektedir.

2. AİDİYET VE AİLE ÜZERİNE GENEL BİLGİLER

Aidiyet Arapça bir kelime olup ilişkin, ilgi, ilinti anlamlarına gelmektedir. Orhan Hançerlioğlu aidiyet kavramını ilinti kavramıyla eş anlamlı kullanıp şöyle tanımlıyor. *"İlinti; bir şeyin başka bir şeye bağlı bulunması demek, biçimsel mantıkta, bir öznenin, kaplamı içine girdiği bir sınıfla mantıksal bağıntısını dile getirir"* (Hançerlioğlu, 1985: 52). Osmanlıcada İlinti, Aidiyet, Mensubiyet Merbutiyet, Taalük anlamları da bulunmaktadır. Aidiyet kelimesinin İngilizce'deki karşılığı belogning, relation, concern, place attachment gibi anlamları olduğunu da görüyoruz yani sadece bu sözlük anlamlarından hareket ederek bu dört kelime arasında bir bağlantı yapılacaksa eğer aidiyet, bir tür ilişkiyle (relation) oluşan etken ilginin (concern) sonucunda bağlılıkla, bağlanmayla (attachment) yer edinmesi, oturması (place) çıkarımını yapabileceğimizi söyleyebiliriz. Buradan hareketle özellikle ilgi ve ilişki kavramları hep aidiyeti tanımlamada kullanılan önemli iki kavram gibi görünüyor ve onun için bu iki kavram üzerinde ayrıca durulmuştur.

Yine Hançerlioğlu'nun tanımlamasına göre ilgi; Osmanlıcada alaka, münasebet, imtizaç anlamlarına gelmekte ve iki şey arasında bulunan herhangi bir bağlılık olarak ifade edilmektedir ve "*iteleme*" terimi karşılığında da kullanılmaktadır.

> *"Genel anlamının dışında terim olarak ilgi, eski simyacılıktan kalma bir anlam taşır ve kimya biliminde kullanılır. Kimyasal öğelerin birbirleriyle birleşme eğilimini dile getirir. Temelde bu bir doğal, itme gücü karşılığı olarak çekme gücüdür ki, Antikçağ Yunan düşünürü Empedokles bu çatışan ikiliği devinimi (hareketi) yaratan neden olarak aşk ve nefret deyimleriyle tanımlamıştı. Nitekim ünlü Kimya bilgini aynı zamanda çağdaş tıp eğitiminin temellerini atan Boerhaave de, bu kimyasal ilgi'yi, cisimler arasında bir aşk olarak tanımlamaktadır. Bu, kimyasal öğeleri birleşmeye zorlayan ve onları birleştikten sonra somut olarak bağlı tutan bir güç olduğunu aktarır. Ruhbilimsel anlamda ise ilgi, belli bir amaca ulaşmak için duygunun ve dikkatin olumlu yönelimini dile getirir"* (Hançerlioğlu, 1985: 49).

Yukardaki açıklamalara baktığımızda aşk kelimesi Latince'de dilligitis demek ama aynı zamanda sevgi anlamına da gelmektedir, nitekim İngilizce'de de love, Türkçe'de hem sevgi hem de aşk anlamında kullanılmaktadır ama Türkçe'ye çevirisinde bir problem yaşanmaktadır çünkü aşk ve sevgi iki farklı kelime ile Türkçe'de karşılığı

bulunmaktadır ve bazen bağlamına göre farklı anlamlar da içerebilir bu yüzden biz yukarda aşk kelimesi geçen yere sevgi de diyebiliriz. Ruhbilimsel anlamda ise ilginin yakınlık duyma, öncelik verme anlamı da çıkabilir bu açıdan baktığımızda insan ilgi duyduğu şeyleri öğrenebilir, keşfedebilir ilgi duymadığı şeyleri ise öğrenemez, bilemez yani insanın kişiliği aslında ilgisel yönelimlerinin çoğalmasıyla büyür ve gelişir. Tam da burada aidiyet kavramının ilgi kavramıyla yakından ilişkili olması, aidiyetin çekirdeğinde ilgi olduğunu ve bunun da sevgi içerdiğini dolayısıyla aidiyetin kökleşip büyümesinin altında bu anahtar kavramın yattığını söyleyebiliriz. Aidiyet kavramı aynı zamanda ilişki, ilişkinlik anlamlarına gelmektedir ve ilişki kavramı içeriği üzerine aşağıda bazı tanımlamalar yapılmıştır.

Türk Dil Kurumu tarafından *ilişki* iki şey arasındaki karşılıklı ilgi, bağ olarak tanımlanmaktadır (http://www.tdk.gov.tr, E.T.:29.04.2019). Hançerlioğlu'nun Felsefe Ansiklopedisi kitabındaki sözlük tanımlamasına göre;

> "*İlişki; bilinçsel doğasal ve toplumsal olgular arasındaki karşılıklı bağlılık olarak ifade edilmektedir. İlişki, evrenin maddesel birliğini niteler. Evrende her bir şey birbiriyle kurduğu ilişkiler sonucunda var olur ve onun kurduğu bu ilişkilerden başka da bir şey yoktur. Bir şeylerin var olduğunu söyleyebiliyorsak o şeyin bir ya da daha fazla ilişkilerin olduğunu söylemektir. Bir anlamda varlık sahasında yer almayı belirleyen ilişkilerdir (iki şey arasındaki karşılıklı bağlardır) ve değişmeden bahsediyorsak burada ilişkilerin değiştiğini, gelişme ise bazı ilişkilerin ortadan kalkarak kendisini yeni ilişkilere bırakmasıdır. Her ilişki bir birliği olduğu kadar bir karşıtlığı, bir kavuşmayı olduğu kadar bir çatışmayı, bir etkilemeyi olduğu kadar bir etkilenmeyi de kapsar. Çünkü birlikle karşıtlık, barışla savaş, etkileme ve etkilenme en az iki şey arasında gerçekleşebilen bir ilişkidir. Bir şey neyse ancak, başka bir şeyle ilişkisi içinde odur. Bir şeyi tanımak o şeyin ilişkilerini tanımaktır; bir şeyi bilmek o şeyin ilişkilerini bilmektir; bir şeyi iyice tanımak ve bilmek o şeyin daha çok ilişkilerini tanımak ve bilmektir"* (Hançerlioğlu, 1985: 49).

Buradan hareketle genel anlamda her şey belki de bu karmaşık ilişkiler ağının çözümlenmesinde yatıyor olabilir. Ancak insan ilişkileri daha farklı biçimlerde değişip dönüşerek gelişiyor. Nitekim Ortega y Gasset'e göre; biz herhangi bir eyleme giriştiğimizde onunla ilgili edinmiş olduğumuz deneyimlerimiz aklımıza gelir ve ona göre eylemde bulunuruz mesela bir taşı parçalamak istediğimizde, taşın bize karşılık veremeyeceğini biliriz ki bu ilişki tek yönlüdür. Biz taşı hesaba katarken taş bizi hesaba

katmaz. Ama biz hayvana karşı bir eylemde bulunduğumuzda onun bize karşılık vereceğini biliriz. Hayvan bizim için olduğu kadar biz de onun için varız. Ancak hayvanın hareketleri ve eylemleri sınırlı ve belirsiz olduğu için hayvanla varoluşumuz çok dar bir çerçevede kalır. Eylemlerimize tam olarak karşılık veren öteki insanlar vardır. Biz ancak kendimiz gibi olan insanlarla gerçek anlamda bir şeyler yapabiliyoruz ve varolabiliyoruz. Çünkü benim onun hakkında bir görüşüm varsa onun da benimle ilgili bir görüşü vardır ve Gasset'e göre bu son derece özel bir birlikteliktir. Yaşamımız, aslında başkalarıyla birlikte yaşamaktan başka bir şey değildir. Çünkü birliktelik ya da toplum diye adlandırılan şey, birbirine benzeyen, karşılıklı, biri öbürü olabilen iki şey arasında varolabilir (Gasset, 2017: 93). İnsan ilişkilerinde bu etkileme ve etkilenme; karşıtlıkla birliktelik gibi kavramlar çoğu zaman iç içe ve karmaşık bir şekilde karşılıklı olarak gelişmektedir.

Öte yandan insanın bu karmaşık bir şekilde ele alınan ilişkilerinde neyi aradığı ya da neyi istediği sorusu psikolojide yıllardır tartışılmaktadır. Psikiyatrist Ersoy'a göre Psikanalist Ronald Fairbairn insanın haz değil belki de ilişki aradığını ifade etmektedir. Bu sözün insana ilişkin belki de tarihte önemli bir aşama ve tarif olduğunu aktarır çünkü bu söz çok temel bir değişiklik anlamına geliyordu. Mitchell'in yaptığı bir tasvirle Freud'un haz arayan, zorunda olduğu için ilişkilenen ve zamanla bu vahşi hayvan giderek ehlileşerek; yeterli bakım ve ilgiyle büyüyebilen aynı zamanda ilişkilenme kapasitesiyle de doğan bir bitkiye dönmüş olduğunu ifade eder. Yani insanın bir tür ilişki aradığını ifade etmektedir ve bu ilişkiler içinde saygı-takdir görmek, kaynaşmak, haz almak, sevmek/sevilmek, güvende hissetmek ve ait olmak istediğini aktarmaktadır. Dünyada ancak ilişkisel düzlemde, ne olduğunu bilemediğimiz, eksiğimizi (arzumuzu) ötekinde arayarak ancak anlam bulabiliriz. Bu isterse bir dürtü türevi veyahut kendisi bir dürtü olsa bile ilişkiler, bağlar ve aidiyetlerle bireyin büyüyüp gelişebileceğini söyleyebiliriz (http://bilalersoy.com/psikanaliz/aidiyet/, E.T.: 30.04.2019).

Alptekin'e göre ise aidiyet, ilişkilendirme ile anlaşılabilecek bir kavram olduğunu ifade eder ve bu ilişkilenmenin yönü bir insana, gruba, nesneye ya da bir sosyal kategoriye işaret edebilir. Bu durum insanın kendini tanımlamada kullandığı etkenlerin, unsurların zenginliği nispetinde genişletilebilir. Aidiyet, bir tür içerilme, dahil olmadır yani bir anlamda eklemlenme, çıkarılma veya ait olunan şeye ilişkin bir bütünleşme çabası olduğu söylenebilir (Alptekin, 2011: 20).

Nitekim Jiddu Krishnamurti İlişki Üzerine adlı kitabında, ötekilerle olan ilişkilerimizi anladığımızda yeni bir toplumsal ilişki biçimini yaratacağımızı ifade eder. İnsanın ancak kendisiyle uyumlu olduğunda, bir başkasıyla uyumlu olabileceğini ve ilişkide çoğu zaman önemli olan başkası değil, insanın kendisi olduğunu aktarmaktadır. Ancak bu durum insanın kendisini izole etmesi demek değildir, kendi içinde çatışmaya ve sıkıntıya neden olanları derinden anlaması olduğunu söyleyebiliriz. Krishnamurti, ilişki üzerinde durmak gerektiğini ifade eder çünkü ilişkinin karmaşıklığı anlaşıldığında akıl ve duygudan öte bir anlam yaratılabileceğini söylemektedir. Anladıklarımızı sadece aklımıza dayandırırsak, o zaman bunun içine soyutlanma, gurur ve sevgisizlik de girebilme ihtimali olabilir; ilişkimizi bu sefer de sadece duyguya dayandıracak olursak, kısa vadede uçup gidecek bir duygusallık oluşabilir ve bunun hiçbir derinliği olmaz. İlişkinin karmaşıklığını anlayabilmek için dikkat, sabır ve dürüstlük gerekir. İlişki, sıkıntının gizli nedenlerinin keşfedildiği kendini açığa vurma sürecidir. Bu kendini açığa vurma da yalnızca ilişkide olanaklıdır (Krishnamurti, 2000: 13).

Bu açıklamalardan hareketle ilgi ve ilişki kavramları aidiyet kavramının etimolojik açıklanmasında bir veri sağlıyor bize ancak aidiyeti bir ihtiyaç olarak ele alan yaklaşımlar da vardır. Bu ihtiyacın karşılanmasında ailenin rolü olduğunu savunan kuramcılar bulunmaktadır ancak aile aidiyetine ilişkin her ne kadar ayrı bir kavramsal çerçeve olmasa bile biz bu yaklaşımlar üzerinden aile aidiyetinin izini sürmüş olacağız ve aidiyeti bu bağlamda tam olarak nereye oturduğuyla ilişkili bir yorum geliştirme imkanımız olacaktır.

2.1. Aidiyetle İlgili Kuramsal Açıklamalar

2.1.1. Bağlanma Kuramı

John Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramı hayatta kalmak için ebeveynlerle ve kendini yakın hissettiği diğerleriyle kurulan derin duygusal bağların yaşam boyunca olan etkisini açıklayan bir kuramdır. Bağlanma genelde bebeklikte erken dönemde kurulan duygusal bir bağdır çünkü bebekler doğumla gelen bir zayıflıkla birlikte özellikle onu büyütenlerle (içgüdüsel olarak) duygusal bağlar kurduğunda hayatta kalırlar. Yakınlık kurma bağlanmada ilk temel sistemdir ardından keşif dönemi başlar yani yakınlık kurulduğunda çocuk bu sefer bu yakınlığın verdiği güvenle dış dünyayı keşfe çıkar ve o bağlandığı bakımverenin (anne veya baba ama onu büyüten genellikle anne olur) onun için güvenli bir yer olduğunun bilincinde olup her zaman oraya

sığanacağını bilerek keşfe başlar. Bağlanma ile keşif sistemlerinin dengeli ve birlikte uyumlu olması gerekmektedir. Bu da annenin güvenli bir liman olduğunu göstermektedir ve bu da çocuğun sağlıklı olarak duygusal bağlar kurulmasında ve ruhsal olarak iyi olma kapasitesinde belirleyici olmaktadır (Sümer, Oruçlular&Çapar, 2015: 193-194).

Bowlby, Bağlanma kitabında diğer memelilerden farklı olarak insanın bağlanma davranışına ilişkin şunları ifade etmektedir.

> "*Öncellikle insan-bebeğin, kendi ağırlığını taşımasına imkan veren yapışma kapasitesiyle doğduğu iyi bilinmektedir; bu, Freud'un gözlemleyip "doyumsuzluk içgüdüsü" olarak tanımladığı kapasitedir. Ikinci olarak bebekler yaşamın ilk günlerinde bile kucağa alınma, konuşulma ya da kucaklanma gibi sosyal etkileşimle sakinleşirler ve kısa bir süre sonra insanların dolanıp durmasını izleyerek eğleniyor gibi görünürler. Insan-bebeğin sosyal uyarıcılara kolay bir şekilde tepki verdiği ve sosyal etkileşime hızlı bir şekilde tutunduğunun açık kanıtları mevcuttur* (Bowlby, 2018: 276).

Bu teoriye göre çocuk ile ona bakım veren kişi arasında gelişen bir yakınlık hissinin olduğu ve özellikle stres ve depresif durumlarda belirginleşen, belli bir tutarlılığı, sürekliliği olan duygusal bağ olarak ifade edilmektedir. Bağlanma sadece çocuklukta kalmaz aynı zamanda yaşam boyu devam eder ve çocuğun güvenli ya da güvensiz/ ikircikli/ kararsız bağlanma durumları ileriki yaşamında da bunun etkileri devam etmektedir. Güvenli bağlanma olduğu zaman bu çocuğun gelecek yaşamında sağlıklı bir sürece işaret etmektedir, eğer ki güvensiz bağlanma olursa John Bowlby'un çalışmalarında da görüldüğü gibi psikopatolojinin belirleyicileri olarak düşünülmektedir (Kesebir, Kavzoğlu & Üstündağ, 2011: 321).

Tüzün ve Sayar'a göre de bebeğin 0-2 yaş aralığında hem zihinsel hem fiziksel hem de duygusal anlamda çok hızlı geliştiği ve büyüdüğü bir dönem olmasından dolayı çocuğun sadece fiziki ihtiyaçlarını karşılamak yeterli değildir. Çocuk kendisine bakım veren kişiye bağlıdır, bağımlıdır ve çocuğun bakımverenle kurduğu yakınlık hissi zihinsel ve duygusal dünyasında önemli etkiler oluşturmaktadır. Bağlanma kavramı ise tam da bebeğin kendi bakım ihtiyaçlarını karşılayamadığı için anne-babayla kurduğu olumlu ve yardım edici bir bağın olduğudur. Burada daha çok bakım verenin yukardaki ifade edildiği gibi annenin olması hasebiyle çocuk ile anne arasında kurulan bu bağ hayat boyu

devam ettiğini söyleyebiliriz yani bu kuramın ana vurgusu, annenin bebeğe dış dünyayı keşfedebileceği ve yeri geldiğinde kendisine sığınılabilecek güvenli bir liman olmasıdır (Tüzün&Sayar, 2006: 25).

Bowlby'nin, bağlanma sisteminden yola çıkarak bireyin benliğine ve başkalarına ilişkin içsel çalışan zihinsel modelleri olduğunu ve "dörtlü bağlanma" olarak ifade edilen yeni bir model ileri sürmüşlerdir. Buna göre;

> *"Benlik ve başkaları modelleri, olumlu ve olumsuz olma durumlarına göre dört kategoride değerlendirilmektedir. Bu araştırmacılara göre, güvenli bağlanma stili benlik ve başkalarına ilişkin modellerin olumlu olduğu stildir; kişi kendisinin sevilmeye değer olduğunu, başkalarının da genel olarak kabul edici ve destekleyici olduklarını düşünür, ilişkilerinde daha güvenlidir ve rahattır. Kişinin kendisi hakkındaki değersizlik duygularına (olumsuz benlik modeli) başkalarına ilişkin olumlu değerlendirmelerin olumlu başkaları modeli eşlik ettiği bağlanma stili ise, saplantılı stil olarak tanımlanmıştır. Benlik modelinin olumlu ancak başkaları modelinin olumsuz olduğu bağlanma örüntüsü, kayıtsız stil olarak betimlenmiştir. Son olarak, her iki zihinsel modelin de olumsuz olduğu bağlanma örüntüsüne, korkulu stil adı verilmiştir"* (Sümer ve Güngör, 1999: 75-76).

Yukarda yapılan alıntılarda da görüldüğü üzere bebeğin bağlanma davranışının geliştiği anları ve bunun stilleri verilmiştir aslında tam da bu esnada aidiyetin oluştuğunu söyleyebiliriz yani aidiyetin nüvelerinin, çekirdeğinin bebek-anne ya da bebek-ebeveyn ilişkisinde kendini sosyal etkileşimle gösterdiği görülmektedir. Bu anlamda aile aidiyetinin oluşmasında anneye veya bakım verene bağlanma davranışı aidiyet bağını da etkilediğini söyleyebiliriz. Ama aidiyetin daha çok sosyal etkileşime ve olumlu iletişimin karşılıklığına odaklanan bir duygulanım olduğu söylenebilir.

2.1.2. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı

Abraham Maslow tarafından ele alınan ve Psychological Review dergisinde 1943 yılında yayınlanan İnsan Motivasyonu Kuramı makalesinde insan ihtiyaçları hiyerarşisini açıklar. Bu teoriye göre, insanların yaptığı her davranış belli ihtiyaçları gidermeye yönelik olduğu söylenmektedir çünkü ihtiyaçların davranışı belirleyen en önemli faktör ya da faktörlerden olduğu aynı zamanda ihtiyaçların bireyler açısından bir sıralamasının da olduğu varsayımlarına dayanmaktadır (Güney, 2008:356).

Kuramdaki ihtiyaçlar şu şekilde sıralanabilir (Ergan, Kütük, Coştur, 2012: 158):

- Fizyolojik İhtiyaçlar: Yemek Yeme, su, cinsellik, hava gibi temel ihtiyaçlardır.
- Güvenlik İhtiyaçları: Tehlikelerden korunma şeklinde kategorize edilen iş güvenliği, can güvenliği olan güvenlik ihtiyaçları, bireylerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra yönelecekleri ihtiyaçlardır.
- Ait Olma ve Sevgi İhtiyacı: Bir gruba ait olmak, sevilmek, sayılmak, takdir görmek, arkadaşlık, dostluk kurmak ve bunların benimsenmesi şeklindeki ihtiyaçlar sosyal ihtiyaç örnekleri arasında sayılabilir. Başka bir deyişle toplumsal ihtiyaçlar denilebilir bu ihtiyaçlar insan ilişkilerindeki sosyal yönünü vurgulamaktadır.
- Saygınlık İhtiyaçları: Prestij kazanma, başarma, tanınma, güçlü olma ve kendine güvenmekle ilgili olan ihtiyaçlardır.
- Kendini Gerçekleştirme İhtiyacı: Hiyerarşinin en üst seviyesinde yer alan bireyin kendini gerçekleştirme ve yaratıcı yeteneklerini kullanma ihtiyaçlarıdır.

Fizyolojik ihtiyaçlar vücudun birincil gereksinmeleri için elzem olan gereksinimelerdir. Yani fizyolojik temel ihtiyaçlar sağlanmadan diğer gereksinimeler güdülenmeye temel oluşturmazlar. Açlıktan ölmekten olan bir adamla sevgi, özgürlük felsefe konuları konuşulmaz (Kolasa, 1979: 290).

Güvenlik gereksinimleri ise fizyolojik gereksinimler karşılandıktan sonra güven gereksinimi devreye girer. Bunlar emniyet, istikrar, yapı ve düzen, korunma, korkulardan, karmaşalardan kurtulma ihtiyacıdır. Güvenliğinin tehdit altında olduğunu düşünen ya da geleceği kestiremeyen veyahut gelecek hakkında olumsuz öngörüleri olan insanlar kendilerini korumak için daha fazla çalışıp para biriktirip güvencesi yüksek bir işi tercih edebilir. Güven ihtiyacı seviyesinde takılıp kalmış olanlar eğer bu konumları düzen ve güven sağladığını düşünüyorlarsa örneğin askeri bir diktatörlüğe ya da mutsuz bir evliliğe katlanabilirler (Burger, 2006: 432-433).

Ait olma ve sevgi ihtiyacı güvenlik ihtiyaçlarından sonra gelen ve kişinin bir gruba ait olma, sevme, sevilme, dostluk, arkadaşlık kurması, insalar arasında onu kabul görme olarak ifade edilebilecek ihtiyaçları kapsar (Ergan, Kütük, Coştur, 2012: 158).

Kimi yetişkinler güven gereksinimlerinde takılıp kalarak onun adeta kölesi olup enerjilernin çoğunu ona ayırsalar da kimileri sevdikleriyle, dostlarıyla, arkadaşlarıyla geçirecekleri zamandan fedakarlık yapmalarına neden olacak bir iş yaşamını pek tatmin edici bulmayabilir (Burger, 2006: 433).

Saygı gereksinimi ise ait olma ve sevgi ihtiyacından sonra gelen bir gereksinimdir ve genellikle bu ihtiyaç bireyin kendisini başkalarına karşı önemli hissetmesidir. Bu ihtiyaçta kişinin hem prestiji hem de kendine güveni söz konusudur ancak bu sağlıklı bir kendine güvenme ve hak edilen bir prestij olması gerekmektedir. Bu ihtiyacın giderilmesi aynı zamanda önemli bir işlevi yerine getirecektir o da aşağılık duygusunun giderip nisbeten bireyin kendine güvenmesine neden olacaktır ki aşağılık duygusu ise nevrozların çoğuna neden olan bir duygudur (Kolasa, 1979: 292).

Kendini gerçekleştirme ihtiyacı da Maslow'un dediği gibi "kişinin olabilecek her şeyi olabilmesi" çok önemli bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç bireyin tüm yeteneklerini, fikirlerini, yaratıcılıklarını kullanarak topluma hizmet etmek için kullanmasıdır. Kendini gerçekleştirmenin dıştan farklı görünümleri olabilir örneğin bir akademisyen ya da doktor veyahut bir ebeveyn, yönetici olabilir ancak rolünü en iyi şekilde gerçekleştirme güdüsü vardır. Tabiki de daha alt düzeydeki gereksinimlerin tatmini olmadığında bunun oluşmasına imkan yoktur yani kişi bu ihtiyacını sağlamaya girişmeden önce fizyolojik, ait olma, sevgi ve saygı gereksinimlerini tatmin etmiş olması gerekmektedir. Elbette kendini gerçekleştiren insanların hataları da olabilir, suçluluk duyabilirler ama bu kişiler hatalarını sağlıklı bir şekilde kabul edip kendi kişiliklerine katkıda bulunur. Maslow'a göre zaman çok önemli bir şekilde rol oynar burada çünkü yaşlı ve genç deneklerde yaptığı bir çalışmada yaşlı deneklerin kendini gerçekleştirmeye tanık olduğuna işaret etmektedir (Kolasa, 1979: 292).

Bütün bunların yanı sıra bir bireyin hangi basamakta olduğunu net bir şekilde söylemek ve bunu ayırt etmek zordur. İhtiyaçlar hiyerarşisindeki bir önceki ya da bir sonraki basamak bireyden bireye değişebilir. Örneğin; bazı kimseler için insanlarla yakınlaşıp sosyal ilişkilerini geliştirme önceliği, emniyet ve güvenlik düzeyinden daha önce gelebilir. Aynı zamanda insanlar içinde bulunduğu sosyo-kültürel dinamikler, aile ortamı, çevresi vs. bu ihtiyaçların önceliği noktasında baskın hale gelebilir veya bunlar değişebilir (Cüceloğlu, 2006: 237).

Sonuç olarak Maslow'un kuramından hareketle aidiyetin, ait olmanın insanın fizyolojik ve güvenlik ihtiyacından sonra gelen önemli bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. İhtiyaçlar hiyerarşisi kuramı ile bağlanma kuramını karşılaştırdığımızda burada insanın sadece bedenden, fizyolojiden ibaret bir varlık olmadığı yani insanın bedeni ihtiyaçlarını (bağlanma kuramında görüldüğü üzere bebek için beslenme, sıcak yuva, bakımının sağlanması vs. gibi durumlar Maslow'un kuramında fizyolojik ihtiyaçlara tekabül eder) karşılanmasının yanı sıra duygusal, manevi, hissi bir alanın olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum insanın aslında hep eksik ve noksan olduğunu da göstermektedir yani bir ihtiyaç karşılandığında başka türlü bir ihtiyaç ortaya çıkmaktadır, bu durum kendini gerçekleştirmeye, eskilerin deyimiyle kişiliğin kemale ermeye doğru bir yönelim içerisinde olduğu da söylenebilir. Hatta bazı felsefi, dini öğretilere göre insanın yaşamdaki nihai amacı budur yani kendini tanımak, bilmek başka bir ifadeyle kendini gerçekleştirmek olduğunu ifade etmektedirler.

Bu iki kuramda da ait olma ya da aidiyet bağı geliştirme bir tür sosyal etkileşimle birlikte gelen (Maslow'da bir gruba dahil olma, Bowlby'de ise bebeğin bir aileye mensup olması, ebeveynleri tarafından kabul edilip, sevilip, bakımının sağlanması vs.) karşılıklı olarak gelişen bir duygulanım olduğu çıkarımı yapılabilir. Bu bağlamda insanın temel fizyolojik ihtiyaçları kadar önemli olan, bir anlamda fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının bireyin duygusal ve psikolojik bütünlüğünün sağlanmasında, sosyal etkileşimine bir temel, altyapı oluşturduğu söylenebilir yani insan en temelde aidiyet, ait olma, sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme gibi duygusal, bilişsel, zihinsel bağlar, örüntüler üzerinden kendini inşa edebiliyor diyebiliriz. Eğer ki insanın fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçları dışında başka ihtiyaçları olmasaydı herhalde insan kendi kimliğini, benliğini inşa edemezdi diyebiliriz, eğer ki olsa bile bu çok dar ve sınırlı bir varoluş biçimi olurdu.

2.2. Aile Nedir?

Aile nedir sorusuna net bir yanıt verilebilmiş değildir çünkü aileye ilişkin birçok tanım bulunmaktadır. Hatta Eleştirel Aile Kuramı kitabının yazarı Mark Poster sosyal bilimlerin yeterli bir aile tanımlamasına ve bunu çözümlemek, analiz etmek için uygun bir kategori dizisine veya aile hakkında önemli olanları belirlemek adına özenli bir kavram şemasına sahip olmadığını ifade etmektedir (Poster, 1989:23). Aşağıda aileye ilişkin genel olarak yapılan birkaç sık tanım verilmiştir ve bu tanımları neredeyse aile üzerine yapılmış çoğu tezlerde, makalelerde, yayınlarda klasik olarak verilmiş tanımlardır

biz de bu tanımlardan birkaçını aşağıda verdik ve devamında bu tanımların ne ifade ettiği tekrardan tartışma konusu yapılacaktır.

Aile, anne-baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ve akrabalığın kan bağına göre kurulduğu günümüzün en küçük toplumsal birimidir (Nirun, 1994: 21). Aile, bütün toplumlarda insanların bir arada yaşamalarını mümkün kılan ve diğer sosyal kurumlara (eğitim, ekonomi, din, yönetim gibi) da temel teşkil eden önemli bir sosyal kurumdur (Merter, 1990: 1).

Aile işlevleri bakımından, toplumun en temel kurallarının, davranış örüntülerinin oluştuğu birim olarak, hem toplumsal değişmelerle birlikte değişmiş, hem de bu durum toplumu değiştirmiştir. Aile, bireylere rol ve statü veren önemli bir özelliğinin yanı sıra toplumun da en temel kurumu haline gelebilmiştir. Ailenin içinden çıkan ve gelişen normlar, aile üyelerinin rollerini belirlemektedir (Bağlı ve Sever, 2005: 3). Aile kurumu, evrensel olarak ve insanlık tarihi boyunca her kültürde toplumun en temel birimi olmuştur. Her ne kadar aile boyutları ve kapsamı itibariyle değişmiş olsa da her toplumda kendi varlığını sürdürmeye devam etmiştir (Özgüven, 2000: 1).

Aile, toplum için stratejik bir önemi vardır. Aile sadece biyolojik değil her şeyden önce sosyal bir kurumdur. Ailenin sosyal bir kurum olmasından dolayı aile birey ile toplum arasındaki iletişim bağlarını kuran bir organizasyondur. Aile toplumun geleneklerinden, kurallarından, adetlerinden etkilenir ve bunun sonucu olarak aile ve toplum karşılıklı etkileşim halindedir (Öztürk, 2010: 14).

Bir de klişe olmuş ve klasikleşmiş neredeyse aile üzerine yazılmış yayınlarda, makalelerlerde, yazılarda, gazetelerde, bireylerde en çok dillendirilen bir tanım olarak "aile toplumun en temel yapı taşıdır" ifadesi ile yukarıda aile üzerine yapılan tanımlamalardaki ortak nokta sürekli "topluma, toplumsallığa" atıf yapılarak yani ailenin toplumsallık, toplum kavramları üzerinden ancak anlaşılabileceği veyahut tam tersi toplumsallık ya da toplum denilen şey aile kavramına indirgenerek açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu konuda "ailenin toplumun temeli" olduğuna ilişkin yapılan bu tarz tanımlara eleştirel bir şekilde yaklaşan Aytaç, burada toplum ve aile arasındaki ilişkiye yakından bakmak gerektiğini ifade etmektedir. Aytaç yüksek lisans tezinde Türkiye'de modern ailenin doğuşunu incelemiştir ve orada sunulan tüm eleştirel yaklaşımları burada belirtemezsek bile en azından yukarıda verilen tanımlara ilişkin bazı önemli tespitler aşağıda verilecektir.

Aytaç'a göre sosyal ve siyasal bilimlerde aile ile toplum arasındaki ilişkiyi sürekli böyle kavramanın sanki toplum ve toplumsallık kavramlarının insanlara doğal ve ebedi kavramlarmış gibi gözükmesinden dolayı olduğunu aktarır. Bu sebepten ötürü insanların yaşam hakkındaki fikirlerinin temel ölçüsünü de toplum oluşturur ve insanlar arasındaki en kesin ve kabul edilir bilgi de sadece topluma referans vererek üretilebilirmiş gibi görünür. *"Oysa "toplum", insanlar arası ilişkilerindeki epistemolojik önceliğini sadece belli şartlar altında kazanabilmiş bir kavram olduğunu ifade eder yani tüm insanları birleştiren ortak noktaların epistemolojik bir öncelik kazanması, sadece ortak yaşam gerekliliklerinin öne çıktığı ve yaşam dünyasının yüksek derece bütünleştiği dönemlerde olanaklı olabilmektedir"* (Aytaç, 2007:21). Aytaç, Hannah Arendt'in İnsanlık Durumu kitabına atıfta bulunarak Eski Yunanlıların kolektif yaşamın sorunlarının bilgisini sunan bir kategori olarak "toplumsal"ın ortaya çıkışının, nasıl ortak yaşamın, özel aile yaşamının gereklerine göre öncellikli hale gelmesini gerekli kıldığını ve Arendt'in bunu vurgulamasındaki ısrarının bu nedenden ileri geldiğini öne sürmektedir (Aytaç, 2007: 21).

Aynı zamanda aile ile siyaset arasındaki ilişkinin getirdiği bir dönüşüm sonucu olarak kadim bilgelik aileyi hep toplumun ikizi olarak kabul etmiştir bu yüzden devlet de büyük bir aile olarak görülmekteydi. Hatta devlet ile aile birbirine o kadar çok bir benzerliğe dayandırılıyordu ki bu durum tartışmasız bir şekilde kabul ediliyordu. Bundan dolayı devlet ile aile arasındaki ilişki hiçbir ara kavrama ihtiyaç duymuyordu ve zamanla toplumun, devletin oluşturduğu yapay bir oluşum olarak değil, kendiliğinden gelişen, farklı dinamikleri içinde barındıran doğal bir kategori içinde algılanmaya başlanmıştır. Bu anlayışa göre toplum, aileden farklı bir birlik kurma biçimidir ve toplumsallık aile hayatıyla karşılaştırma içinde anlaşılabilecek, kavranabilecek bir durum değildir. Toplum, indirgenemez ve ayrı yasalara sahip bir yapı olarak kabul edildiği oranda aile epistemolojik önceliklerini kaybetmeye başlamış ve yaşamı anlamak için kullanılan bir "kök metafor" olma özelliğini yitirmiştir (Aytaç, 2007: 24).

Bu açıdan toplum kavrayışını yere, zamana göre birçok gönderisi olan ve içinde doğduğu çağın, zamanın şartlarına göre de anlam kazanan bir kavram olarak ele almak daha doğru bir yol gibi görünmektedir. Aile ve toplum arasındaki ilişkiyi elbette sosyal bilimlerde uzunca tartışılmıştır burada ona uzunca yer veremeyeceğiz ama bu meselenin daha farklı bir şekilde ele alınması gerektiği ortadadır çünkü aile tartışmaları halen de büyük bir ilgiyle hem halkta hem de sosyal bilimlerde, sosyal politikalarda ve dünyada tartışılmaya devam etmektedir. Sonraki başlıklarda ise ailenin işlevlerini tartışacağız.

2.2.1. Ailenin İşlevleri

Mavili'ye göre ailenin geleneksel toplumlar kadar modern toplumların da vazgeçilmezi olduğunu ve kadın erkek ilişkisini düzene sokan, ortak hedef (mutluluk, çocuk sahibi olmak vb.) ve menfaatler çerçevesinde kurulan ve gelişen, organize, (hukuk ve töreye sahip) formal ve informal örgütlülük unsurlarına sahip bir kurum olduğunu ifade etmektedir. Aile kurumu toplumsal yapının diğer kurumlarıyla olan uyumlu ve denge içindeki ilişkisiyle, bu yapının bir bütün olarak gelişim ve değişimine hizmet eder (Mavili, 2015:11). Aile, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini paylaşan, çeşitli roller ile birbirini etkileyen bireylerin oluşturduğu, yasal, toplumsal ve ekonomik bir kurumdur şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda aile, biyolojik, sosyolojik ve psikolojik yapısı dolayısıyla bireylerin ve toplumun ihtiyaçları olan üreme, korunma, bağımlı ve bağımsız olma, barınma, sevme-sevilme, paylaşma, ait olma-aidiyet hissetme, güven, çocukların bakım ve eğitimi, toplumsal norm ve idealleri, kazanılan mal ve bilgileri gelecek nesillere aktarımı gibi pek çok görevi yerine getirmektedir (BASAGM, 2011:35)

Bu bağlamda ailenin başlıca görevleri şunlardır; Bireylerin ruhsal ve psikolojik doyumu sağlaması, ekonomik ihtiyaçlarını karşılaması, neslin devamına sağlama, boş zaman aktivitlerinde bulunma, dini faaliyetlerde yer alma ile eğitsel işlevleri gibi görevleri vardır (Zabun, 2009: 98). Genel olarak literatürde aile işlevleri bu şekilde yer almaktadır. Aşağıdaki alt başlıklarda bunu daha da açımlayacağız.

2.2.2. Ailenin Biyolojik İşlevi

Ailenin belki de en önemli işlevlerinden biri, insan neslinin devamlılığını sağlamaktır ve evlilik aynı zamanda eşlerin cinsel ilişkilerini yasallaştırırken bir yandan çocukların ve karı kocanın hak ve yükümlülüklerini de düzenlemektedir. Bir anlamda toplumsal bir onayla çocuk yapma işlevi aileye verilmiştir ve evlilik dışı ilişkileri toplum genellikle onaylamamaktadır ancak zamanla toplumsal yapıdaki değişmelerle birlikte yeni yaşam biçimleri ya da hiç doğurganlık olmayan aile türleri ortaya çıkınca ailenin üreme ve neslin devamını sağlama işlevi tartışmaya açılmıştır (Dündar, 2012: 58).

Ailenin çocuk yapma ve insan neslinin devamını sağlama işlevi tüm aile türleri için ortak bir özellik göstermektedir (Doğan, 2009: 5) ancak modern zamanlarla birlikte katı bireyciliğin ve eşcinselliğin yaygınlaşmasıyla birlikte aileye farklı alternatif yaşam biçimleri ya da tek başına anne olma olguları toplumda görünür olmaya başlamış ve bu son yirmi yılın aile alanında yapılan en büyük dönüşümlerden biridir (Goody, 2004: 202).

Jack Goody'nin de ifade ettiği gibi bugün sosyal hizmet bakış açısından baktığımızda eşcinsel evlilik Türkiye'de ve dünyanın çoğu yerlerinde yasak ve yasal değil o zaman bu durumun çözülmesi gerekmektedir çünkü şu an en çok dile getirilen "başkasına zarar vermediği sürece kimse kimsenin hayatına müdahale edemez, karışamaz" argümanı hakimdir yani eşcinsel birisi de bir devletin yurttaşıysa, vergisini ödüyorsa, gerekli vatandaşlık sorumluluklarını yerine getiriyorsa o zaman istediği gibi bir hayat yaşayabilir mi, yaşayamaz mı? Bir yandan eşcinselliğe Türkiye'de ve dünyada sadece biyolojik, toplumsal vs. sonuçları üzerinden bakılmıyor aynı zamanda dini hassasiyetler ve hükümler açısından bakıldığında bu hala çözülmemiş/çözülememiş daha doğrusu karar verilememiş bir durum olarak kaldığını ifade edebiliriz. Bu sorunun belki de en önemli kaynaklarından birisi ailenin biyolojik yani üreme işlevidir ama eşcinsel evliliklerde bu üreme, nesli devam ettirme olamayacağı için bugün bu işlevi literatürde tartışabiliyoruz ancak zamanla bu işlev belki de tartışılacak bir durum ya da öncelik olmaktan çıkabilir. Bu ele alınması gereken bir sorun mudur? Bunun yanı sıra ailenin önemli işlevlerinden birisi psikolojik doyum sağlamasıdır bir anlamda aile aidiyet bağlarını olumlu ve olumsuz düzeyde etkileyebilecek bir özelliği bulunmaktadır ve aşağıdaki başlıkta ailenin psikolojik doyum sağlama işlevini açıklayacağız.

2.2.3. Ailenin Psikolojik Doyum Sağlama İşlevi

Aile duygusal bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile bireyleri birbirine karşı duygusal davranışları, içinde bulundurur ve bu açıdan birbirlerine destek sağlama yönü vardır. Aile bireylerinin yalnızlık duygusuna sürüklenmemeleri için yeterli psikolojik destek sağlamaları önemlidir. Aile kurumu içinde yeterli psikolojik desteği alan birey toplum içinde de güçlü ve sosyal bir rol alabilir. Bu sebeple ebeveyn ve çocuk ilişkisi içinde oluşan yeterli duygusal ilişki ve destek önemlidir (Çağan, 2018: 86).

Şüphesiz ki ailede en yoğun ve güçlü birincil ilişkilerin yaşandığı bir ortamdır diyebiliriz aynı zamanda bu samimi ve yoğun duygular aile üyeleri arasındaki duygusal bağı, aidiyeti ve bağlılığı güçlendiren aynı zamanda "biz" duygusunu güçlendirerek ailede psikolojik doyuma ulaşma işlevini sağlar. Ailenin değeri de bu sevgi, şefkat ve güvenliğin doğal bir kaynağı olmasından ileri geldiğini söyleyebiliriz (Dündar, 2012:58) ancak günümüzde ailede kadın ve erkek de çalıştığı zaman genellikle çocuğa bakıcılar ya da aile bireylerinden birileri (genellikle nine ve dedeler bu görevi üstlenir) bakmaktadır eğer ki her iki ebeveyn de yoğun olarak çalışıyorsa çocuklarını daha az görüp onlarla daha

az vakit geçirebilmektedirler. Bu durum gün geçtikçe arttığını söyleyebiliriz. Ailenin bir diğer işlevi ise iktisat terimiyle söyleyecek olursak hanehalkı tüketimi ve üretimi meselesidir yani ailenin ekonomik işlevidir. Aşağıdaki başlıkta bu konuyu irdeledik.

2.2.4. Ailenin Ekonomik İşlevi

Geçmişte tarım toplumlarında özellikle aile içinde birey, sürekli üreten bir konumdaydı ve genelde çiftçi olan aile gruplarında büyükten küçüğe herkesin belli bir görevi vardı özellikle evin annesi yani kadın ev ve tarla dışında çalışması çok olası bir durum değildi. Zamanla toplumun modernleşme yoluna girmesiyle tüm aile tipleri ihtiyaçlarını karşılaması için ekonomik güçlüklerle yüz yüze gelmiştir ve artık aile bireyleri dışardaki işlerde çalışmaya başlamıştır. Özellikle kadınlar modernleşme dolayısıyla ev hanımlığı dışında ev harici yerlerde çalışmaya başlamışlardır çocuklar ise modern toplumla birlikte tarla ve benzeri ortamlar kalmadığı için çalışmadan uzaklaşmıştır ve ailede çocuk sayısında azalmalar görülmüştür (Çağan, 2018: 86).

Özellikle sanayi devriminden sonra tarıma dayalı olan kır yaşamı, kentte oranla son derece farklılaşmış. Modern sanayi kentlerinde yoğun bir seri üretimin etkisiyle ihtisaslaşma ve iş bölümünün artması sonucunda bireylerin, ailelerin yaşam şekillerini etkilemiştir. Aynı zamanda aile üyelerinin dışarda çalışmasıyla birlikte bu durumun aile ve akrabalık ilişkilerinin zayıflattığı, bireyin bağımsız yaşam düşüncesinin arttırdığı, otorite simgelerinin değiştiği varsayılmaktadır. Bunun sonucunda artık ailenin temel işlevlerinin bile kaybettiğini ileri sürmektedir. Bu görüşün eleştiriye açık bir yönü ise, endüstrileşme sürecinin her toplumda aynı hızda ve şekilde olduğunu, aynı gelişmişlik seviyesini de oluşturacağı varsayılmasıdır. Bunun yanında ailenin değişme sürecinde etkilendiği iç ve dış etkenlerin ailede ne gibi çatışmalara, çelişkilere yol açacağını da göz ardı ettiğinden dolayı bu bakış açısı eleştirilmektedir (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 52-53).

2.2.5. Ailenin Eğitim İşlevi

Çocuk, toplumun kültürünü ve mesleki bilgilerini aile içinde edinir. Aile içindeki ebeveynlerin, büyüklerin çocukların eğitilmesinde önemli bir payı bulunmaktadır (Doğan, 2009: 4). Ailenin önemli işlevlerinden birisi olan çocukların eğitimi günümüzde daha çok bu görev okul öncesi devresi hariç üniversiteye kadar toplumdaki eğitim ve öğretim kurumlarına bırakılmıştır. Resmi eğitim kurumlarının yanında özel eğitim kurumlarının da yaygınlaşmasıyla birlikte bu durum ailelere çocukları için farklı eğitim

tercihlerini yapabilmesini sağlamıştır (Gökçe, 1991: 220). Çocuğun okula başlama yaşlarının çok küçük olması ve eğitimini tamamlama yaşı ise yükseldiğinden dolayı eğitim bireyin yaşamında çok önemli boşluğu doldurmaktadır. Eğitim görevini ise devlet üzerine almıştır. Eğitimin yaşamın önemli bir kısmında yer aldığından dolayı yeni tip aileler eskiye göre daha bilinçli ve yeni nesil aileler kurumsal alandaki eğitime daha yakından ilişki kurdukları gözlenmektedir. Öğretmenlerle iletişim kuran ve işbirliği içinde olan veliler eğitim görevini daha etkili gerçekleştirmektedir (Tezcan, 1992: 137).

Ailelerdeki eğitim anlayışının değişmesinin sebeplerinden birisi toplumsal düzeydeki yaşanan değişmeler olduğu söylenebilir. Örneğin, tarımsal faaliyetlerin azalması ile birlikte kırsal bölgelerden kentlere doğru yaşanan yoğun bir göç sürecinin sonucunda kadının da çalışmasıyla, aile yapısında değişmeler olduğu gözlenmektedir. Aynı zamanda eğitim diğer alanlardaki gelişmeler ışığında belli bir yıldaki ailelerin çocuk eğitme tarzları, eğitimde kullandıkları temel kavramlar, araçlar, çocuğa bakış, çocuktan beklentileri, birkaç on yıl öncesinden farklılık göstermektedir (BAAK, 1995: 2).

2.2.6. Ailenin Dini İşlevi

Çocuğun din eğitiminin önemli bir kısmını da ailede yerine getirilir. Dinsel törenler, dualar ailede öğrenilir ve diğer dinsel uygulamalar yine aile içinde yerine getirilir (Tezcan, 1992: 136). Din konusundaki prataikler her toplum ve kültürlerde farklılık göstermekle birlikte genellikle içinden olan bu işlev dini kurumlara kaydırılmıştır (Gökçe, 1991: 220).

Her ne kadar bugün ailede hem eğitim hem de dini işlevin büyük çoğunluğu ilgili kurumlara aktarılmışsa da yine de çocuğun genellikle dini değer ve alışkanlıkların hem edinildiği hem aktarıldığı hem de içselleştirdiği yer yine aile ortamıdır ve aile büyükleri dini değer ve alışkanlıkları bir sonraki nesile aktarmakla ve bunu yerine getirmekle yükümlüdür (Dündar, 2012: 59).

2.2.7. Ailenin Boş Zamanlarını Değerlendirme İşlevi

Ailenin işlevlerinden birisi boş zamanların değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu bağlamda aile boş zaman etkinliklerinin gerçekleştiği bir ortam olduğu söylenebilir. Kent ailesi boş zamanlarının değerlendirilmesi konusunda önemini gittikçe kaybetmektedir. Ailenin bu işlevi daha çok aile dışına kaymıştır ve başka kurumlar bu işlevi yerine

getirmektedirler. Örneğin, okul, alışveriş ve ticari kurumlar gibi yerler boş zamanları değerlendirme yeri olarak işlev görmektedir (Tezcan, 1994: 207).

Ailenin birlikte zaman geçirip ortaklaşa bazı etkinlikleri yapabilmeleri ailenin güçlü yanlarını kuvvetlendirip artıran bir husustur. Bunun yanı sıra "boş zaman" mefhumu modern toplumlara özgü bir kavram olduğunu söyleyebiliriz çünkü artık eğlenme ve "boş zamanını" geçirebilecek, bunu ailece değerlendirebilecek ve bununla ilgili hizmetleri veren sektörel bazda büyük imkanlar bulunmaktadır ama geleneksel tarım toplumunda bu eğlenme araçları kısmen ailenin kendisi tarafından üretiliyordu (Çağan, 2018: 88-89).

Çağan, ailenin eğlenme araçlarını boş zamanlarında kendisinin ürettiğine ilişkin argümanı tek başına yeterli değildir çünkü toplum faktörü de önemli bir etkendir. Nitekim şölenler, festivaller, gösteriler, törenler, merasimler kısacası bütün bunlar toplumun oluşturduğu bir eğlenme kültürüdür ve burada ailenin boş zamanlarında eğlenme araçlarını kendisi tarafından üretiliyor olabilir ancak içinde bulunduğu toplumun genel eğlenme kültürü ve alışkanlıkları önemli ölçüde belirleyici olduğu söylenebilir. Ailenin yukardaki saydığımız işlevlerin yanı sıra literatürde geçen tarihsel olarak oluşan bazı aile tiplerini tanımlamaya çalıştık. Bu aile tiplerine yer vermemizin sebebi, tarihsel olarak nasıl oluştuğu, zamanla nasıl evrildiği ve farklı toplumlarda farklı aile tipleri ve anlayışların olduğu, aynı zamanda bu aile tiplerinin ortaya çıkardığı birey-toplum inşasını görmek açısından önemi haizdir. Literatürde genel olarak otoriteye göre aile tipleri, büyüklüklerine göre aile tipleri, yerleşim yerine göre aile tipleri ve eş sayısına göre aile tipleri olmak üzere dört aile tipleri ele alınmaktadır. Ancak son yıllardaki literatürde değişen ve farklı aile yapılarına ilişkin değerlendirmeler bulunmaktadır ve son olarak bu başlığı da ele aldık.

2.2.8. Otoriteye Göre Aile Tipleri

Otoriteye göre aile tipleri, aile içinde hakimiyetin erkek veya kadın tarafına toplanması ile oluşan aile tiplemesidir. Anaerkil ve babaerkil aile olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Önce anaerkil aile tipini ele alıp daha sonra babaerkil aile ele alınmaktadır.

Anaerkil aile tipi, ilk insan topluluğun ortaya çıkışıyla başladığı kabul edilen avcı-toplayıcı dönem olarak da isimlendirilmektedir. Anaerkil bir yapı daha çok "annenin hakimiyeti" anlamına gelir ve genelde iki kullanımı mevcuttur. Birincisi, annenin, aile reisi olduğu ve soyun anne tarafından devam etmesine ya da belirlenmesine işaret

etmektedir. İkincisi, annelerin belli hakim güçlerin ellerinde bulundukları ve merkezi bir rol oyandığı bir topluma işaret etmektedir. Ayrıca tarih kitaplarında Bachofen, Heredot'un eserinde, Yunanlıların babaerkil dönemden önce anaerkil bir dönemin yaşandığını ifade etmektedir (Sayın, 1990:75).

Antropolog Gezon ve Kottak'a göre anaerkil sistemler genelde yanlış anlaşılan bir şekilde ataerkil sistemlerin tam zıttı olmadığını, genelde kadınların hem siyasal hem de sosyal anlamdaki örgütlenmelerde erkeklerden çok daha fazla önemli rol oynadıkları bir siyasal sistem olarak görürler. Ayrıca bu antropologlara göre anaerkillik ya da anayerlilik (gelinin evlendikten sonra akrabalarıyla ikamet etmesi) erkekler arasındaki akrabalık ilişkilerini pekiştirmek yerine dağıttığını bunun aksine baba yerlilik ya da diğer bir deyişle babasoyluluk (evlenen erkeğin ailesiyle ikamet etme durumu) erkek akrabaları birlikte tuttuğunu ifade etmektedirler (Gezon&Kottak, 2016:152). Bu arada hala günümüzde yaşayan anaerkil toplumlardan birisi de dört milyon nüfusa sahip müslüman Minangkabau'lardır. Minangkabau kadınları, merkezi ekonomik ve törensel yaşamdaki önemli sembollerdir. Minangkabau'lar, erkek ve kadını, kişisel çıkarlarının peşinde olan rakipler olarak değil, ortak hedefler için birbirlerine destek olan partnerler olarak görürler ve bireyler güç kazanarak değil, toplumsal armoniyi pekiştirerek saygınlık kazanıyorlar (A.g.e., 2016:153).

Anaerkil aile biçimi tarihte ve günümüzde pek rastlanılmayan ama belli zamanlarda ve toplumlarda görülen bir aile tipi olduğu söylenebilir. Bunun sebeplerinden birisi belki de yaygın bir şekilde neredeyse tarihte incelenen çoğu toplumlarda ve günümüzde de bulunan babaerkil aile tipi örneklerinin çok fazla olmasından dolayı olabilir ve aşağıda babaerkil aile tipine ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

Ataerkillik bir diğer deyişle babaerkillik Antropolog Gezon ve Kottak'a göre şöyle tanımlanmaktadır: *"Erkekler tarafından idare edilen, kadınların temel insani haklarından daha az faydalandığı, düşük sosyal ve politik statüye sahip oldukları sistemlere ataerkil sistem denilmektedir"* (Gezon&Kottak, 2016:154). Yine Gezzon ve Kottak'a göre Papua Yeni Gine'nin yoğun nüfusa sahip dağlık bölgelerindeki toplumlarında yoğun bir özel kamusal ayrım mevcuttur. Erkekler genelde prestij hiyerarşisinde daha fazla yer alır ve erkekler kadınlarla temas etmekten korkuyorlar hatta erkekler, kadınlara dair her şeyi tehlikeli ve kirli olarak görüyorler. Kendilerini erkek evlerinde ayrı tutarlar ve değerli törensel cisimlerini kadınlardan saklarlar, kendi ibadet

yerlerine kadınların girmesine izin vermezler, evliliği geciktirip bazıları neredeyse hiç evlenmedikleri saptanmıştır (A.g.e., 2016:153). Yukardaki tanımda Gezzon ve Kottak bir Antropolog olarak inceledikleri kabilelerde gözlemlediklerini ifade etmektedirler ancak günümüz modern toplumlarında da ataerkil aile tipi görülmektedir ve yukarda ifade edilen *"kadının temel insani haklarından daha az faydalandığı"* kısmı belki günümüz ataerkil aile sistemi için söylenemeyebilir çünkü demokratik ve bir ulus devlet ya da federal yönetim çatısı altında bulunan özellikle demokrasinin olmadığı devletler ve toplumlar hariç kadın erkek daha doğrusu herkes eşit birer vatandaş ve yurttaş kabul edilmektedir ve erkeğin sahip olduğu tüm haklara kadın da sahiptir. Ancak belki uygulamada bu durumun farklılık arz ettiği söylenebilir yani daha çok erkeğin hakim ve merkezi rol oynadığı bir sosyal ve siyasal sistemden bahsedilebilir.

Aynı zamanda tarih kitaplarında Bachofen'in, Antik Yunan klasiklerinden anaerkil dönemin son erip, babaerkil dönemin başladığını ifade etmektedir. Nitekim antik Yunan'da kadın bir yurttaş olarak kabul edilmiyordu bu yüzden bilim, felsefe, siyaset yapılmasını yasaklamışlardı. Kadın, erkeğe bağımlı bir hale gelmişti (Sayın, 1990: 77). Giddens ve Sutton'a göre ise Batı Avrupa aileleri genellikle babasoylu ve yeni yerli ikame düzenindedir ve babasoylu miras düzeni, çocukların babalarının soyadını almasını gerektirmektedir. Geçmişte bu aynı zamanda mal ve mülkün de erkek soyuna geçmesi anlamına geliyordu ama bu durum günümüzde daha az yaygın olduğu söylenebilir (Giddens&Sutton, 2017:402). Otoriteye göre aile tiplerinden sonra büyüklüklerine göre aile tipleri bulunmaktadır ancak bu sınıflandırmada daha çok kentlerde ve kırsalda yaşayan aile yapılarına göre farklılık göstermektedir.

2.2.9. Büyüklüklerine Göre Aile Tipleri

Bu aile tipi, çekirdek aile ve geniş aile olmak üzere iki kısımda incelenmiştir. Kentlerde ve kırsal yerlerde aile yapılarında değişiklik görülmektedir. Kentlerde daha çok çekirdek aile yapısına rastlanırken kırsal kesimde ise daha çok geniş aile yapısı görülmektedir.

Geniş aile daha çok anne-baba, büyükanne-büyükbaba, hala, amca, kuzenler, çocuklar-torunlar gibi birçok akrabaların bir arada yaşadığı aile tipi olarak adlandırabiliriz (Zastrow, 2013: 257). Özellikle endüstri öncesi toplumlarda ve kırsal bölgelerde görülen ve aile bağlarının güçlenmesi amacıyla çocuklar evlendikten sonra bile eve yakınlıklarını korumaktadırlar bu durum yatay ve dikey kuşaklar boyunca yayılım göstermektedir.

Genellikle aile grubu içerisinde yakın akrabalar da yer almaktadır (Zeybekoğlu, 2016: 37).

Geniş aileler yaygın olarak ataerkil özellikler taşıdığını ve erkeğin genellikle evlendikten sonra baba evinde ikamet ettiğini aynı zamanda baba çocuklar ve gelirler üzerinde de otorite kurduğunu ve ekonomik işlevlerin sorumluluğunu üstlendiğini söyleyebiliriz (Bilgin, 1991:43). Geleneksel yapının hakim olduğu yerlerde daha çok geniş aile tipi görülmektedir ve kocanın iş hayatı ile aile hayatı iç içedir. Örneğin, tarımın yoğun olduğu bölgelerde erkek ve onun yardımcıları vardır ve burada kadının karar almadaki rolü daha sınırlı olduğu söylenebilir. Aile yapısı da ataerkil ve geniş aile şeklinde olduğu söylenebilir (Erkal, 1987: 86).

Sanayileşmenin henüz tam gerçekleşemeyen toplumlarda aile, genel olarak geniş aile olarak bilinmektedir. Hatta bu geniş aile biçimininin temel özellikleri bütün coğrafyalardaki bütün toplumlar için geçerli olmuştur. İngiltere'den kıta Avrupa'sına, oradan Ortadoğu ve Uzak Asya'ya, Amerika'dan Afrika'ya aynı kavramlarla, aynı şekillerin ifade edildiğini görüyoruz. Geniş ailede süreklilik önemli bir özelliktir. Ailenin kiminle başlayıp kiminle bittiğini belirlemek zordur. Geniş ailede yaşlı-genç birden fazla aile bir arada bulunur ve bu biraradalık sosyal ve ekonomik anlamda tek merkezliği bir ortaklığı ifade eder. Bu merkezilik karar almada önemlidir ve genellikle geniş ailde kararı en yaşlı erkek üye alır, diğer aile üyeleri bu karar uyarlar. Ölen en yaşlı erkekten sonra karar alma merkezi diğer en yaşlı üyeye geçer ve bu böyle devam eder (Sezal, 2003: 138).

Çekirdek aile ise hem işlevleri hem de üyeleri genellikle geniş aileye göre daha azdır. Çekirdek aile, anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ve özellikle endüstri devriminden sonraki kent toplumlarının aile yapısı olarak kabul edilmektedir. (Zeybekoğlu, 2016: 38).

Aile ekonomik açıdan bakıldığında bir üretim merkezi olmaktan çıkması ve ekonomik faaliyetler aile dışında gerçekleşmesi, ailenin bunun yanında bazı fonksiyonlarının kurumların devralması, sanayileşme sürecine bağlı olarak kentleşme sürecinin hızlanması, yeni mesleklerin ortaya çıkması, iş bölümünün artması, mesleki farklılaşma ve dönüşümün yaşanması gibi toplumsal değişmelerin sonucunda geniş aile özelliklerini kaybederek, karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan çekirdek aile ortaya çıkmıştır (Merter, 2010: 299-300).

Çekirdek ailede kadın ve erkek genellikle karar almada daha özgürdür bu durum evlenecekleri zamandan ta yaşayacakları eve kadar birlikte karar verme etkinliği bulunmaktadır. Çekirdek ailede eş seçimi daha çok akraba dışındandır her ne kadar akraba etkili olsa da karar son olarak bireyindir, soy ve otorite dağılımında geniş ailelere oranla daha eşitlikçi yaklaşım olduğu söylenebilir. Miras ya da mal varlığı aile üyelerinin hepsine geçebilmekte ve bunlardan çocuklar faydalanabilmektedir (Çağan, 2018: 91).

Ancak Giddens'a göre çekirdek aile tiplerinin ve özelliklerinin her yerde baskın olduğunu varsaymak yanlış olur. Günümüz toplumların çoğunda, geniş aileler hala bir kuraldır ve geleneksel aile pratiklerini sergilemektedirler ancak değişmenin hızında farklılıklar söz konusudur, yani bazı eğilimlerin tersine çıkması ya da ona karşı işleyen eğilimler de bulunmaktadır. Örnek olarak, Filipinler üzerine yapılan bir çalışmada, kentsel alanlarda, kırsal alanlara kıyasla daha yüksek bir geniş aile oranının bulunduğu görülmüştür. Bu aileler, sadece geleneksel geniş ailelerden ortaya çıkmamışlar yeni bir şeyi temsil etmektedirler. Kırsal alanlardan göç eden kuzenler ve yeğenler, oradaki iş olanaklarından yararlanmak için kentlerde yaşayan akrabalarının yanına göç etmektedirler (Giddens, 2000: 151-152).

2.2.10. İkametgah Yerine Göre Aile Tipleri

İkametgah yerlerine göre köy, kent ve gecekondu ailesi olarak sınıflandırılmaktadır. Ailenin türü bulunduğu yerleşim yerine göre isimlendirilmektedir. Bu sınıflandırmalar daha çok ailelerin iş-güç biçimini ve içinde bulunduğu toplumsal çevreyi izleyen özellikler olduğu görülmektedir. Köy ailesi genelde kendi tüketimi için tarım ve hayvancılıkla uğraşır ancak köylerdeki son yıllarda kentlere yapılan göçlerden ve üzerine fazla araştırma yapılmadığından dolayı aile ilişkilerine yönelik yapılan genellemeler konusunda belli bir çekince söz konusudur. Ozankaya' nın yapılan çalışmalardan derlediklerine göre Türkiye'deki köy ailesinin özellikleri genel olarak şunlardır:

- Köylerde aile kavramı daha çok hane, ev "gil" diye terimler kullanılmaktadır. Bu terimlein kapsadığı kişiler "anne-baba, evli çocuklar, kardeşler vs." olduğu anlaşılmaktadır.
- Kız çocuğunun kiminle evleneceği konusunda anne-babanın kararlaştırıcı etkisi olduğu söylenebilir. Bu durum erkek çocukların evlenme kararları daha çok aile büyüklerinin olurları alındıktan sonra evlendiği görülmektedir.

- Köylerdeki evlenmelerin özellikle de kız çocukları açısından oldukça erken yaşlarda olduğu görülmektedir.
- Genelde köy ailesinde evlilik köy içinden olur. Kentlerden köylere kız alıp verme durumu çok seyrek görülmektedir.
- Köydeki evliliğin adetlere ve geleneklere uygun yapılması için imam nikahının şart olduğu sonrasında resmi nikah yapıldığı görülmektedir.
- Köylerde yaygın olan bir özellik de başlık parası geleneğidir. Evlenecek olan erkeğin ya da ailesinin evleneceği kızın babasına ya da bir erkek büyüğüne ödediği para, taşınır, taşınmaz mal olduğu görülmektedir.
- Kız çocukları kalan mirastan erkek çocuklarına oranla daha az yararlanmaktadır veya bu eşit ölçüde olmamaktadır. Birçok durumda hiç yararlanamamaktadır (Ozankaya, 1996: 368-375).

Kentsel ailede ise daha çok akrabalık ilişkilerinin zayıflamasıyla birlikte bunun yerini kurumlar aldığını söyleyebiliriz. Kent ailesindeki bireyler daha çok hizmet sektöründe çalıştıktıklarından dolayı bir anlamda kurumlarla sürekli bir ilişki içinde olma gereksinimi doğuyor. Örneğin; sağlık sigortaları, eğlenme ve spor mekanları, bankalar aracılığıyla çeşitli krediler vs. yoluyla ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmaktadır. Kentsel aile, kent ortamından ve aile yapısından dolayı geniş aile gibi değildir. Eş seçimlerinde daha çok bireyler özgürce davranmaktadır, köy ailesine oranla daha demokratik olduğu söylenebilir (Dündar, 2012: 48).

Akrabalık ilişkileri, köy ailesine oranla daha zayıf olduğu söylenebilir ve görücü usulü evliliklerden ziyade daha çok tanışarak evlenme yaygındır. Aile içi otorite ve karar verme yetkisi ile çocuk doğurma ve boşanma daha çok eşlerin tercihleriyle ilgili olduğu söylenebilir (Kocacık, 1991:271) ancak İstanbul gibi yoğun kalabalık şehirlerde yaşayan belki de milyonlarca kent ailesi özelliklerini taşıyan aileler olduğunu söyleyebiliriz ancak hepsinde kent ailesinin özelliklerinin görüldüğünü söylemek yanlış olur. Çünkü özellikle kırdan kente doğru iç göçlerden dolayı hem toplumsal hem de ailesel düzeyde metropol şehirlerde önemli değişimler yaşandı ve bu durum gecekondu ailesi olarak kavramsallaştırılan bazı özellikleri ortaya çıkarttı.

Gecekondu ailesinin oluşması, sanayileşme ve kentleşme süreciyle birlikte özellikle 1950'li yıllardan başlayarak eğitim, ekonomi, sağlık vs. gibi sebeplerden dolayı

köylerden kente doğru bir yatay hareketlilik hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir ve gelenler genellikle şehrin kenar semtlerinde oluşturulan ve "gecekondu" denilen mekanlarda yaşamaya başlamışlardır. Önce erkeklerin gelmesiyle ve ardından ailelerin de gelmesiyle birlikte bu gecekondulaşma süreci hızlanarak yeni bir yaşam şeklini beraberinde getirmiştir. Genellikle kentlerin kenar mahallelerinin bölgelerinde yaşayan bu aileler çekirdek aile özelliği olsa da her gecekondu yerleşim bölgesi bir dayanışma ve hemşehrilik örüntüsünü beraberinde getirmiştir. Genellikle bu ailelerde ataerkilliğin güçlü olduğunu, kırsal aile özelliği olmadan üretime devam ettikleri ve 1980'den sonra hızlı bir şekilde değişime uğramıştır zamanla bu geçiş ailesi kentle köy ailesinin değerlerinin bileşkesi ve geçiş süreci olarak kabul edilebilir (Gökçe'den akt. Oktik ve Değer, 2018: 60).

2.2.11. Eş Sayısına Göre Aile Tipleri

Bu aile tipi genellikle tek eşlilik (monogami), çok eşlilik (poligami) ve çok kocalılık (poliandri) diye sınıflandırılmaktadır. Monogami, tek eşle evlenme durumuna denir yani bir erkeğin bir kadınla, ya da bir kadının bir erkekle evlenmesidir. Günümüz toplumların en çok kabul ettikleri ve uyguladıkları evlenme tipidir (Çimen, 2008: 36). Günümüzde tek eşlilik daha çok yaygın olmakla birlikte, farklı kültürlerde zorunlu bir norm kural değildir. Özellikle yaşanan hızlı toplumsal değişmelerle birlikte bireylerin evliliğe ilişkin yaklaşımları değişmetedir, resmi evlilik olmadan birlikte yaşama ve çocuk sahibi olma durumları görülmektedir (Dündar, 2012: 44). Tek eşliliğin yerleşmesinde feminist hareketin de önemli bir etkisi olmuştur, feminisit hareket hem yasalardaki düzenlemelere hem de kadının sosyal, siyasal, ekonomik vs. alanlardaki rolünü daha çok sorgulamaktadır, bu durum zaman içerisinde birçok değişimleri beraberinde getirdiğini (dünyanın çoğu yerinde çok eşlilik kanunen yasak olması gibi) ifade edebiliriz.

Çok eşlilik ise, bir erkeğin birden fazla kadınla evlenme olayına denir. Genelde çok eşliliğe yüksek bir statü sağlayan toplumlarda görülür. Kadınları bir iş elemanı olarak gören ve daha çok mülkiyet üzerinde belli bir nüfuzu sağlamak isteyen toplumlarda görülür. (Merter, 1990: 17). Antropolog Gezzon ve Kottak'a göre ise çok eşliliğin toplumsal olarak kabul edilmesi ile uygulanması arasında fark olduğunu ifade etmektedirler yani pek çok kültür, bir erkeğin birden fazla karısının olmasını kabul eder ancak çok eşliliğin özendirildiği toplumlarda bile çoğunluk tek eşlidir ve çok eşlilik

sadece toplumun belli bir bölümünde var olduğunu ifade etmektedir (Gezon&Kottak, 2016:140).

Çok nadir bulunan çok kocalılık ise genellikle Güney Asya'da Tibet, Nepal, Hindistan ve Sri Lanka'da görülmektedir. Çok kocalı evliliklerle çok sık rastlanmamakla birlikte bu tarz evlilik çok belli şartlar altında gerçekleşir. Bu yörelerin bir kısmında çok kocalı evlilik, erkeklerin geleneksel olarak ticaret, iş ve askeri operasyonlar için seyahat etmelerine bir çeşit kültürel uyarlanmadır. Çok kocalı evlilik, evde en az bir erkeğin bulunarak iş bölümü içerisinde erkek işlerinin yapılmasını garantiler. Kardeşlerle yapılan çok kocalı evlilik, kaynaklar çok sınırlı olduğunda oldukça etkili bir stratejidir. Sınırlı kaynakları olan (toprağı sınırlı olan) erkek kardeşler, kaynaklarını çok kocalı evlilik bulunan geniş haneler etrafında toplarlar. Tek bir kadın alırlar. Çok kocalı evlilik, kadınların ve onların varislerinin sayısını sınırlar. Varisler arasında ne kadar az rekabet olursa toprak o kadar az bölünür (Gezon&Kottak, 2016:142).

2.2.12. Değişen ve Farklı Aile Yapıları

Ailenin evrensel bir tanımını yapmak oldukça zordur çünkü aile kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Kimi düşünürler, ailenin sınırlarını belirlemek için farklı tanımlar yapılagelmiştir. Bazıları aynı hane altında oturanlar, bazıları aynı kazandan yemek yiyenlere aile adını vermiştir. Kimileri ise ailenin üreme işlevi ve neslin devamlılığını sağlamasından dolayı "anne-baba ve çocuklardan oluşan insan birlikteliği" denilmiştir (Aydın, 2013: 121). Bu tanım yukarda verildiği üzere daha çok çekirdek aile tanımına uymaktadır. Araştırmaların çoğunda görüldüğü üzere özellikle sanayi devriminden sonraki dönemde kentlere doğru yoğun bir göç başlamış ve kentlerde aile üyelerinin çoğu dışarda çalışmasıyla birlikte aile yapısında değişiklikler olmuş ve çekirdek aile yapısı daha çok görülmeye başlanmıştır.

Michel Foucault ise bu değişen aile yapısına özellikle modern sanayi sonrası çekirdek ailenin insanların bedenlerini cinsel ilişkileri içinde sınırlayarak düzenleyen ve disiplinize eden bir ortam olduğunu ifade etmektedir. Bunu sağlayan temel süreç ise ailenin tıbbileşmesidir yani ailenin ilaç ve tıp doktorlarının müdahaleleriyle düzenlenmesidir. Günümüzde kadın iş yaşamına girdikten sonra aile yapısında değişmeler olduğunu ve bu uyum sorunlarını gidermek için de tedavi, aile danışmanlığı, aile eğitim hizmeti vs. verildiği görülmektedir. Aslında Foucault'nun burada ifade ettiği

durum da buna benzer bir durumdur ve Foucault ayrıca ikinci disiplin etme yöntemini ise "aile politikaları" adıyla hükümetlerin kurumsallaştırma çabaları oluşturmaktadır.

Foucault'a göre Batı'da zaten kilise evlilik kurumunu sadece bir üreme ve çocukların yetiştirilme yeri olarak görmekteydi bu yüzden her çeşit cinsel zevk alma "günah" sayılarak dışlanıyordu. Özellikle de kadın bu "zevk günahı"nda birincil sorumlu varlık olarak algılanmaktaydı. Bedenlerin yönetilmesi, temelde cinselliğin yönetilmesine dayanmaktadır. İnsanların hep vücutları hem de cinsellikleri kontrol edilerek bu şekilde yönetme sağlanmaktadır. Kadın duğurganlığın kontrolü ve nüfus politikaları ile beraber, "annelik tıbbileştirilmeye1 devam edildiğini aktarmaktadır. (Bilton-Bonnet-Jones'den akt. Yıldırım, 2018: 76). Yani Foucault'cu yaklaşımın altında annelik ve doğurganlığın tıbbileştirildiğini, hamileliğin neredeyse tüm aşamalarında doktorlar, hastaneler, psikiyatristler, kadın uzmanları vs. kontrol etme ve düzenleme çabasında bulunmaktadırlar. Benzer süreç evliliğin de tıbbileşmesiyle devam etmektedir. Evlilik yaşamında sapkın ve normal tutumları tıp bilgisi belirlerken aile terapistleri bunun pratiklerini sergilemektedir. Yetişkinlerin cinsel ilişkilerine bilim aracılığıyla uzman olarak müdahale edilerek cinsellik düzenlenmektedir. Cinsel yeterliliğin sınırları vs. ile aile doğurganlığın zaman ve sınırları gibi nosyonlar aile terapistleri tarafından yönetilmektedir (A.g.e, 2018:77).

Foucault'cu yaklaşım üzerinden baktığımızda sosyal hizmetin aile alanındaki ya da aile terapistliği çalışmalarında böyle bir işlevi söz konusu olup olmadığı yeniden ele alınıp kritik edilmelidir özellikle sahada yapılan müdahaleler konusunda eleştirel yaklaşmanın çok önemli olduğunu düşünmekteyiz. Aynı zamanda günümüzde de farklı oluşumlar, farklı evlilik biçimleri, farklı yaşam biçimleri ortaya çıkmaktadır. Bunlardan bazıları tek ebeveynli aileler, bazılarında birlikte yaşayıp ama resmi olarak nikahlı olmayanlar diyebiliriz, aynı zamanda evlat edinme yoluyla bazı aile hayatı kurulabilmektedir. Aşağıda bu konuyu tek ebeveynli aileler başlığı altında ele aldık.

2.2.13. Tek Ebeveynli Aileler

Satir'e göre tek ebeveynli aileler genellikle üç gruba ayrılır: Ebeveynlerden biri ayrılmış ya da ölmüştür ve diğeri yeniden evlenmemiştir; tek bir yetişkin çocuk dünyaya getirmiştir veya evlat edinmiştir. Kökenine bağlı olmaksızın, tek ebeveynli aileler genellikle bir anne ve çocuğundan oluşur. Aynı zamanda tek ebeveynli ailenin bazı zorlukları vardır. Buradaki zorluk, tek ebeveynli bir ailenin çocuk ve yetişkin için nasıl

bir geliştirici ortam sunacağıdır. Burada daha çok geçmişin gölgelerinin ve hayaletlerinin etkilerini görürüz (Satir, 2018:196). Tek ebeveynli ailelerde eski evliliklerinden ve geçmişlerinden yaşadıkları problemleri yeni hayatında bunu yansıtabilme durumu ve bundan kaynaklanan sorunlar olabilmektedir.

Yıldırım'a göre ise boşanmanın yükselişiyle birlikte Batı ülkelerinde tek ebeveynli aile tarzı ortaya çıktığını ifade etmektedirler, aynı zamanda evliliğin getirdiği sorumluluklardan uzaklaşma da tek ebeveynli aileyi meydana getiren başka önemli bir olgudur. ABD'de federal istatistik bilgilerine göre; 1983 ile 1999 yılları arasında evlilik dışı doğum oranı %83'den fazla bir artış bulunmaktadır. Bütün ülkede "evlenmeyen anne"lerin doğum oranı %30 civarındadır. 2000 yıllarında Amerika'daki çocukların %69'u anne-babasıyla, %22'si sadece annesiyle, %4'ü de sadece babasıyla yaşamakta olduğunu aktarmaktadır (Yıldırım, 2018: 79).

Evlat edinilerek kurulan aile tipleri de bulunmaktadır. Çocukların doğdukları andan itibaren ailenin sevgisine, şefkatine ve sıcaklığına ihtiyaç duymaktadırlar. Çocuğun aile yanında büyümesi, uzakta kalmaması onun bu duygusal bağlarını güçlendirmektedir. Devletin kurum bakımlarında kalan çocukların ise evlat edindirme yoluyla bir aileye verilmesi orada kurumun veremediği aile sevgisi, sıcaklığını ve bakım ihtiyaçlarının karşılanması için bu faaliyetler yapılmaktadır (Sancar & Altın vd., 2018).

Genel olarak evlat edinme sürecindeki en önemli değerlendirme evlat edinilenin yararını gözetmek olduğunu ifade edebiliriz ve Türkiye'de 2001 yılında 4722 sayılı Medeni Kanun'da evlat edinme ile ilgili bazı kanun değişikliği yapılmıştı. Bu kanun değişikliğindeki en önemli hususlardan birisi bekar kimselerin de evlat edinmesi durumuydu ve bununla birlikte Türkiye'de resmi olarak evlat edinme yoluyla tek ebeveynli aile yapısı kabul edilmiş oldu. Evli olan kişiler ile bekar olanların evlat edinme şartları eşit düzeyde ve koşulda yapılanmıştır ancak bekar kişilerin evlat edinebilmesi için 30 yaşın üzerinde olmaları gerekmektedir. Istatistiklere bakıldığında ise genel olarak evlat edinen kişilerin büyük çoğunluğu kadın olmaktadır ve bu kadınların ortalama yaşları 35 olarak saptanmış aynı zamanda bu kadınları başarılı bir kariyer sahibi oldukları gözlenmektedir (Aslantürk&Koç, 2019).

Günümüzde daha çok görülmekte olan bir diğer biçim ise birlikte yaşam dedikleri bir hayat tarzının seçilmesi yani resmi nikah olmadan kadın ve erkeğin birlikte yaşamasını ifade etmektedir. Bu tarz yaşam biçiminin sayısı bazı ülkelerde artmaktadır. Hamileliği

önleyici yöntemlerin bulunması ile birlikte yaşam biçiminin de yaygınlaştığı görülmektedir. Bu tarz birliktelikler özgürlüğüne düşkün, evliliğin sorumluluğunu üstlenmek istemeyen veya bu sorumluluğun kendisine zor gelebileceğini düşünen ve daha çok ikili ilişki çerçevesinde birlikteliği sürdürmek isteyen bireyler tarafından gerçekleşmektedir (Gökçen,2016:113).

Birlikte yaşama, çok yakın zamanlara kadar bir skandal olarak görülüyordu ancak 1980'li yıllardan sonra evli olmadan birlikte aynı evi paylaşan erkek ve kadınların sayısı artmaktadır. Bu durum daha çok üniversite öğrencileri arasında yaygınlaşmıştır. ABD'deki verilere göre her dört öğrenciden biri, üniversite yaşamlarının belli bir döneminde cinsel ilişki içinde bulundukları partnerleriyle birlikte yaşadıklarını göstermektedir. İngiltere'de ise birlikte yaşama, evlilikten önceki aşama olarak görülmektedir. İngiltere'de geçmiş kırk yıl içinde birlikte yaşayanların oranında %400 artış göstermiştir. 2000 yılına kadar neredeyse her beş evli çiftten dördü evlenmeden önce birlikte yaşadığı tahmin edilmektedir. Yapılan çalışmalarda Avrupa'daki çoğu genç insan birlikte yaşamayı "deneme evliliği" olarak görmektedirler (Giddens, 2000: 175-176).

2.3. AİLE TEORİLERİ

Bilimsel çalışmalarda birçok kavram gündelik yaşamda kullanımlarından farklı yönler taşır ve bu farklı yönlerin olmasının sebebi ona yüklenilen bazı felsefi anlamlarından dolayıdır. Örnek olarak felsefede beş çalışma alanı vardır: Epistemoloji (Bilgi Kuramı), Ontoloji (Varlıkbilim), Etik (Ahlak Felsefesi), Estetik ve Metafiziktir. Bilimsel kavramları tanımlamada felsefenin bu alanlarından yararlanılır ama daha çok epistemoloji ve ontolojiden kavramların kullanıldığı söylenebilir. Ayrıca epistemolojinin de "bilginin kaynağı" ve "bilginin değeri" olarak iki temel alanı da vardır ve bilginin kaynağını, akıl, deney, sezgi ve fayda olarak gören düşünürler bulunmaktadır. Aile kuramlarına geçmeden önce öncellikle yaklaşım ve kuram arasındaki farkı tanımlamak uygun olabilir. Genel tanımıyla kuram, *"bilimsel çalışmaların yapılmasına olanak sağlayan en geçerli ve güvenilir yollarla ilgili epistemolojik (bilgi kuramsal) tartışmalardır. Yaklaşımlar ise daha çok toplumsal yaşamın temel ontolojik (varlık bilimsel) özellikleriyle ilgili temel kabul veya sayıltılara işaret eder."* Yani kuramlar epistemolojik, yaklaşımlar ise daha çok ontolojik içerik taşırlar ve bu doğrultuda başlangıçta kuramlar yerine yaklaşımları bilmenin daha yol gösterici olduğu söylenebilir (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 3).

Aile teorileri, ailenin farklı ve çeşitli yönlerini ortaya koymaktadır. Ailesel olayları aydınlatmak ve aile içinde belli konulara yoğunlaşmak kavramsal çerçeveyle mümkündür. Kavramsal çerçeve, gruplandırılmış olgulardan türetilerek mevcut bütünleştirilen kavramlar kümesidir (Hill, 1966: 85). Bu bağlamda, teoriler konusunda Sosyolojide Fonksiyonalist akımın önemli isimlerinden Merton orta boy kuramını geliştirmiş ve aileyi belli bir kavramsal çerçeveye dahil etmiştir. Merton bu kuramı Parsons'un büyük boy kuramını eleştirmek için ortaya atmıştır çünkü Merton, Parsons'un söylediği büyük boy kuramı çok genel, bütünü kapsayıp açıklamaya çalışan boş ve verimsiz olduğunu iddia ediyordu. Bu teori, hem pratik alanı (ampirik alanı) hem de teorik çerçeveyi bir araya getirme konusunda başarısız olduğunu söylüyordu. Bundan dolayı Merton daha genel sözler kullanmaktan ve bütünü kapsayıcı teoriler söylemekten ziyade daha ampirik düzeye teorileri çekmek gerektiğini ifade etmiştir ve orta boy kuramını ortaya atmıştır. Burada iki tasarım çıkmaktaydı: Ampirik olarak araştırılabilir hipotezlerden özgün teoriler geliştirmek ve bu teorileri aşama aşama geliştirip birleştirmek (Özdemir, 2001: 86).

Aile hakkında ortaya koyulan yaklaşımlar, perspektifler araştırmacıya gerçekliğin bazı yönlerini gösterirler çünkü hiçbir kuram tam anlamıyla gerçekliğin tümünü (açıklama, yorumlama vs.) ihata edemez. Bu konuda ortaya atılan yaklaşımlar veya kuramlar gerçekliği, hakikati anlamada bir araç konumundalar, kendisi bir amaç değildir çünkü gerçeklik çok yönlü, dinamik ve karmaşıktır onu açıklayabilecek genel bir kuram söylemek zordur. Bu açıdan baktığımızda teorik yaklaşımlar pratiği anlamlandırılması ve değerlendirilmesinde araştırmacıya yardımcı olmaktadır (Canatan, 2018: 33). Bu bağlamda aile hakkında ele alınan yaklaşımları dört başlık altında topladık bunlar; yapısal-işlevselci yaklaşım, çatışmacı ve feminist yaklaşım, sembolik etkileşimcilik, gelişim ve aile sistemleri yaklaşımıdır diyebiliriz.

2.3.1.1. Yapısal-İşlevselci Yaklaşım

Bu yaklaşımda genel olarak toplum birbiriyle ilişkili, biri diğeriyle bağlantılı karmaşık bir sistem olarak ele alınır. Aile toplumun önemli bir fonksiyonudur ve aile bu yaklaşıma göre evrensel bir kurum olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra toplumun her bir parçası bütün sistemler için bazı işlevleri yerine getiren, karşılıklı ilişkili parçalardan oluşan bir insan organizması olarak görülür. Ayrıca toplumun içindeki yapıların, toplum için önemli fonksiyonları yerine getirmeleri gerektiğini varsayar.

Bunun yanı sıra toplumsal yapılanmaların (ekonomi, din, aile gibi) her toplumda olabileceğini ama kültürden kültüre değişiklik gösterebileceğini ifade etmektedirler (Özen, 1996: 1).

Yapısal-işlevselci yaklaşımlara göre aile sistemi, işlevleri arasındaki sistemin düzenli işleyişine bakar. Yani aile üyelerinden birisi işlevini yerine getirmediğinde bu sistemin işleyişini engeller. Bu nedenle aile istikrarının sağlanması için her aile üyesi yerine getirmesi görev ve rolleri olduğunu savunur. Bunun sonucunda ailede işlevler yerine getirildiğinde aile güçlenir ve sağlıklı bir kurum olduğu görüşü hakimdir. Ancak bu yaklaşım iki noktadan eleştirilmektedir. Birincisi, yapısal-işlevselci yaklaşım sürekli bir düzen, sistem ve istikrarı vurgulaması yaşanan ve yaşanacak değişmeleri göz ardı ettiği için eleştirilmiştir. Bu yaklaşım açısından değişim veya değişme açıklanamayan bir kategori olarak yer almaktadır. İkinci eleştiri, hangi işlevlerin sisteme ne şekilde hizmet ettiği belirsiz olduğu için ailede hangi işlevlerin önemli olduğu çok tartışmalıdır (Canatan, 2018: 39).

2.3.1.2. Çatışmacı ve Feminist Yaklaşım

Çatışmacı yaklaşımda toplumun dengeli, uyumlu, bütünlemiş organik yapılardan oluşan işlevsel bir bütün olduğunu iddia edenlerin tam aksine toplumun içindeki yapı ve birimlerde hep bir çatışma ve çelişkinin var olduğunu söylemektedirler. Bu kurama göre toplumun farklı kesimlerinde, sınıflarında, nesnel koşullar içinde oluşan farklı çıkarları, değer yargıları, istekleri olmasından dolayı çatışmanın da sürekliliği ve kaçınılmazlığı daima var olacaktır. Çatışmacı yaklaşımın öncüleri Karl Marx, George Simmel ve Ralph Dahrendorf'tur. Bu yaklaşımda daha çok ele aldıkları kavram ve konular güç, sınıf, çatışma ve rekabet'tir (Özen, 1992: 123).

Bu yaklaşım açısından bakıldığında örneğin Marksist kurama göre iki tür yeniden üretim vardır bunlardan birisi ekonomik diğeri ise sosyal yeniden üretim biçimleridir ve bu toplumsal yeniden üretim biçimi ise maddi ve ekonomik değişkenlere bağlı olarak üretim sürecini etkilemektedir. Yani Marksizmde aile, toplumsal yeniden üretim biçimi olduğundan dolayı aile kendine özgü, bağımsız bir mantıkla işleyen bir kurum olarak algılanmamaktadır ve bu yüzden de ailenin asıl görevi toplumsal yapıyı ayakta tutmak olarak kavranır. Aynı zamanda aile bu toplumun sürekliliğini sağlamakla kalmayıp emek-sermaye arasındaki çelişkileri de kalıcılaştırmak olduğunu varsayılmaktadır. Marksist anlayışa göre bu sayede aile düzeni kalıcılaştırıp ve toplumsal hiyerarşik yapıyı da

koruduğunu iddia etmektedir (Aytaç, 2007: 37-38). Marksist kuramın yanı sıra son dönemlerde işlevsellik yaklaşımını eleştiren kuramcılar ortaya çıkmışlardır.

Bu kuramı son dönem ele alanlardan birisi olan Jetse Sprey, işlevsellik yaklaşımında ele alınan ailede belli bir dengenin ve uyumun olduğuna ilişkin görüşleri eleştirmektedir ve Dahrendorf'un aileyi bir çatışma yönetimi olarak ele aldığını aktarmaktadır ancak bu çatışma bir değişim ve dönüşümü başlatabileceğini ifade etmektedir. Çünkü bu kurama göre insanlar etkileşime girdiği anda çatışmanın başladığını ifade etmektedir ancak bu çatışma zihnimizde oluşan olumsuz, yıkıcı, "kötü" bir yönüyle bakmamaktadır. Belki de çatışma ilişkileri güçlendirebilen, değişmeyi zorlayabilen ve daha anlamlı kılabilen bir durum olarak bakmaktadır. Hatta bütün aile üyelerinin büyümesinin bu çatışma yoluyla gerçekleşebilir ve burada önemli olan çatışmanın nasıl yönetileceğidir. Çatışma aile üyelerine zarar verecek düzeyde endişe verici bir düzeye gelmemesi ve ilişkilerinde yabancılaşmaya yol açmayacak şekilde nasıl yönetildiği önemlidir (Sprey, 1969: 700)

Feminist yaklaşımda ise farklı yorumlar bulunmakla birlikte genel olarak toplumsal bir eşitsizlik olarak ele aldıkları toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerine odaklanmışlardır. Bu durum feministler tarafından o kadar çok ele alınmış ki aileye ilişkin yapılan kuramsal yaklaşımlarını eleştirmişlerdir. Feministler daha çok "ataerkiliğin" hem aile içerisinde hem de başka diğer sosyal kurumlarda erkeğin kadın üzerindeki hegemonyasını, egemenliğini ve bunun köklerini analiz etmeye başlamışlardır. Güvenilir antropolojik araştırmalara bakıldığında, inceledikleri tüm toplum yapısında, derecesinde ve düzeyinde değişiklik olmakla birlikte tümünün ataerkil toplum olduğunu göstermişlerdir (Giddens, 2012: 115-116).

Feministler bu açıdan bakıldığında hem işlevselcileri hem de çatışmacı kuramı eleştirmişlerdir ve burada önemli olan noktanın, aileyi bir ataerkil kurum olarak görmeleridir yani işlevseciler daha olumlu görüşler ifade ederken, marksist kuram sömürü ve kapitalist düzeni kalıcılaştıran bir birim olarak bakarken, feministler ise aileyi ataerkilliğin yani erkek egemenliğin üretildiği ve sürdürüldüğü kurum olarak görürler. Bunun yanı sıra feministler işlevselcilerin savunduğunun aksine ailenin tüm bireylere eşit olanaklar ve menfaat sağladığı yönündeki görüşlerine karşı çıkmaktadır. Onlara göre bu yaklaşım sorunlu ve toplumsal cinsiyet farklılıklarını görmezden gelmektir. Var olan durum ise kadının tüm ev işlerini ve çocuk bakımını üstlendiğidir her ne kadar

günümüzde kadınlar iş hayatına katılsalar bile yine ev işleri ve çocuk yetiştirilmesi sorumluluğunu halen onların üzerinde olduğunu ve bu durum kadınların iki kez sömürülmesi ve baskılanması demektir. Ayrıca işlevselciler toplumsal cinsiyet rollerinin doğal ve değişmez olarak görürlerken feministler tam aksine bunun kültürel olarak öğrenilip aktarıldığı ve değiştirilebilir olduğunu savunmaktadırlar. Aynı zamanda feminsitler, Marksistlerin aileyi sadece sermaye ve emek üzerine odaklanarak sadece bir sınıfın diğerini sömürmesi olarak görüp toplumsal cinsiyeti ihmal ettiği için eleştirmişlerdir. Feministler, sosyoloji disiplini de bu meseleye taraflı baktıktığını iddia edip bundan dolayı eleştirmişlerdir (Kasapoğlu ve Karkıner, 2011: 16-17).

Hatta Giddens'a göre hem ampirik hem de kuramsal nitelikteki feminist çalışmaların 1960'lı yıllardan sonra erkek ve kadınlar arasındaki bariz eşitsizliklere vurgu yapmasına değin, cinsiyet olgusu sosyolojide büyük ölçüde göz ardı edilen bir konu olduğunu aktarmaktadır. Aynı zamanda klasik sosyoloji, toplumun işlevsel ihtiyaçlarından kaynaklanan ve erkekler tarafından oynanan araçsal rollerin, evde kadınlar tarafından oynanan dışavurumcu rollerini kuramlaştırarak, mevcut erkek egemen toplumsal cinsiyet düzenini sorgusuz sualsiz kabul ettiğini ifade etmektedir. (Giddens, 2014: 184). Yukarda verilen açıklamalara bakıldığında sosyologlar da feminist araştırmacıları bu konuda haklı bulmaktadır, feministlerin aile ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan eleştiriler üzerine dikkatlice düşünüp, aile konusunda ortaya atılan kuramsal bakış yeniden düşünülebilir.

2.3.1.3. Sembolik Etkileşimcilik Yaklaşımı

Sembolik etkileşimciler daha çok insanın diğer bireylerle kurdukları iletişim üzerinde yoğunlaşırlar ve iletişim genellikle etkileşimin bir görünümü olarak ele almışlardır. Aile de etkileşim içinde bulunan kişilerin bir birliğini ifade etmektedir ve aile bireylerinin herbiri, aile içinde belirli sayıda rollerle belirlenmiş bir konumu işgal etmektedirler. Birey, belirli bir durumda alınması gereken tutumu ilgilendiren ailesel grup üyelerinin rol beklentilerini ve normlarını algılar (Sayın, 1990: 26-27).

Sembolik etkileşimi ele alan George Mead, Charles H. Cooley gibi kuramcılar bizlerin hem sosyal hem de bireysel yönümüzün olduğunu varsayarlar. Psikologlar, daha çok etkileşim içinde olanların psikolojik donanım öğelerine başvurarak etkileşim içindeki bireyin davranışını dikkate alırlar. Bunlar; kişilik, duygular, güdüler ve tutumlardır. Sosyologlar ise toplumsal faktörlere başvurarak yaparlar: Bu faktörler kültürel

yönelimler, adetler, değerler, sosyal roller, normlar ve yapısal yaptırımlardır (Güçlü, 2012:76).

Sembolik etkileşimciler bireyi etkileşim içinde olan bir varlık olarak görürler ve bu varlık sosyalleşerek etkileşimde bulunur. Aile içerisinde ise belli normlar, değerler, semboller ve anlamlar vardır ve çocuk zamanla bunu öğrenmektedir. Bununla birlikte bireyde belli bir benlik gelişir çünkü doğuştan bireylerin boş bir levha olduğu varsayımından hareketle her yeni etkileşimde karşılaştığı semboller, değerleri, normları vs. benimseyerek bireyde benlik bilinci gelişmektedir. Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre birey biyolojik cinsiyetini doğuştan kazanmaktadır ancak toplumsal cinsiyet toplumsallaşmayla birlikte sonradan bireylere aktarıldığını savunur. Bu toplumsallaşma sürecinde belli rol ve statü bireylere aktarılırken kadının sembolize ettiği görünüm daha çok pasif, bağımlı olmaya koşullandırırken erkeğin ise daha çok girişken, güçlü olmaya cesaretlendirildiğini savunur. (Gökkaya, 2015: 343).

Aynı zamanda birey sadece ailede değil, başkalarıyla da olduğu kadar, kendi kendisiyle de etkileşim halindedir ve etkileşime girilen her grupta olduğu ailede de etkileşim süreçleri mekanik olarak algılanmamalıdır. Birey kendi statüsüne göre, önceki deneyimlerden ve kendinin ve diğerlerini yorumlayarak, eylemlerini yönlendirmektedir. Bu yolla hem birey kendi kendine bir nesne haline gelmesine neden olur hem de bir sebep sonuç faktörü olarak, topluluğun ya da ailenin sosyal ve etkileşim süreçleri, bireyin düşüncesine girip davranışlarında ve duygularında yönlendirici olabilmektedir. Bunun yanı sıra ailedeki iletişim ilişkileri bireylerin statü pozisyonları ve onlardan beklenen rollere göre değişmektedir. Yani bir aile bireyinin diğerine ilettiği söz, anlam ve sembol diğer bireyler daha önceki deneyimler çerçevesinde statülerine göre oluşturdukları normlar ve değerler ile değerlendirmektedir. İletişim bu yolla aile içi rol dağılımlarını etkilemektedir. Ayrıca beklentiler doğrultusunda rollerin yerine getirilmesi, aksayan yönlerin düzeltilmesi, yeniden düzenlenmesi bireyler arasında kurulan iletişimin bir işlevi olarak ortaya çıkmaktadır (Önür, 1991: 415).

2.3.1.4. Gelişim ve Sistem Yaklaşımı

Gelişimsel kuram 1930'larda sosyologlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım bir bütün olarak aile üzerine ve aile ortamında olan bireye odaklanır. Ailenin organizmacı bir mantıkla belli evreleri olduğu bunun ise evlilikle başlayıp son eşin ölümüyle son bulduğudur. Yani aile büyür, gelişir ve zamanla değişir. Her bir evre aile

yaşam döngüsü olarak ele alınır ve bu yaşam döngüsü içinde belli görevleri olan belli öğeler ele alınır. Bu yaklaşım, ilk çocuğun doğumundan başlayarak ailedeki değişimleri ele alır veya tüm çocuklar "yuva"dan ayrıldığında eşler arasındaki etkileşimin nasıl olduğu üzerine odaklanır (Güçlü, 2012: 82).

Aile yaşam döngüsünü (Family Life Cycle) Duvall kavramsallaştırarak belli bir sınıflandırma yapmıştır ve bu durum zamanla hem sosyologlar hem de psikologlar tarafından 4'lü, 5'li veya 8'li evreler olarak tanımlanmıştır. Oldukça basit bir şema olan aile yaşam döngüsü, tanımlayıcı bir araç olarak, ailedeki etkileşimin yapılarını ve fonksiyonlarını karşılaştırmak için kullanılmıştır. Rollins ve Feldman ise aile yaşam döngüsünü sekiz evre olarak tanımlamaktadır, bu evreler aşağıda gösterilmiştir.

Birinci evre: Başlangıç- çocuksuz aileler (çiftler ilk 5 yıl evliler)

İkinci evre: Çocuklu aileler- ilk çocuk (en büyük çocuk 2 yaş aralığında)

Üçüncü evre: Okul öncesi- çocuklu aileler (en büyük çocuk 3 ila 5 yaş aralığında)

Dördüncü evre: Okul çağında olan çocuğu olan aileler (çocuk 6-12 yaş aralığında)

Beşinci evre: Ergenlik çağında çocuğu olan aileler (en büyük çocuk 13-20 yaş aralığında)

Altıncı evre: Çocuğun büyüyüp ayrılma döneminde olan aileler (ilk çocuğun gitmesi ile son çocuğun ayrılmasına kadar geçen süre)

Yedinci evre: Orta yaşlı ebeveynler (Çocuklar ayrıldıktan sonra emekliliğe kadar geçen süre)

Sekizinci evre: Yaşlanan aile üyeleri (Emeklilikten eşlerin ölümüne kadar olan süre) (Roolins ve Feldman, 1970: 21).

Evrimci yaklaşımlar, ailenin de yaşayan organizmalar olduğunu ve her durumda aileyi, sözü edilen durumlarla (çocukların okula başlama gibi) bağlantılı yeni rol ve dönemlerle tanımlamaya çalışmışlardır ancak ülkemizde aile yaşam döngüsündeki ayrılma ve yedinci evre yani çocuklar ayrıldıktan sonra emekliliğe kadar olan süre farklı yaşanmaktadır. Çocuklar evlense bile anne-baba ya torun bakımında ya da bakıcıya göz kulak olarak bağlarını devam ettirir (Mavili, 2015: 27).

Bu yaklaşıma getirilen bazı eleştiriler gelişim aşamalarının standartlaştırılmış olmasıdır. Ailevi gelişim kuramının önermesi, ailenin dinamik bir kurum olduğu ve

gelişim aşamasına göre ailenin üyelerinden sürekli olarak görev istendiğidir. Ailede yaşam aşamalarının net bir şekilde ayırt edilmesi, her zaman mümkün değildir. Bu aşamalar kültürel ve toplumsal olarak belirlenmektedir. Bu kuram doğrultusunda geliştirilen uygulamalar çekirdek aile ile sınırlı kalmıştır. Gelişimsel kuramcılar, her aileyi aynı aşama ve sürece tabi tutmuşlardır. Aileler arası çeşitlilik ve farklılık göz ardı edilmektedir. Gelişimsel yaklaşımın en zayıf tarafı, gelişimin her aşamasında aynı ailenin incelenmesidir. Gelişimsel yaklaşım, bütün aile yapısını kapsamamaktadır. Ailesel gelişim kuramını geliştirenler Amerikan orta sınıf aileleri üzerinde çalışmışlar ve farklı diğer aile biçimlerini ihmal etmişlerdir (Sayın, 1991: 534).

Bu konuda başka bir eleştiri de Özdemir ve arkadaşları tarafından yapılmıştır. Onlara göre aile yaşam döngüsü ortaya atıldığı zaman bu Amerikan orta sınıfı için düşünülmüş ve Türkiye'nin aile yapısında farklılıklar olduğunu başka ülkelerde üretilen modellerin aynısının alınması sosyal problemlerin çözümünde güç olacağını aktarmaktadırlar. Yaptıkları araştırmada Türkiye'deki aile yaşam döngüsünün temel kırılma noktaları ve dönemlerinin uzunluklarını saptamışlar ve bunlar sırasıyla: "Evlenme yöntemi, ailenin maddi kaynağı, nişanlı kalma süresi, anne-babanın yaşı, eğitimi, mesleği ve hayatta olması, ilk ya da ikinci eş olma durumu, çocuklar arasındaki yaş farkı, eğitimi, sayısı, çocukların cinsiyeti, mesleği, ölen çocuk sayısı, çocukların evlenme yaşı, evde eş ve çocuklardan başka yaşayanlar, konut sahipliği, yaşanılan yerin büyüklüğü ve geçirilen süre, dini inanci, dünyagörüşü, etnisite, coğrafi bölge, ailenin geliri vs." olarak bu faktörlerin etkili olduğunu ancak hepsinin aynı derecede önemli olmadığını ,Türkiye için bir aile yaşam döngüsü yapılacaksa yukarıda ifade edilenlerin göz önünde bulundurularak çıkartma, düzeltme veya ekleme yapılabileceğinin önemli olduğunu aktarmaktadırlar (Özdemir, Vatandaş, Torlak, 2009: 16).

Aile konusunda ele alınan hatta diğer başka fen, doğa ve sosyal bilimlerde de ilgi gören sistem yaklaşımı teorisidir. Bu teori 1968 yılında Ludvig Von Bertalanffy tarafından ortaya atılmıştır. Bu teori aile alanında hem psikologlar hem de sosyologlar tarafından kullanılmıştır ve aile konusundaki bu teoriye göre her aile sisteminin sahip olduğu belli pozisyonlar bütünlüğü söz konusudur. Bu pozisyonlar aileyi bir sistem yapan yapıyı oluşturmakta ve birbirleriyle etkileşim içinde bulunan bireyler tarafından işgal edilmektedir. Bir sistem olarak ailenin diğer niteliği iç ve dış değişmeye uyum sağlayabilmesidir (Güçlü, 2012: 74).

Aile sistemi kuramının belli başlı birkaç varsayım ortaya atmıştır. Birinci varsayım bütünlük ve düzene atıfta bulunur. Sistem yaklaşımına göre bütün parçalarından toplamından daha büyüktür ve parçalarının toplamı da bütünü yeterli bir şekilde açıklayamaz. Bu teoriye aile üyelerinin hepsinin birbirine bağlı olduğu, birbirini sürekli etkilediği, karmaşık ve etkileşimli bir sistemden oluşmaktadır. Örnek olarak bir ailedeki evlilik ilişkisi evliliğin niteliğini etkileyeceğini hatta çocuğun davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Ancak eşlerin birbirini eleştirmesi, destekleyici ve yardım edici bir ilişkinin geliştirilememesi ebeveynliğin kalitesini etkileyecektir ve bu olumsuz durum çocuğa yönelebilir. Bu yaklaşımın ikinci varsayımı her bir sistemin bir hiyerarşik yapı içerisinde ve bunun da alt sistemlerinin olduğudur. Yani aile sistemi içerisinde eş, kardeş, çocuklar kendi içinde bir alt sistem olarak görülebilir nitekim aile de toplum gibi daha geniş sistemlerin içinde bulunmaktadır. Yani aile, farklı etkileşim ve düzeyleri olan hiyerarşik ve organize olan bir sistem olarak görülmektedir. Kuramın üçüncü varsayımı, ailede bir "homeostasis" ilkesinin olduğudur yani aile kendi kendini düzenleyebilen bir denge sistemine sahip olduğu varsayılmaktadır çünkü her sistem bütünlüğünü koruyup, geliştirip varlığını sürdürmektedir ve bu durum belli bir dengenin oluşmasını sağlamaktadır. Aile de kendi kendisini devam ettiren bir sistem ve denge kurar. Son olarak ailenin içsel ve dışsal taleplerle kendi içinde değişiklik yapabildiğini, kendini yeniden düzenleyebildiğini varsaymaktadır (Akün, 2013: 87-88).

Aile sistemleri, üyelerin kontrolü için, belli kurallar ve mesajlar kullanır. Kural ve mesajlar üyelerin davranışlarını ve hareketlerini belirleyerek sınırlandırır. Aile sistemi kuramları, üyelerin aile içi ilişkilerini açıklamada ve karmaşık ilişkileri yorumlamada kullanılmaktadır. Bu kuram, aile terapisi ve evliliğe fayda sağlamaktadır. Aile sistemi kuramında bireylerin içinde bulunduğu sisteme odaklanma vardır. Bu kuramla, sınırlar, hiyerarşi, yapı, aile üyeleri arasındaki ittifak ve yakınlık gibi kavramlar gündeme gelmiştir. Aile sisteminin temelinde birbirine bağlı örüntüler yer alır (A.g.e, 2013: 89-92). Aile konusunda sistem yaklaşımı ele alınırken aynı zamanda psikodinamik yaklaşımın da ele alınması gerektiğini iddia eden Fişek'e göre, psikanaliz içsel öznelliğe ağır verirken sistem yaklaşımları, özellikle aile sistemi yaklaşımı, bireyler arasında yinelenen etkileşim örüntülerinin fonksiyonlarına odaklandığını ifade etmektedir. Hatta bu iki yaklaşımın birbirinden ayırt edilemeyeceğini öne sürmektedir çünkü "ilişkisel örüntüler, özellikle yaşamın ilk dönemlerindeki deneyimlerin içselleştirilmesinde rol oynadığı ölçüde, bireyin ruhsallık içi yaşamının bir parçası olmaktadır" (Fişek, 2018: 7).

3. YAŞAM DOYUMU

3.1. Yaşam Doyumu

İnsanın kendi üzerinde düşünmeye başladığı zamanlardan günümüze kadar "iyi olma" ve "iyi bir yaşamın" ne olduğunu, neleri kapsadığını, nasıl olması gerektiği üzerinde tartışmışlardır. İnsanın iyi olma ve iyi yaşam ideali anlamının, en temelde bireyin varoluşu için bir gereksinim olduğunu düşünürler belirtmektedir. İnsanın iyi olma ve mutluluğu üzerine tarih boyunca felsefeciler insan eylemlerinin en belirgin güdüleri olarak mutluluk, mutlu olma, iyi olma, yaşamda kalma olduğunu söylemişlerdir (Christhopher, 1999: 141). Yaşam doyumu veya onunla özdeşleşen literatürde birbirinin yerine kullanılan öznel iyi olma kavramlarını ilk kullanan kişilerden olan (*Subjective Well-Being*) Ryan ve Deci'ye göre psikolojik olarak insanın iyi olmaya yönelik iki önemli bakış açısının olduğunu ifade ediyor. Bunlardan birincisi Yunan filozof Epikuros'tan esinlenerek ortaya atılan haz ve mutlulukla özdeşleşen bir tür hedonik iyi olma biçiminin olduğunu ifade eder yani acıdan kaçıp haza ulaşma olarak ifade etmektedir. İkincisi ise neredeyse hedonik açıdan iyi olma kadar uzun bir geçmişi olan, bireyin kendini anlama, tanıma yolculuğu üzerine yaptığı kendini gerçekleştirme düzeyi yani bir anlamda kişinin yaşamında anlamlılık üzerine odaklandığı ve "eudaimonia" iyi olma olarak da ifade edilen durumdur (Ryan ve Deci, 2001).

Yunan filozofları Epikuros ve Aristippos'un yaklaşımları olarak ifade edilen bu hedonizm anlayışı aslında yaşamdan haz almaktan kastı sürekli yemek, içmek, cinsel haz almak, acının hiç olmaması değildir. Nitekim hedonizmden kasıt sadece bedeni haz şeklinde olmayıp hatta çoğu hedonistler için bu yanlış bir anlayıştır, onlar daha çok felsefeden, sanattan, estetikten tutun da dostluktan, şöhretten, saygınlıktan duyulan hazzın da peşindeler. Filozoflar zevki ele alırken zevkin doğası gereği değerli olduğu düşünülür çünkü başka bir faydaya yol açmasa bile, tecrübe etmenin iyi olduğunu ve bu sayede insani yönlerimizi daha çok keşfedip bir anlamda daha çok insan oluruz. Bu bağlamda yaşam doyumu yukarıda anlatılan iki yön üzerinde odaklandığını söyleyebiliriz.

Yunan felsefesinin altın çağından beri düşünürler "mutluluğu" anlamakla ilgilendiler. Aristotales'e göre mutluluğun nihai bir erek (amaç) olduğunu ve diğer her şeyin bu amaç için bir araç olduğunu, mutluluğa ulaşıldığında da yeterli olan başka bir şeyin istenmeyeceğini belirtti. O zamandan beri düşünürlerin bu kutsal kaseyi

aradıklarından şüphe yok ancak mutluluk kavramını tanımlamadaki zorluklar göz önüne alındığında bunun aynı zamanda çok belirsiz olduğunu söylemek şaşırtıcı olmayacaktır (Diener, 1994: 103-104).

Diener ise öznel iyi oluş ve mutluluğun tanımlamasının üç kategoride toplanabileceğini söylemektedir. Bunlardan birincisi "iyi ahlak" ve kutsiyet gibi dış etkenlerle tanımlandığı, Aristotales'in mutluluk tanımlanmasında bunun öznel bir durum olmadığı bilakis bazı niteliklere sahip olmak gerektiğini ifade etmektedir. Mutluluğun bu kategorisine giren ölçütleri; kişinin subjektif yargılarını değil, onun değer çerçevesini oluşturduğunu söylemektedir. İkincisi sosyal bilim alanında çalışan araştırmacılar bireylerin hayatlarını olumlu terim ve kavramlarla ifade eden faktörlerin neler olduğu sorusu üzerine odaklanmaktadırlar. Öznel iyi oluşa ilişkin açıklanan bu tip tanımlamalar yaşam doyumu olarak da kavramsallaştırılan ve bireyin iyi bir yaşamın belirleyicilerine ilişkin standartlarına dayanan görüştür. Mutluluğun ve öznel iyi oluşun üçüncü anlamı, olumlu duygulanımların olumsuz duygulanımlara oranla daha üstün olmasıdır ve burada daha çok hoş olan duygusal yaşantılar üzerinde durulmasıdır (Diener, 1984: 543).

Yaşam doyumunun amacı "iyi bir hayat" olmasına rağmen, insanların iyi hayat koşullarına ilişkin bakış açıları farklı olabilmektedir (Diener vd., 1985). Başarılı olmak her birey için önemli görülürken, iyi bir hayat standartı olarak önem derecesi kişiden kişiye değişmektedir. Bireylerin yaşam doyumu ile ilgili algıları literatürde şu şekilde sıralanmıştır: Yaşamın anlamlı olduğuna ilişkin düşünce, yaşamda haz almaya çalışması, hedeflerine ulaşmak için uyum içinde olma, olumlu bireysel kimlik algısı, fiziki açıdan kendini iyi hissedebilme, maddi, güvenlik ve sosyal ilişkiler olarak (Keser, 2011; Schmitter, 2003; Yardım& Karakuş, 2015: 79-80) anlatılmaktadır.

Her ne kadar literatürde bireylerin yaşam doyumu algıları genellikle böyle olduğu yönünde bir fikir olsa bile yine de bunun bütün bireyler için aynı anlama geldiği söylenemez çünkü nihayetinde her bireyin yaşam doyumu, öznel iyi olma, mutluluk algısı vs. ne deniliyorsa denilsin (bu kavramlar birbiri yerine kullanılmaktadır) bu tamamen subjektif bir durum olduğu söylenebilir ancak burada yapılan genel anlamda bu mutluluk denilen ya da yaşamdan doyum alma olarak ifade edilen kavramları tartışıp üzerinde konuşabilmek için, onun ne olduğu, nasıl olduğu, mahiyetini, sınırlarını, neyi ifade edip etmediğine ilişkin birkaç tanım yapılması gerekmektedir. Aslında yaşam doyumu mefhumu doğrudan "mutluluk" kavramıyla bir ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır,

mutluluğun ne olduğu sorusu ya da bazı insanlar neden mutlu iken bazıları mutlu değildir, gerçekten "mutlu" olmak nedir?, veya bizim "mutluluk" olarak zannediğimiz aslında mutluluk değil de bir yanılsama mıdır? O ana, duruma, zamana ve mekana ilişkin kısa bir algıdan mı ibarettir, "geçici" bir şey midir veyahut kalıcı mıdır? Gibisinden sorular yüzyıllardır bunun üzerine düşünen, kafa yoran insanları meşgul etmişlerdir. Elbette bu konuda hala bir fikir birliği yok (iyi ki de yok yoksa bu kadar fazla tartışılamayabilirdi) ve elbette yukarda sorduğumuz sorulara da net bir cevap verilebilmiş değil. Şimdiki bölümde mutluluk kavramını farklı bakış açılardan nasıl algılanıp, yorumlanmış ona bakacağız.

3.2. Yaşam Doyumu ve Sosyal Hizmet İlişkisi

İnsanın yapıp etmelerinin, eylemlerinin nihai amacı, son ereğinin mutluluk olduğunu söyleyen genel anlayışlara Eudaimonism denir. Neredeyse bütün Antikçağ etiği (ahlak felsefesi) bir bakıma Eudaimonistik karakter taşıdığı söylenebilir (Akarsu, 1982: 21). Eudaimonia kelimesinin sözlük anlamı Türkçe'deki karşılığı mutluluk olarak çevrilebilir ancak Grekçe dilindeki etimolojisi ve bağlamı içinde düşündüğümüzde aslında bizim anladığımız anlamdaki (yukarda literatürde bahsedilen günümüz modern insanın yaşam doyumu ve mutluluk üzerine algıladıkları anlamda) mutluluk olmadığı görülecektir.

Eudaimonia kelimesi Yunancada "iyi (good)" anlamına gelen eu ve daimon veya demon (daimon, demon kökünden gelmekte) köklerinin biraraya gelmesinden oluşan bir kelime ancak Yunancadaki daimon kelimesi demon'dan gelmekte ve o da "şeytan", "iblis" demektir, İngilizcede de demon şeytan demektir. Denilebilir ki ilk mutluluktan bahseden kişiler yani Antik Yunan düşünürleri hatta Demokritos'a kadar götürülebilir bu durum ve en önemli temsilcileri Platon'un eserlerinden bildiğimiz kadarıyla onun diyaloglarında konuşan Sokrates adındaki filozoftur (Akarsu, 1982: 21-22). Ayrıca Platon'un öğrencisi Aristotales bu kavramı geliştirip açımlamıştır. Bu filozoflar ve daha çokları bu kelimeye veya kavramın kullandıkları ve zihinlerinde oluşan bağlam günümüz modern insanın algıladığı şekilde değildir. Kelimenin etimolojisinden de yola çıkarak söylersek Platon ve Aristotales'te Eudaimonia insanın kötülüklerden, kötü ruhlardan, huylardan uzak olmasıdır. Yani bu Eudaimonia (mutluluk, mutlu olma) kariyer yapıp başarılı olmak, mal mülk sahibi olmak, zengin olmak anlamında günümüz modern insanın çoğunluğunun (yukarda literatürde böyle olduğu söyleniyordu) hedeflediği,

istediği şeyler değildir hatta bütün bunlara sahip olmak insanı belki de habis (kötü) bir ruha sevkeder, bu durumda insan yaşamını hep bu başarı, mal, mülk, zenginlik peşinde koşturur ve bu da kişinin kendini tanımasına, bilmesine, kendi üzerinde düşünmesine, ruhunun arındırmasına, ölüme yönelik hazırlamasında, kanılardan, sanılardan, doksalardan kurtulmasını engellediği bile söylenebilir. Hatta bu düşüncelerin en önemli temsilcileri Stoacı filozoflardır.

Bazen bu mutlulukçuluk (Eudaimonism) Hazcılık (Hedonizm) biçiminde göründüğü veya onun içine girdiğine ilişkin yorumlar bulunmaktadır (Akarsu, 1982: 21). Enteresan bir şekilde günümüz insanı "iyi bir yaşamın" tamamen haz alınacak bir şey olduğu yönünde literatürde, araştırmalarda geçmektedir. Mesela insanın yeni bir bilgi öğrenmesi, felsefede, dünyagörüşünde bir değişiklik olması "iyi" bir şey olarak algılanmıyor ya da bunların haz alınması gereken şeyler olduğu da zihinlerde imgesel olarak yer almıyor denilebilir. Mutluluk genelde hep empoze edilen bir "amerikan rüyası" şeklinde kendini göstermektedir; bahçeli bir evin, güzel bir arabanın, iyi bir işin, mutlu bir ailenin ve çocuğun olması olarak varsayılmaktadır. Evet bütün bunlar mutluluk sebebidir ancak insanın kendi üzerine düşünmesi, varoluşunu sorgulaması, kendini tanıması, bilmesi, kendini gerçekleştirmeye çalışması (başarılı bir kariyer yapmak değil burada bahsedilen), kendisiyle hesaplaşabilen, kendisine tüm bunların "verili" olduğu, kendine ait, kendine özgü bir otantik yaşam kurması asıl insanı insan yapan önemli bir özellik olduğu söylenebilir. Bu anlayış felsefede de çok işlenmiş olup günümüz tabiriyle söylersek "mutlu" insan böyle bir kişidir. Hatta filozof Gasset, hayvanlar yiyecek bulma, saldırılardan kaçma ve hayatta kalmak için sürekli tetikte olduğu için kendisi üzerine düşünüp varoluşunu sorgulayamaz ancak insan tehlikelere karşı sur yapıp önlem ve tedbirler alabilir, kendisi varolanlar üzerine düşünebilmektedir der (Gasset, 2017: 92).

Bu açıdan baktığımızda "iyi bir yaşam" ideali elbette kişiden kişiye değişir ve insanlar tercihleri doğrultusunda hayatlarını şekillendirirler ancak Antikçağ ve Stoacı Roma düşünce hayatında "iyi bir yaşam"la kastedilenin yukarıda ifade edilenler olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra en yüksek iyi nedir sorusuna Aristotales Politika kitabının girişinde devletin en yüksek iyi olduğunu ifade etmektedir. (Aristotales, 2014: 7). Bu adeta devletin varoluş sebebidir yani devlet erdemi, etiği ilke edinmesi ve aynı zamanda devletin temelinin buna dayanması gerektiğini aktarmaktadır. Nitekim erdeme, etiğe dayanmayan bir devlet yurttaşlarına da "iyi bir hayat, iyi bir yaşam koşulları,

özgürlüklerini" sağlayamaz, haklarını koruyamaz hatta bu hakları vermeyebilir, istediği gibi kendi keyfince bunu değiştirebilir, dönüştürebilir. Burada etik ortadan kalktığı için devreye pragmatist bir anlayış girer yani "iyi bir şekilde yönetmek" değil, "iyi bir şekilde devletten nemalanmak, onun verdiği yetkileri kötüye kullanmak ve devletin bu sefer daha çok yaptırım yapan, ceza uygulayan tarafın devrede olmasını" beraberinde getirir. Bu durum elbette ki yurttaşlara yansır ve oradaki bireylerin yaşam kalitesini, kendini gerçekleştirmesini, modern deyişle söylersek "öznel iyi olma halini" "yaşam doyumunu" çok olumsuz bir şekilde etkileyecektir ve o devlet bu sefer en kötü bir devlet ve yönetim biçimine sahip olacağı Platon ve Aristotales düşüncelerinde görülmektedir.

Nitekim Psikoloji alanında çalışan akademisyen, araştırmacılar öznel iyi olmayı, yaşam doyumunu bireysel bir durum, hal olarak daha çok görme eğilimindeler nitekim literatürü taradığımızda yaşam doyumu ve öznel iyi olma hali üzerine yapılmış çalışmaların çoğu bireysel, ailevi, örgütsel bağda yani bireyin içinde bulunduğu genel sistem ağları (aile, kurumlar, çevresi vs.) içerisinde ele almışlardır ancak yaşam doyumu ve öznel iyi olma hali aynı zamanda politik bir meseledir. Aristotales, insanın toplumsal ve siyasal bir hayvan (zoon politikon) olduğunu söyler (Aristotales, 2014: 12) buradan hareketle insan sosyal ve siyasal bir hayvan olduğuna göre ihtiyaçları, kişiliği, hayatı, yaşam biçimi, mesleği, neredeyse belki de her şeyi yani bir anlamda kaderi o siyasal ve sosyal örgüt ve toplulukların içerisinde şekillenir. İbni Haldun'a atfedilerek söylenen meşhur "coğrafya kaderdir" sözünün tezahürlerini (görünümlerini) görebilmekteyiz.

Bu durum eleştirel psikoloji alanlarında çalışan araştırmacıların üzerinde durduğu konulardır. Özellikle bu alanda ünü yayılan Dennis Fox, Stephanie Austin, Isaac Prilleltensky Eleştirel Psikoloji kitabında psikolojinin daha doğrusu anaakım psikolojinin daha çok bireycilliği, bireyselliği vurgulamakta olduğu, kapitalist sisteme hizmet ettiğini, statükoya destek verdiğini, "normal" ve "anormal" kavramların kişiden kişiye, toplumdan topluma, kültürden kültüre değişmekte olduğunu bu yüzden anormallik kriterlerinin belli standartlarının oluşturulamayacağı, insanın psikolojik durumunun içinde yaşadığı kültürel ve toplumsal normlardan etkilendiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda insanın özerkliğinin ve özgürlüğünün tanınmadığı buna imkan verilmediği toplumlarda psikolojik vakaların sayısının da haliyle artacağı söylenebilir. Bunun yanı sıra her ne kadar modern siyasal sistemlerin özgürlükçü, eşitlikçi olduğu resmiyette gözükse bile böyle olmadığı ortadadır. Gelir ve vergi sistemlerindeki adaletsizlikler, yoğun çalışma

süreleri, gündelik yaşamdaki uyarıcıların sürekli artması, kapitalist sistemin insanlara dayattığı bireycilik, çıkarcılık sadece kendini düşünme, dayanışmayı ve paylaşmayı ortadan kaldıran bu düzende toplumsal ilişkiler ketlenmekte ve insanın özerkliği ile özgürlüğü kısıtlanmaktadır (Özçelik & Gürsu, 2018: 175).

Bu durum elbette yaşam doyumunu sadece bireysel tercih ve yaşantılarımızla veyahut bunları değiştirmekle ilişkili olmadığı görülmüştür bu durum aynı zamanda toplumsal, siyasal, ekonomik, kültürel sistemlerle çok yakından ilişkili olduğu ve buna bağlı olarak da bireyin yaşamdan aldığı doyumu, öznel iyi olma halini doğrudan etkilediği söylenebilir. Enteresan bir şekilde tüm bunların önemli birer faktör olduğunu bilmemize rağmen ya da normal bir vatandaş olarak hissedip yaşamamıza rağmen anaakım psikoloji dünyasında sanki insanın yaşam doyumu içinde olduğu siyasal sistemle doğrudan bir ilişkisi yokmuş gibi klinik tedavilerinin yapılması veya buna ilişkin yapılan çalışmalarda bunlara çok az değinilmesi ve bu şekilde sunulması veyahut toplumsal ve kültürel normların kişiliğin oluşmasında ne kadar belirleyici olduğunu aynı zamanda ekonomik sistemlerin (kapitalist, liberal), iktisadın bireyin yaşamında ne kadar önemli bir rol oynadığına ilişkin yüzyıllardır yapılmış binlerce çalışma mevcuttur. İşte tam da yaşam doyumu ve öznel iyi olma alanlarında bunların vurgulanması gerekirken aksine literatürü taradığımızda buna ilişkin çok az yapılmış çalışmalara rastlamaktayız veya yaşam doyumu ve öznel iyi olma hali sanki bireysel olarak bir şeyleri değiştirdiğimizde bunun olabileceğini ve o zaman mutluluğu yakalayabileceğimiz söylenmektedir.

Bütün bu anlatılanların yanında Sosyal Hizmet meslek ve disiplin olarak temel iki ilkesi olan insan hakları ve sosyal adalet üzerine inşa edildiğini söyleyebiliriz. İnsan hakları ve sosyal adaletin iyi işlemediği, ikisi arasında çok büyük yarıklar olduğu zaman, gelir ve vergi sistemlerinde adaletsizlikler olduğunda, işsizlik oranın yüksek olduğu ve bireysel ve toplumsal refahın düşük olduğu toplumlarda temel hak ve özgürlüklerini kullanamayan, düşüncelerini rahatça ifade edemeyen bireylerin yaşam doyumu ve öznel iyi olma halinin olumsuz bir düzeyde etkileneceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Sosyal hizmet tam da bu ilkelerden hareket ederek hem bireysel hem ailevi hem de toplumsal refahı, doyumu hedeflemektedir ve bunu da politika yapıcılara aynı zamanda önermektedir, buna ilişkin çalışmalar yapmaktadır. Sosyal hizmet meslek ve disiplini sadece bireyin yaşam doyumunu nihai bir hedef olarak belirlemez çünkü ekolojik yaklaşım perspektifinden bakarsak bireyin içinde bulunduğu çevresiyle

yakından ilgilenmekte ve bireyi çevresi ile birlikte ele almaktadır, bu durum problem ya da sorunların sadece bireyin kendi yaşamındaki yapacağı değişikliklerle olması gerektiği yönünde bir anlayış sergilemez. Sosyal Hizmet alanında yapılan çalışmalara da baktığımızda birey bir sistem ağları içerisindedir ve bu sistemlerin alt sistemleri vardır aynı zamanda bunlar birbirleriyle ilişkili ve bağlantılıdır bu yüzden sosyal inceleme yapmayı zorunlu görür. Bu açıdan baktığımızda yaşam doyumu ve aile aidiyet ilişkisi ailevi olduğu kadar aynı zamanda ailenin içinde bulunduğu kültür, yaşam biçimi, toplumsal ilişkileri, normları, görenekleri, ekonomik yapısı, etnik yapısı, siyasi faktörlerle de ilişkilidir. Elbette bireyin içinde bulunduğu bütün bu sistem ağlarının hepsinde Sosyal Hizmet meslek ve disipilinin tek başına bir değişim ve dönüşüm yapması zordur. Bu uzun erimli ve çok zaman alan bir durumdur. Sosyal çalışmacı bunu bilir farkındadır ancak birey burada kendi sorunun çözülmesini, kendisine yardımcı olunmasını istemektedir, sosyal çalışmacı ise çözümü, müdahaleyi ve danışanla birlikte hareket ederken bu faktörleri de göz önünde bulundurması daha gerçekçi müdahale ve çözümler yapabileceğini düşünmekteyiz.

Yaşam doyumu görüldüğü üzere çok farklı faktörler tarafından belirlenmektedir bunlardan bir diğeri de tez konumuzla ilişkili olan aidiyet duygusudur. Biz bu çalışmada aynı zamanda aile aidiyeti ve yaşam doyumu ilişkisini ortaya koyduk ancak yukarda da ifade ettiğimiz aile kendi üyelerinin toplamından çok daha fazlasını ifade ettiğini bunun için de hemen bireyi ele alan yaklaşımların bırakılması gerektiği, yani burada ailede tek tek bireylerin psikolojisine bakmak değil de onun oluşturduğu ilişkisel örüntüler daha çok ön plana almak gerekmektedir. Yani bu topluluğun bir sosyal grup olarak bir arada tutan ve aile dediğimiz anlamı oluşturan buna sebep olan ve bunun bir süreklilik olarak gösteren örüntülerdir (Gülerce, 2007: 10). Literatüre baktığımızda aile aidiyetine ilişkin üzerinde yıllardır yapılan yoğun bir çalışma olduğu söylenemez hatta özel olarak aile aidiyetine ilişkin yapılmış çok az çalışmalar bulunmaktadır. Özellikle Türkiye'de Mavili ve arkadaşları tarafından yapılan Aile Aidiyet Ölçeği (Mavili vd., 2014) önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

4. GEREÇ VE YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bireyin yaşamından doyum sağlaması, kendi işlevlerini etkili bir biçimde yerine getirmesi ve yaşadığı topluma uyum sağlayabilmesi önce aile içinde ve onun çevresinde sağlanır (Bulut, 1993:1). Virginia Satir "Dünyada barışı tesis etmek için önce ailede barışı tesis etmemiz; bireyle ve aileyle işe başlamamız gerek" diyor (Satir, 2018:7). Aslında hepimiz sayılmak, sevilmek, takdir edilmek, aidiyet hissetmek, birileri tarafından kabul görmek, varlığımızı farkeden ve onun bir değeri olduğunu bilmek, görmek, duymak veya hissetmek isteriz. Bu duygular sosyal bir varlık olan insanın en temel ihtiyaçlarındandır çünkü insan tamamen rasyonel veya irrasyonel bir varlık değildir ya da böyle davrandığını kestirmek de zordur ancak şunu biliriz ki insan "duygulu", hisli bir varlıktır yani en temelde duyguları olan, hisseden bir canlıdır. Bu duyguların etkisiyle varlığını değerli görür ve kendisine olan bakışını olumlar.

Bu olumlama ve benliğini inşa etmeyi insan önce içinde dünyaya geldiği ailede kurar ve psikoloji alanında çalışan hemen herkesin hemfikir olduğu nokta ise; bireyin bebeklik, çocukluk ve gençlikten itibaren ailede yaşadıklarını hayatının sonuna kadar kendisiyle birlikte devam edebileceğini veya ondan izler taşıyacağını söylemektedir. Aile aidiyet duygusu ise aileyle olan güçlü ve sağlıklı bir ilişki kurulabilmesinde önemli bir bağdır. Bir anlamda aidiyet duygumuz veya aidiyet hissimiz olmasa bir bağlılık veya bağlanma da gerçekleşmeyeceğini söyleyebiliriz çünkü sözlük anlamı bile itibariyle aidiyet ilgi, ilişkin kelimeleriyle yakından ilintilidir ve aynı zamanda İngilizce'deki sözlük anlamlarından birisinin de bağlanma (attachment) olduğunu söyleyebiliriz. Aile aidiyet duygusu aynı zamanda aileye ilişkin bir bağlanma, bağlılık duygusunu da bize söyleyebilir. Bu araştırmanın önemi ise aileyle ilgili dünyada ve özellikle Türkiye'de artarak devam eden tartışmalara farklı bir açıdan bakma yani evlilik çağına gelmiş ya da evlilik çağında olan genç üniversiteli öğrencilerde aile aidiyet duygusunu irdelemek ayrıca buna ilişkin yorum ve öneri sunmaktır. Özellikle sanayinin gelişmesiyle aile yapılarının değişmesi ve farklılaşmasıyla birlikte modern zamanlarda aile üzerine daha fazla düşünülmüş ve çalışmalar yapılmıştır. Aile içi şiddet, kadın cinayetleri ve boşanmaların artmasıyla birlikte hem sosyal bilimlerde hem de devletlerin sosyal politikalarında aileye ilişkin çalışma ve projelerin sayısı artmaktadır.

Aynı zamanda geleneksel aile biçimi, kadın ve erkek rollerinin olmasını, modern aile biçiminin "batıdan" geldiğini ve onun aile geleneğinden gelen söylemler olduğunu, kendi ailevi, kültürel ve toplumsal değerlerimizi bu noktada kaybettiğimizi, aslında kapitalist ve "batıdan" ihraç edilen aile modellerinin ve hukukun Türkiye toplumuna uygun ve denk olmadığını savunan taraf ile kadının sadece anne olmadığını aynı zamanda çalışabilmesini ve erkeğe bağımlı olmamasını, ailede kadın emeğinin görmezden gelindiğini, ezildiğini, erkeklerin çocuk bakımından evin diğer her türlü işlerinde kadınla eşit bir düzeyde ortak paylaşım yapılmasını ve sorumluluk almasını, sadece kadın, erkek ve çocuktan oluşan bir aile yapısının olmadığını, kadının kendi sosyo-ekonomik düzeyini yükseltmesini ve kadının kamuda erkeğin olduğu her yerde de olması gerektiğini savunan görüş birbirleriyle bu anlamda uzlaşamamaktadır. Her ne kadar aileye ilişkin bu tartışmalar sürse de yine de ailenin toplumsal yapıyı anlamada önemli veri sağladığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda bu durum akademik literatürde çokça tartışılıp ele alınmaktadır. Aile, sosyal hizmet mesleği içerisindeki en önemli alanlardan birisi olması dolayısıyla aileye ilişkin farklı bakış açıları üzerine çalışmak literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.2. Araştırmanın Problemi

Sağlık bilimleri fakültesi bünyesinde farklı bölümlerde okuyan ailesiyle birlikte kalan ve ailesiyle birlikte kalmayan öğrencilerde aile aidiyet duygusu ve yaşam doyumu birbirlerinden farklı mıdır? Buradan hareketle iki ana araştırma hipotezi ($\mathbf{H_{a1}}$ ve $\mathbf{H_{b1}}$) ve bu hipotezler ışığında kurulmuş sıfır hipotezleri ($\mathbf{H_{a0}}$ ve $\mathbf{H_{b0}}$) belirlenmiştir.

H_{a0}: Ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur.

H_{a1}: Ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır.

H_{b0}: Ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyinde anlamlı bir farklılaşma yoktur.

H_{b1}: Ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyinde anlamlı bir farklılaşma vardır.

Ayrıca araştırmanın temel alt problemleri de aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- Sağlık bilimleri fakültesi bünyesindeki lisans bölümlerde okuyan öğrencilerde aile aidiyet ve yaşam doyumu ortalamaları nelerdir?
- Öğrencilerin aile aidiyet ve yaşam doyumu ortalamaları; yaş, cinsiyet, sınıf, aile yapısı, kardeş sayısı, ebeveyn eğitim ve çalışma durumu, sosyo-ekonomik durumu ve ailesinin yanında kalan ve kalmayan durumuna göre anlamlı bir farklılaşma var mıdır?
- Öğrencilerin aile aidiyet düzeyi ve yaşam doyumu arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

4.3. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bu araştırma İstanbul ilinde Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesinde yapılan nicel desenli bir araştırmadır. Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli seçilmiştir. Bu model, genellikle birden çok değişken arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde kullanılır. Korelasyon, varyans analizi, çoklu regresyon, t-testi gibi istatistiksel teknikler aracılığıyla değişkenler arasındaki ilişkiler belirlenebilir ya da grup ortalamaları karşılaştırılabilir. İlişkisel modelde ilişkilerin düzeyi ve yönü belirlenebilir ayrıca neden-sonuç ilişkisine yönelik istatistiksel karşılaştırmalar yapılabilir. Burada nedensellik gösteren ilişkiler daha güçlü ilişkiler olarak yorumlanır (Doğanay, Ataizi, Şimşek, Balaban & Akbulut, 2012: 92).

Bu araştırmada ANOVA, t testi ve korelasyon yapılmıştır. Parametik yöntemler olan T-testleri ve ANOVA, bir kategorik ve bir sürekli değişken arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılır. Sürekli değişken normal dağılım gösterdiği takdirde T-testleri ve ANOVA testi uygulanabilir (Newbold et al., 2012; Field, 2013).

Bağımsız örneklem t testi (Independent Samples T Test) ve bağımlı örneklem t testinin (Paired Samples T Test) uygulanabilmesi için kategorik değişken 2 gruplu olmak durumundadır ancak kategorik değişken ikiden fazla gruplu ise Tek Yönlü ANOVA testi kullanılır. Grupların bağımlı olduğu durumda bağımlı örneklem t testi ve bağımsız olduğunda bağımsız örneklem t testi kullanılmalıdır (Ott and Longnecker, 2010; Ross, 2010; Newbold et al., 2012; Field, 2013).

T testleri için hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0: $\mu = \mu$ (grup ortalamaları eşittir)

H_1: $\mu \neq \mu$ (grup ortalamaları eşit değildir)

Tek Yönlü ANOVA için hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0: $\mu_1 = \mu_{2 = \ldots = \mu_i}$ (tüm grupların ortalaması birbirine eşittir)

H_1: $\mu_i \neq \mu_j$ ($i \neq j$, i and j =1, … , k) (en az iki grup ortalaması birbirine eşit değildir)

T testlerinde ve ANOVA testinde anlamlılık düzeyi kritik değer olan 0,05'ten düşük ise H_0 hipotezi reddedilir ve gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu söylenir. Grup ortalamalarının karşılaştırılması ise ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olduğu durumda yapılır. (Ott and Longnecker, 2010; Ross, 2010; Newbold et al., 2012; Field, 2013).

Korelasyon analizi değişkenler arasında ilişkinin olup olmadığını belirlemek için yapılır. Korelasyon katsayıları ve bu katsayılara ait anlamlılık düzeyi incelenerek yorum yapılır. Basit korelasyon katsayısı (r) iki değişken arasındaki ilişkinin yönünü ve gücünü gösteren değere denir. Basit korelasyon katsayısı 1 ile -1 arasında değişmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin gücü korelasyon katsayısı 0'a yaklaştıkça azalırken, ilişkinin gücü 1'e ve -1'e yaklaştıkça artar. İlişkinin yönü hakkındaki bilgiyi korelasyon katsayısının işareti verir. Eğer ki değişkenler arasındaki ilişki pozitif/doğru yönde ise korelasyon katsayısının + olduğu durumlarda geçerli olmaktadır, değişkenler arasındaki ilişki negatif/ters yönde ise bu sefer de korelasyon katsayısının - olduğu söylenir. (Ott and Longnecker, 2010; Ross, 2010; Newbold et al., 2012).

Basit korelasyon katsayısına ait anlamlılık düzeyi (significance level) kritik değer olan alfa (α)'dan düşük ise H_0 hipotezi ret edilir. Bu durumda değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenir (Ott and Longnecker, 2010; Ross, 2010; Newbold et al., 2012).

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

İstanbul ilinde bulunan Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesindeki bölümlerde okuyan 2018-2019 bahar dönemi lisans öğrencileriyle sınırlandırılmıştır. Biruni Üniversitesinde okuyup da ailesinin yanında kalmayan öğrenciler ile aynı şekilde Biruni Üniversitesinde okuyup da ailesinin yanında kalan öğrencilerin aile aidiyet düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişki karşılaştırılarak incelenmiştir ve araştırmada iki öğrenci grubundaki ilişkileri istatistiksel olarak ölçmek için iki grup eşit sayıda alınarak sınırlandırılmıştır.

4.5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evreni İstanbul ilinde bulunan Biruni Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi bünyesindeki bölümlerde okuyan 2018-2019 bahar dönemi lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Burada iki grup öğrencinin sayıları eşit kılınmaya çalışılmıştır. Birinci grup ailesiyle birlikte kalan öğrenciler, ikinci grup ise ailesiyle birlikte kalmayan öğrenciler oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu öğrencilerden toplam 309 kişi anketi cevaplayabilmiş ve analiz yapılmaya değer bulunan verileri iki grupta da eşit aldığımızda bu sayı 200 olarak karşımıza çıkmıştır, 100 öğrenci ailesinin yanında kalan birinci grup ve geri kalan 100 öğrenci ise ailesinin yanında kalmayan ikinci grup olarak belirlenmiştir.

4.6. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada 3 farklı soru formu kullanılmıştır. Birinci kısım Kişisel Bilgi Formu, İkinci Kısım Aile Aidiyet Ölçeği ve son üçüncü kısımda ise Yaşam Doyumu Ölçeği araştırmanın veri toplama materyalleri olarak kullanılmıştır.

4.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılan kişilerin demografik özelliklerini tanımaya yönelik yapılan 22 soruluk Kişisel Bilgi Formu anketi araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu formda yaş, cinsiyet, sınıf, aylık gelir, bölüm, aile yapısı, kendisinin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadığı, ailede kronik bir hasta olup olmadığı, ailesiyle birlikte yaşayıp yaşamadığı, evde yaşayan daimi bir büyüğün ya da akrabanın olup olmaması, ailesiyle birlikte kalmaktan memnun olup omadığı, ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olup olmadığı ve ebeveynle ilgili de sorulan 3 soruda olmak üzere toplamda 22 soruya yer verilmiştir.

4.6.2. Aile Aidiyet Ölçeği

Aile Aidiyet Ölçeği Mavili, Kesen ve Daşbaş tarafından 17 maddelik beşli likert tipi bir ölçeği Konya'daki farklı üniversitelerde öğrenim gören 1579 üniversite öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Bu maddelerin 13'ü olumlu 4'ü olumsuz olarak yazılmıştır. Likert tipi oluşturulan ölçekte bireylere sorulan maddelerde tamamen katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) tamamen katılıyorum (5) olarak derecelendirilmiştir. Ayrıca 5, 7, 9 ve 12. maddeler olumsuz olup tersten hesaplanmaktadır.

Ölçeğin aile aidiyeti ve kendilik aidiyeti olmak üzere iki alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekte 2, 5, 8, 9 ve 16. maddeler aile aidiyeti alt boyutunu ölçerken 1, 3,

4, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17. maddeler ise kendilik aidiyeti alt boyutunu ölçmektedir ve toplamda her iki alt boyutun puanlamaları da "aile aidiyeti toplam puanını" oluşturmaktadır. Yukarda belirtilen 4 olumsuz madde tersten hesaplandığı için ters çevirme işlemi tamamlandıktan sonra ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin toplam puanlama yapılması gerekmektedir.

Aile Aidiyet Ölçeği'nin iç tutarlılığı Cronbach Alpha katsayısı olarak hesaplanmıştır. Yapılan ölçümlerde kendilik aidiyeti alt boyutu Cronbach Alpha katsayısı 0,93 ve aile aidiyeti alt boyutu katsayısı Cronbach Alpha katsayısı 0,82 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin bütününe ait güvenirlik katsayısı Cronbach Alpha 0,94 olarak hesaplanmış olup ölçeğin güvenirlik durumunun istenilen seviyede olduğu görülmektedir. Aynı zamanda verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla Kaiser- Meyer- Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmış olup bu testin sonucunda KMO değeri 0,96 ve Bartlett Sphericity testi ki-kare değeri ise 16943,875 olarak anlamlı düzeyde bulunduğu raporlanmıştır (Mavili vd., 2014:29).

4.6.3. Yaşam Doyumu Ölçeği

Diener ve arkadaşları tarafından geliştirilen yaşam doyumu ölçeği 1991 yılında Köker tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır (Köker, 1991) ve Dağlı ve Baysal tarafından 2016 yılında güvenirlik ve geçerliliği tekrardan hesaplanmıştır. Bu ölçeği kullanmaktaki amacımız aile aidiyet düzeyinin yaşam doyumu ile bir ilişkisi olduğuna dair hipotezimize dayanmaktadır bu amaçla yaşam doyumu ölçeği 18-25 yaş aralığındaki öğrencilere uygulanmıştır. Yaşam doyumu ölçeği 5 maddelik bir likert tipi ölçekten oluşmaktadır. Daha öncesinde Köker tarafından Türkçe'ye uyarlanan likert tipi ölçek 7'li derecelendirme ölçeğini oluşturuyordu ancak Dağlı ve Baysal bu ölçeği 200 kişilik bir öğretmen grubuna uygulamaya çalıştığında öğretmenler 7'li dercelendirmenin birbirine çok yakın olduğundan bahsedip tepki göstermişlerdir ve bu vesileyle Dağlı ve Baysal ölçeği tekrardan Türkçe'ye çevirme kararı almışlardır. Bu sefer 7'li derecelendirme olan ölçek 5'li derecelendirme likert tipi ölçek uygulamışlardır. Bu 5'li likert tipi derecelendirmenin puanlaması; Hiç katılmıyorum (1), Çok az katılıyorum (2), Orta düzeyde katılıyorum (3), Büyük oranda katılıyorum (4), Tamamen katılıyorum (5) şeklindedir.

Ölçeğin maddelerinin iç tutarlığı Cronbach Alpha katsayısı 0,88 olarak hesaplanmış olup bu güvenirlik için uzmanların da görüşüyle istenilen bir düzeyde olduğu

söylenebilir. Ölçeğin yapı geçerliliğini ölçmek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizinin sonucunda ölçeği oluşturan maddelerin dağılımlarının orijinal ölçekteki ile aynı derecede dağılım gösterdiği saptanmıştır. Bu sayede ölçek, yaşam doyumunu düzeyini belirlemek açısından okullarda toplam 5 maddeden oluşan 5'li likert tipi ölçek olarak kullanılabilir (Dağlı & Baysal, 2016: 1259).

4.7. Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Araştırma verilerinde kullanılacak olan anket ve ölçekler hazır hale getirilip uygulanması için gerek sınıfta gerek de internet yoluyla katılımcılara ulaştırılmıştır. Hem ölçeklerin kullanılması için gerekli izinler yazarlardan alınmış olup hem de Etik Kurul onayı da ayrıca alınmıştır. Etik Kurul onayı ve aynı zamanda anket ve ölçeklerin uygulandığı yer olan Biruni Üniversitesi Girişimsel Olmayan Etik Kurul'undan gerekli onay alınmıştır. Anket tamamen gönülülük esaslı olup araştırmacı tarafından gönüllü olur formunda açıklamalı bir şekilde katılımcılara araştırmayla ilgili gerekli bilgiler verilmiştir ve ölçeklerin uygulanması tahmini 10 dakika sürmüştür. Ölçekler 2018-2019 bahar dönemi içerisinde uygulanmıştır. Araştırmaya katılanlardan elde edilen anketler toplanmış olup gerekli incelemeler ve analize değer veriler alınmıştır. Bu veriler daha sonra IBM SPSS Statistic 23 Programında gerekli analizler yapılmıştır.

4.8. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri SPSS 23 programında analiz edilmiştir. Bu çalışmada çeşitli ölçekler kullanılarak Aile Aidiyet Düzeyi ve Yaşam Doyumu arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmıştır. Faktör analizi ve güvenilirlik analizi uygulanarak bu ölçeklerde yer alan ifadelerin ölçülmek istenen değişkenleri ölçüp ölçmediği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Faktör analizi, birbiri ile ilişkili çok sayıda değişkeni daha az sayıda faktör ile temsil etme ve/veya değişkenler arasındaki temel yapıyı tanımlamak için uygulanır (Hair et al., 2010; Ho, 2013; Tabachnick and Fidell, 2014). Faktör analizinin üç ana kullanımı vardır: (1) bir değişken kümesinin strüktürünü (yapısını) bilmek; (2) anket oluşturarak bir temel değişkeni ölçmek (3) orijinal bilgilerin mümkün olduğu ölçüde çoğunluğunu korumaya çalışarak bir veri setini daha yönetilebilir bir kapsama getirmek (Field, 2013).

Daha sonra her bir faktör için Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanarak güvenilirlik analizi uygulanmış ve böylece istenen değişkenler oluşturulmaya çalışılmıştır. Ölçek veya bir testin iç tutarlılığının bir ölçüsü olan Cronbach's Alpha katsayısı, 0 ile 1 arasında yer almakta olup Lee Cronbach (1951) tarafından

geliştirilmiştir. İç tutarlılık, bir testteki tüm öğelerin aynı yapıyı ne ölçüde ölçtüğünü ve dolayısıyla test içindeki öğelerin birbirleriyle olan ilişkisine bağlı olduğunu ifade etmektedir (Tavakol, M., and Dennick, 2011).

Aşağıda 4-1 tabloda aile aidiyet ölçeği (kendilik aidiyeti ile aile aidiyeti alt boyutları dâhil) ile yaşam doyumu ölçeğinin faktör ve güvenirlik analizi verilmiştir.

Tablo 4-1: Ölçeklerin Faktör ve Güvenilirlik Analizleri

Ölçekler ve Alt Boyutlar		İfade Sayısı	Açıklanan Değişim	Açıklanan Toplam Değişim	KMO Örneklem Yeterliliği Ölçüsü	Bartlett's Küresellik Testi	Cronbach's Alpha
Aile Aidiyeti Ölçeği	Kendilik Aidiyeti	12	% 39,680	% 55,226	0,929	0,000	0,923
	Aile Aidiyeti	5	% 15,545				0,720
Yaşam Doyumu Ölçeği		5	% 67,480		0,875	0,000	0,879

Tablo 4-1'de gösterildiği gibi Cronbach's Alpha değerleri Aile Aidiyeti Ölçeğinde Kendilik Aidiyeti alt boyutu katsayısı 0,923 ve Aile Aidiyeti alt boyutu katsayısı ise 0,720'dir. Yaşam Doyumu Ölçeğinde Cronbach's Alpha değeri 0,879 olarak istenilen düzeyde güvenirlik katsayısı çıkmıştır. Aşağıdaki tablolarda Aile Aidiyet Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeğinde yer alan ifadelerin faktör yükleri Tablo 4-2 ve Tablo 4-3'de gösterilmiştir.

Tablo 4-2: Aile Aidiyeti Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Faktör Yükleri

Alt Boyut	Kod	İfadeler	Faktör Yükü
Kendilik Aidiyeti	AA1	Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum.	0,706
	AA3	Ailemin önemli bir parçasıyım.	0,690
	AA4	Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.	0,781
	AA6	Ailemde kendimi değerli hissediyorum.	0,780
	AA7	Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.	0,690
	AA10	İhtiyaç içinde ve hasta olduğumda ailem hemen destek olur.	0,708
	AA11	Ailemle birlikte zaman geçirebiliyoruz.	0,573
	AA12	Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.	0,660

	AA13	Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır.	0,692
	AA14	Ailem bana özen gösterir.	0,774
	AA15	Ben de aileme özen gösteririm.	0,791
	AA17	Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.	0,706
Aile Aidiyeti	AA2	Ailemde hayır deme hakkımız hep korunur.	0,798
	AA5	Ailemdeki birçok kişi benim için bazı zevklerinden vazgeçmez.	0,391
	AA8	Ailemin bana saygı gösterdiğini hep görmüşümdür.	0,559
	AA9	Ailemde kararları birlikte almayız.	0,715
	AA16	Ailemde eleştiri hakkımız özenle korunur.	0,652

Tablo 4-3: Yaşam Doyumu Ölçeğinde Yer Alan İfadelerin Faktör Yükleri

Alt Boyut	**Kod**	**İfadeler**	**Faktör Yükü**
Yaşam Doyumu	YD1	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.	0,805
	YD2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.	0,780
	YD3	Yaşamımdan memnunum.	0,850
	YD4	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.	0,833
	YD5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim	0,837

Tüm korelasyon matrisinin incelenmesi faktör analizinin uygunluğunu test eden yöntemlerden birisidir. Faktör analizinin uygunluğunu test etmek için Bartlet küresellik testi (Bartlett test of Sphericity) kullanılır. Bu test değişkenler arasındaki korelasyonların varlığını test etmektedir. Değişkenler arasında ilişkinin faktör analizi için yeterli düzeyde olduğunu söyleyebilmek için Bartlet küresellik testi sonucunda hesaplanan anlamlılık düzeyinin 0,05'ten küçük olması gerekir. Faktör analizine uygun olan değişkenler birbirleri arasında anlamlı bir ilişki veri setini gösterir (Hair et al., 2010). Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği Ölçüsü (KMO Measure of Sampling Adequacy) faktör analizinde incelenen diğer bir ölçü olup veri setinin faktör analizine uygunluğunu göstermektedir. KMO değeri 0 ile 1 arasında değişmekte olup bu değerin 1'e yaklaşması değişkenin düşük hata ile tahmin edildiğini gösterir. KMO değerinin 0,5'ten yüksek olması durumunda veri setinin faktör analizine uygun olduğu söylenir (Hair et al., 2010).

Bu çalışmada kullanılan 2 ölçeğe ayrı ayrı faktör analizi uygulanmıştır. İlk sütunda oluşturulan ifadelerin ismi, ikinci sütunda ölçekteki ifadelerin kodu, üçüncü sütunda ifadeler ve dördünce sütunda ise her ifadeye ait faktör yükü yer almaktadır. Faktör analizi sonucunda hesaplanan tüm KMO değerlerinin kritik değer olan 0,5'ten yüksek olduğu ve tüm Bartlett Küresellik Testlerinin anlamlılık değerlerinin 0,05'ten düşük yani anlamlı olduğu görülmektedir.

Faktörler oluşturulmadan önce bu faktörlerin içinde yer alan değişken setlerinin güvenilirliği Cronbach's Alpha katsayısı hesaplanarak test edilmiştir. Her bir faktör için Cronbach's Alpha değerleri 0,5'den yüksektir. Bu da bütün ölçeklerin yeterli ölçüde güvenilir olduğunu gösterir. Bu sonuçlardan sonra ölçülmek istenen değişkenler oluşturulmuştur.

4.9. Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Verileri

Araştırmaya katılan öğrencilerden Kişisel Bilgi Formu anketine verdikleri cevaptan 3 farklı kategorizasyon yapıldı. Öncellikle Tablo 4-4'te Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı (N=200), Tablo 4-5'te Öğrencilerin Ailesi ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200) ve Tablo 4-6'da ise Öğrencilerin Yaşadığı Yer ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200) aşağıda şekilde gösterilmiştir.

Tablo 4-4: Öğrencilerin Demografik Özelliklerinin Dağılımı (N=200)

	n	%
Cinsiyet		
Kadın	162	81
Erkek	38	19
Yaş		
18	10	5,0
19	19	9,5
20	42	21,0
21	49	24,5
22	45	22,5
23	13	6,5
24	9	4,5
25	13	6,5
Ortalama ± Standart Sapma	21,2 ± 1,716	
Bölüm		
Sosyal Hizmet	71	35,5
Çocuk Gelişimi	25	12,5
Sağlık Yönetimi	4	2,0

Ebelik	18	9,0
Hemşirelik	12	6,0
Odyoloji	12	6,0
Beslenme ve Diyetetik	38	19,0
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	13	6,5
Acil Yardım Afet Yönetimi	3	1,5
Ergoterapi	4	2,0
Sınıf		
1. Sınıf	36	18
2. Sınıf	58	29
3. Sınıf	66	33
4. Sınıf	40	20
Aylık Geliriniz		
2.000 ve altı	18	9
2.000 - 3.000	41	20,5
3.000 - 4.000	49	24,5
4.000 - 5.000	30	15
5.000 ve üstü	62	31
Siz gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?		
Hayır	174	87
Evet	26	13

Tablo 4-4'te gösterildiği gibi cinsiyet oranına baktığımızda araştırmaya katılanların %19'u (38) erkek ve %81'i (162) kadındır. Katılımcıların %35,5'i (71) 21 yaşın altındadır, 21 ve 22 yaşında olanlar sırasıyla %24,5 (49) ve %22,5 (45) olup %17,5 (35) ise 23-25 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaşlarının ortalaması 21,2 ve Standart Sapması ise 1,716'dır. Bölümlere baktığımızda çoğunluk olarak Sosyal Hizmet Bölümünden %35,5 (71), ardından Beslenme ve Diyetetik Bölümü %19,0 (38) ve geri kalan diğer bölümler ise toplamda %45,5'ini (91) oluşturmaktadır. Katılımcıların hangi sınıfta olduklarına baktığımızda %18 (36) 1.sınıf, %29 (58) 2.sınıf, %33 (66) 3.sınıf, %20 (40) ile 4.sınıf oluşturmaktadır yani en fazla katılım gösteren 66 kişiyle 3.sınıflar olmuştur. Öğrencilerin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre %87 (174) Hayır ve %13 (26) ile Evet demiştir. Gelir durumunu incelediğimizde 2.000 ve altı 18 kişi ile %9'u, 2.000 - 3.000 arasında diyenler 41 kişiyle %20,5'i, 3.000 - 4.000 arasında diyenler 49 kişiyle %24,5'i, 4.000 - 5.000 aralıkta olanlar 30 kişiyle %15'i ve 5.000+üstü diyenler 62 kişiyle %31'ini oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tablo 4-5'te gösterildiği gibi öğrencilerin ailesi ile ilgili özelliklerin dağılımı verilmektedir. Tablodaki sorular aile yapısı, ebeveynlerin sağ ya da ölü olduğunu, kaç kardeş olduğu, anne- baba ve kardeşlerden başka evde daimi yaşayan bir büyüğün, akrabanın olup olmadığı, anne-babanın eğitim durumu ile anne-babanın çalışma durumları ve ailede kronik bir hastalığın olup olmadığı sorulmuştur ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4-5: Öğrencilerin Ailesi ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200)

	n	%
Aile Yapısı		
Çekirdek Aile	150	75,0
Geniş Aile	39	19,5
Boşanmış Aile	9	4,5
Parçalanmış Aile	2	1,0
Ebeveyn durumu		
Baba Sağ - Anne Sağ	189	94,5
Baba Ölü - Anne Sağ	9	4,5
Baba Sağ - Anne Ölü	2	1,0
Baba Ölü - Anne Ölü	0	0
Siz dahil kaç kardeşsiniz?		
1	17	8,5
2	67	33,5
3	53	26,5
4	31	15,5
5	15	7,5
6 ve üstü	17	8,5
Anne- baba ve kardeşlerinizden başka evde daimi yaşayan bir büyüğünüz, akrabanız var mı?		
Hayır	172	86
Evet	28	14
Anne Eğitim Durumu		
İlköğretim ve altı	123	61,5
Lise	48	24,0
Üniversite ve üstü	29	14,5
Baba Eğitim Durumu		
İlköğretim ve altı	95	47,5
Lise	66	33,0
Üniversite ve üstü	39	19,5
Anne Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	154	77

Çalışıyor	46	23,0
Baba Çalışma Durumu		
Çalışmıyor	61	30,5
Çalışıyor	139	69,5
Ailede kronik bir hastalık var mı?		
Hayır	143	71,5
Evet	57	28,5

Tablo 4-5'te öğrencilerin ailesi ile ilgili özelliklerinin dağılımında 150 kişi (%75,0) ile en fazla çekirdek aile oluşturmaktadır, Geniş aile 39 kişi (%19,5), Boşanmış aile 9 kişi (%4,5) ve 2 kişi ile de (%1,0) Parçalanmış aileye sahip olduğunu göstermektedir. Ebeveyn durumuna baktığımızda Baba Sağ - Anne Sağ olduğunu 189 kişi (%94,5), Baba Ölü - Anne Sağ olduğunu 9 kişi (4,5) ve Babasının Sağ – Annesinin ise ölü olduğunu 2 kişi (1,0) ifade etmiştir. Kardeş sayısında 67 kişi (%33,5) 2 kardeşinin olduğu, 17 kişi (%8,5) 1 kardeşinin olduğu, 53 kişi (%26,5) 3 kardeşinin olduğu, 31 kişi (%15,5) 4 kardeşinin olduğunu, 15 kişi (%7,5) 5 kardeşinin olduğu ve 6 ve üstü kardeşi olanlar ise 17 kişi (%8,5) olduğu görülmektedir. Evde daimi yaşayan bir büyüğü olan 28 kişi (%14) ve evde daimi yaşamayan ise 172 (%86) kişi olarak görülmektedir. Anne eğitim durumunda İlköğretim ve altı 123 kişi (%61,5), Lise eğitim düzeyi olan 48 kişi (%24,0) ve üniversite ve üstü olan ise 29 kişi (%14,5) olarak görülmektedir.

Baba eğitim durumuna baktığımızda İlköğretim ve altı eğitim düzeyi olan 95 kişi (%47,5), Lise 66 kişi (%33,0) ve Üniversite ve üstü eğitim düzeyi olan ise 39 kişi (%19,5) olarak görülmektedir. Annesi çalışmıyor olanlar 154 kişi (%77), annesi çalışıyor olanlar ise 46 kişi (%23,0) olarak görülmektedir. Babası çalışmıyor olan katılımcılar 61 kişi (%30,5) ve babası çalışıyor olanlar ise 139 kişi (%69,5) olarak görülmektedir. Ailede kronik bir hastalığın olup olmadığı sorusuna Hayır diyenler 143 kişi (%71,5) ve Evet diyenler ise 57 kişi (%28,5) olduğu görülmektedir.

Tablo 4-6'da öğrencilerin yaşadığı yer ile ilgili özelliklerinin dağılımını (N=200) göstermektedir. Katılımcılara şu anda üniversite eğitimini alırken ailesiyle birlikte mi yaşayıp yaşamdığı eğer ki ailesinin yanında kalmıyorsa nerede kaldığı sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplar doğrultusunda ailesiyle birlikte kalmaktan memnun olup olmadığı ile ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olup olmadığı sorulmuştur ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4-6: Öğrencilerin Yaşadığı Yer ile İlgili Özelliklerinin Dağılımı (N=200)

	n	%
Şu an üniversite eğitiminizi alırken ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz?		
Evet	100	50
Hayır	100	50
Ailenizin yanında kalmıyorsanız, nerede kalıyorsunuz? (n=100)		
Arkadaşlarımla evde	30	30,0
Yurtta	51	51,0
Tek başına evde	11	11,0
Akraba ile	8	8,0
Ailenizden ayrı yaşamaktan memnun musunuz? (n=100)		
Hayır	33	33
Evet	67	67
Ailenizle birlikte kalmaktan memnun musunuz? (n=100)		
Hayır	35	35
Evet	65	65

Tablo 4-6'da öğrencilerin yaşadığı yer ile ilgili özelliklerinin dağılımına baktığımızda ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan sayısı 100'er kişi (%50) yani eşit sayıda ve yüzdeliğe sahip olduğu görülmektedir. Ailesinin yanında kalmayıp arkadaşlarıyla evde kalan öğrenciler 30 kişi (%30,0), yurtta kalan 51 kişi (%51,0), tek başına evde kalan 11 kişi (%11,0) ve son olarak akrabasının yanında kalan öğrenci sayısı ise 8 kişi (%8,0) olduğu görülmektedir. ayrıca ailesinden ayrı yaşamaktan memnun musunuz sorusuna hayır diyen 33 kişi (%33) evet diyen ise 67 kişi olduğunu, ailenizle birlikte kalmaktan memnun musunuz sorusuna hayır diyen 35 kişi (%35), evet diyen 65 kişi (%65) olduğunu ifade etmişlerdir.

Yukarıda verilen tablolarda ölçeklerin faktör ve güvenilirlik analizleri yapılmış ve aile aidiyet ölçeği ile yaşam doyumu ölçeğindeki faktör yükleri gösterilmiştir. Ayrıca sosyo-demografik bilgilerde genel olarak öğrencilerin demografik bilgileri, öğrencilerin aileleri ile ilgili özelliklerin dağılımı ile öğrencilerin yaşadığı yer ile ilgili özellikler sorulmuştur. Diğer bölümde ise aile aidiyet düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin istatistiki bulguları verilmiştir ve bu bulgulara bağımsız örneklem t testi, korelasyon, Tek yönlü ANOVA uygulanmıştır. Testlerdeki istatisiki yorum ve açıklamalar tablonun altında belirtilmiştir. Bu tablolarda aile aidiyeti ile yaşam doyumu ortalalamaları verilmiştir. Aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı, öğrencilerin kendilik aidiyeti ile aile aidiyeti arasında bir fark

olup olmadığı, ailesinin yanında yaşayan ve yaşamayan öğrencilerin aile aidiyet ve yaşam doyumu düzeylerinde bir farklılaşmanın olup olmadığı, ailesinin yanında kalan ve kalmayan öğrencilerin memnuniyet durumlarına göre bakılarak aile aidiyeti ve yaşam doyumu arasında bir ilişkinin olup olmadığı ile öğrencilerin sosyo-demografik verileri ile aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde farklılık olup olmadığı ölçülmüştür.

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın aile aidiyet düzeyi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için istatistiki olarak alınan verilerle ana ve yan hipotezlere ve araştırma problemlerine cevap aranmaya çalışılmıştır. Bulgularda ele alınan amaçlar, alt problemler analiz edilmiştir ve tablolar halinde gösterilmiş olup yorumlarıyla birlikte yer almaktadır.

Tablo 5-1: Öğrencilerin Aile Aidiyet ve Yaşam Doyumu Ortalamaları

Değişken	Ort±SS
Kendilik Aidiyeti	4,382 ± 0,637
Aile Aidiyeti	3,747 ± 0,730
Aile Aidiyeti Toplam Ortalama	4,196 ± 0,607
Yaşam Doyumu	3,35 ± 0,887

Öğrencilerin aile aidiyet ve yaşam doyum ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 5-1'te görüldüğü üzere Kendilik Aidiyeti alt boyutu 4,382 ± 0,637, Aile Aidiyeti alt boyutu 3,747 ± 0,730 ve Toplamda Aile Aidiyeti ortalaması ise 4,196 ± 0,607 çıkmıştır. Yaşam Doyumu da 3,35 ± 0,887 olarak görülmektedir. Tablodaki değerler 1-5 arasında değişir. (1= Tamamen Katılmıyorum, 5=Tamamen Katılıyorum).

Yukardaki tablonun sonuçlarına baktığımızda aile aidiyeti toplamı 4,196 ortalama ile üniversite öğrencilerde yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Ölçeğin bir alt boyutu olan kendilik aidiyeti 4,382 ortalama ile daha yüksek olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşam doyumu 3,35 ortalama ile orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Aile Aidiyet Ölçeğinin iki alt boyutlarından birisi olan aile aidiyeti alt boyutu 3,74 ortalama ile orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Aile aidiyeti ve alt boyutu kendilik aidiyeti ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin varlığını tespit etmek için tablo 5-2'de korelasyon analizi yapılacaktır. Değişkenler arasındaki ilişkiyi saptamak için Pearson korelasyon katsayısı hesaplanmış ve ilişkinin istatistiksel anlamlılığı test edilmiştir.

Tablo 5-2: Öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri arasında ilişki var mı?

Değişken	Katsayı	Kendilik Aidiyeti	Aile Aidiyeti	Yaşam Doyumu
Kendilik Aidiyeti	Korelasyon Katsayısı		0,620	0,409
	Anlamlılık (p)		0,000	0,000
Aile Aidiyeti	Korelasyon Katsayısı	0,620		0,338
	Anlamlılık (p)	0,000		0,000
Yaşam Doyumu	Korelasyon Katsayısı	0,409	0,338	
	Anlamlılık (p)	0,000	0,000	

Tablo 5-2'deki ilişki testi için korelasyon analizi yapılmıştır. Anlamlılık düzeylerinin tamamı 0,05'ten düşüktür. Kendilik aidiyeti ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlişki katsayısı 0,62 olarak hesaplanmıştır. Buna göre öğrencilerin kendilik ve aile aidiyetleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Yani öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri arttıkça aile aidiyet düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri arttıkça kendilik aidiyet düzeyleri de artmaktadır.

Kendilik aidiyeti ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlişki katsayısı 0,409 olarak hesaplanmıştır. Buna göre öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri ve yaşam doyumu düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Yani öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri arttıkça kendilik aidiyet düzeyleri de artmaktadır.

Aile aidiyeti ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki vardır. İlişki katsayısı 0,338 olarak hesaplanmıştır. Buna göre öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri ve yaşam doyumu düzeyleri arasında pozitif bir ilişki vardır. Yani öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri arttıkça aile aidiyet düzeyleri de artmaktadır.

Tablo 5-3'te iki değişken arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon testi uygulanmıştır bu tabloda öğrencilerin kendilik aidiyetleri ve aile aidiyetleri arasında bir farkın olup olmadığı ölçülmüştür.

Tablo 5-3: Öğrencilerin Kendilik Aidiyetleri ve Aile Aidiyetleri arasında bir fark var mı?

Değişken	N	Ort±SS	t	p
Kendilik Aidiyeti	200	4,382 ± 0,637	14,926	0,000
Aile Aidiyeti	200	3,747 ± 0,730		

p değeri kritik değer olan 0,05'ten düşüktür. Buna göre; öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti" ve "Aile Aidiyeti" arasında anlamlı bir fark vardır. Ortalama değerler incelendiğinde araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin "Kendilik Aidiyeti (ort=4,382)", "Aile Aidiyeti (ort=3,747)"nden daha yüksektir.

Tablo 5-4'te ailesiyle yaşayıp yaşamayanların aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinin farklı olup olmadığı sorulmuştur bu soru aynı zamanda bizim araştırmanın iki ana hipotezinin sınanması olmuştur.

Tablo 5-4: Ailesiyle Yaşayıp Yaşamayanların Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu Seviyeleri Farklı Mıdır?

Değişken	Aileyle mi yaşıyor?	N	Ort±SS	t	p
Kendilik Aidiyeti	Hayır	100	4,383 ± 0,801	0,018	0,985
	Evet	100	4,382 ± 0,418		
Aile Aidiyeti	Hayır	100	3,800 ± 0,815	1,026	0,306
	Evet	100	3,694 ± 0,635		
Yaşam Doyumu	Hayır	100	3,470 ± 0,958	1,926	0,056
	Evet	100	3,230 ± 0,796		

Bunu test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır ve p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri aileyle yaşayıp yaşamama durumuna göre farklılık göstermez.

Kritik değer 0,10 olarak alındığında yaşam doyumuna ait p değeri olan 0,056 bu değerden düşüktür. Bu durumda ailesiyle yaşayan ve yaşamayan öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir fark olduğu söylenebilir. Yaşam doyumuna ait ortalamalar incelendiğinde ailesiyle yaşamayan öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri (ort= 3,47) ailesiyle yaşayan öğrencilerin yaşam doyumu düzeyinden (3,23) yüksektir. Buna göre ailesiyle yaşamayan öğrenciler, ailesiyle yaşayan öğrencilerden daha yüksek yaşam doyumuna sahiptir.

Bu doğrultuda H_{a0} hipotezimiz ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan öğrencilerin aile aidiyeti düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı için doğrulanmıştır ancak H_{b1} hipotezimizde ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğundan dolayı hipotezimiz doğrulanmıştır. Tablo 5-5'te ise ailesinin yanında yaşayan öğrencilerin aileyle birlikte kalmaktan memnun olup olmadığı ölçülmüştür.

Tablo 5-5: Ailesinin Yanında Yaşayan Öğrenciler İçin Aileyle Birlikte Kalmaktan Memnuniyet Durumuna Göre:

Değişken	**Aileyle birlikte kalmaktan memnun mu?**	**N**	**Ortalama**	**t**	**p**
Kendilik Aidiyeti	Hayır	35	4,2452	-2,452	0,016
	Evet	65	4,4551		
Aile Aidiyeti	Hayır	35	3,7257	0,842	0,716
	Evet	65	3,6769		
Yaşam Doyumu	Hayır	35	3,1543	-0,696	0,488
	Evet	65	3,2708		

Tablo 5-5'te bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Aile aidiyeti ve yaşam doyumuna ait p değerleri kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre öğrencilerin aile aidiyetleri ve yaşam doyumu düzeyleri aile ile yaşamaktan memnun olup olmama durumuna göre farklılık göstermez.

Kendilik aidiyetine ait p değeri 0,016 olup kritik değer olan 0,05'ten düşüktür. Ortalamalar incelendiğinde ailesiyle kalmaktan memnuniyet durumlarına Evet

(ort=4,4551) diyen öğrencilerin Hayır (ort=4,2452) diyen öğrencilere göre kendilik aidiyeti düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 5-6'da ailesinin yanında yaşamayan öğrencilerin ailesinden ayrı kalmaktan memnun olup olmadığı ölçülmeye çalışılmıştır ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5-6: Ailesinin Yanında Yaşamayan Öğrenciler İçin Ailesinden Ayrı Kalmaktan Memnuniyet Durumuna Göre:

Değişken	**Ailenizden ayrı yaşamaktan memnun musunuz?**	**N**	**Ortalama**	**t**	**p**
Kendilik Aidiyeti	Hayır	33	4,6692	2,973	0,004
	Evet	67	4,2425		
Aile Aidiyeti	Hayır	33	4,1394	3,042	0,003
	Evet	67	3,6328		
Yaşam Doyumu	Hayır	33	3,6364	1,221	0,225
	Evet	67	3,3881		

Tablo 5-6'da bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Yaşam doyumuna ait p değeri kritik değer olan 0,05'ten yüksektir (p=0,225 >0,05). Buna göre öğrencilerin yaşam doyumu düzeyi ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olup olmama durumuna göre farklılık göstermez. Buna karşın öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri (p=0,004 < 0,005) ve aile aidiyet düzeyleri (p=0,002 < 0,005) aileden ayrı yaşamaktan memnuniyet durumuna göre farklılık gösterir. Ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olmayanların (Hayır; ort=4,6692) memnun olanlara (Evet; ort= 4,2425) göre kendilik aidiyetleri daha yüksektir. Ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olmayanların (Hayır; ort=4,1394) memnun olanlara (Evet; ort= 3,6328) göre aile aidiyetleri daha yüksektir.

Tablo 5-7'de cinsiyete göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinde bir farklılık olup olmadığı ölçülmüştür ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 5-7: Cinsiyete Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Değişken	Cinsiyet	N	Ort±SS	t	p
Kendilik Aidiyeti	Kadın	162	4,4074 ± 0,617	1,142	0,255
	Erkek	38	4,2763 ± 0,716		
Aile Aidiyeti	Kadın	162	3,7481 ± 0,708	0,046	0,946
	Erkek	38	3,7421 ± 0,829		
Yaşam Doyumu	Kadın	162	3,3802 ± 0,864	0,996	0,321
	Erkek	38	3,2211 ± 0,978		

Tablo 5-7'de gösterilen değerleri test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır ve p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermez.

Tablo 5-8'de öğrencilerin yaşları ile "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri arasında bir ilişkinin olup olmadığı ölçülmüştür. Sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 5-8: Öğrencilerin Yaşları ile "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri arasında ilişki var mı?

Değişken	Katsayı	Yaş
Kendilik Aidiyeti	Korelasyon Katsayısı	-0,127
	Anlamlılık (p)	0,074
Aile Aidiyeti	Korelasyon Katsayısı	0,032
	Anlamlılık (p)	0,655
Yaşam Doyumu	Korelasyon Katsayısı	0,011
	Anlamlılık (p)	0,875

İlişki testi için korelasyon analizi yapılmıştır. Anlamlılık düzeylerinin tamamı 0,05'ten yüksektir. Buna göre:

- Öğrencilerin yaşları ile kendilik aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- Öğrencilerin yaşları ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

- Öğrencilerin yaşları ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 5-9'da öğrencilerin sınıflarına göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinde bir farklılık olup olmadığını test etmek için tek yönlü ANOVA kullanılmıştır ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 5-9: Sınıfa Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Değişken	Sınıf	N	Ort	F	p
Kendilik Aidiyeti	1. Sınıf	36	4,377	0,164	0,921
	2. Sınıf	58	4,368		
	3. Sınıf	66	4,424		
	4. Sınıf	40	4,339		
Aile Aidiyeti	1. Sınıf	36	3,678	0,322	0,810
	2. Sınıf	58	3,728		
	3. Sınıf	66	3,815		
	4. Sınıf	40	3,725		
Yaşam Doyumu	1. Sınıf	36	3,100	4,240	0,006
	2. Sınıf	58	3,328		
	3. Sınıf	66	3,636		
	4. Sınıf	40	3,135		

Bunu test etmek için Tek-Yönlü ANOVA kullanılmıştır. ANOVA testi sonucunda farklı sınıflarda okuyan öğrencilerin kendilik aidiyeti ($p=0,921 > 0,05$) düzeyleri ve aile aidiyeti ($p=0,810 > 0,05$) düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buna karşılık yaşam doyumu düzeylerinin en az iki sınıf ortalaması arasında istatistiksel bir fark olduğu görülmektedir ($p=0,006 < p=0,05$). Buna göre öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri sınıflarına göre farklılık göstermektedir. Hangi sınıflar arasında farklılık olduğunu görmek için ikili karşılaştırmalar yapan Post Hoc testlerinden biri olan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Test sonuçları aşağıdaki tablodadır.

Tablo 5-10: Sınıfa Göre Yaşam Doyumu Düzeyleri farklı mıdır?

(I) Sınıf	Ortalama	(J) Sınıf	Ortalama Farkları (I-J)	Std. Hata	Sig.
1. Sınıf	3,100	2. Sınıf	-0,22759	0,18375	0,603
		3. Sınıf	-0,53636*	0,17943	0,017
		4. Sınıf	-0,03500	0,19896	0,998

2. Sınıf	3,328	1. Sınıf	0,22759	0,18375	0,603
		3. Sınıf	-0,30878	0,15587	0,199
		4. Sınıf	0,19259	0,17799	0,701
3. Sınıf	3,636	1. Sınıf	0,53636*	0,17943	0,017
		2. Sınıf	0,30878	0,15587	0,199
		4. Sınıf	0,50136*	0,17353	0,022
4. Sınıf	3,135	1. Sınıf	0,03500	0,19896	0,998
		2. Sınıf	-0,19259	0,17799	0,701
		3. Sınıf	-0,50136*	0,17353	0,022

İkili karşılaştırmalar yapılırken anlamlılık değer (sig) 0,05'ten küçük olan grup farklarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu söylenir. Tablo incelendiğinde "1. Sınıf" öğrencileri ile "3. Sınıf" ($p=0,017 < 0,05$) öğrencilerinin ve "3. Sınıf" öğrencileri ile "4. Sınıf" ($p=0,022 < 0,05$) öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Ortalamalar incelendiğinde 3. Sınıf (ort=3,636) öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri 1. Sınıf (ort=3,10) öğrencilerine ve 4. Sınıf (ort=3,135) öğrencilerine göre daha yüksektir.

Öğrencilerin 150'si Çekirdek Aile, 39'u Geniş Aile, 9'u Boşanmış Aile ve 2'si Parçalanmış Aile yapısına sahiptir. Örneklem içerisinde boşanmış ve parçalanmış aile yapısına sahip çok az öğrenci olduğunda bu öğrencilerin kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri geniş ve çekirdek aile yapısına sahip öğrencilerle karşılaştırılamaz. Bu yüzden sadece geniş aile ve çekirdek aile yapısına sahip olan öğrencilerin kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri karşılaştırılacaktır. Aşağıdaki tabloyu test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır.

Tablo 5-11: Aile Yapısına Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Değişken	**Aile Yapısı**	**N**	**Ort±SS**	**t**	**p**
Kendilik Aidiyeti	Çekirdek Aile	150	4,4189 ± 0,6403	0,751	0,454
	Geniş Aile	39	4,3333 ± 0,6079		
Aile Aidiyeti	Çekirdek Aile	150	3,7627 ± 0,7259	0,186	0,853

	Geniş Aile	39	3,7385 ± 0,7257		
Yaşam Doyumu	Çekirdek Aile	150	3,3800 ± 0,9131	-0,061	0,951
	Geniş Aile	39	3,3897 ± 0,7745		

P değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri çekirdek ve geniş aile yapısına göre farklılık göstermez. Boşanmış aile 9 kişi olduğundan ve parçalanmış aile de 2 kişi olduğunu beyan ettiğinden dolayı istatistiki olarak anlamlı bir yorum yapılabilecek örneklem sayısında olmadığından tabloya dahil edilmemiş olup örneklem sayısı fazla olan çekirdek aile ile geniş aile yapısı karşılaştırılmıştır.

Tablo 5-12'de ailesinde kronik hasta olan ve olmayan öğrencilerin durumuna göre bağımsız örneklem t testi uygulanmış olup test sonuçları aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Tablo 5-12: Ailede Kronik Hasta Olan ve Olmayan Durumuna Göre:

Değişken	**Ailede kronik bir hastalık var mı?**	**N**	**Ortalama**	**t**	**p**
Kendilik Aidiyeti	Hayır	143	4,3800	-0,089	0,929
	Evet	57	4,3889		
Aile Aidiyeti	Hayır	143	3,7538	0,209	0,834
	Evet	57	3,7298		
Yaşam Doyumu	Hayır	143	3,3650	0,379	0,705
	Evet	57	3,3123		

Bunu test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır ve p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; Öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri ailede kronik hastalık olup olmama durumuna göre farklılık göstermez.

Tablo 5-13'te Anne- Baba ve kardeşlerden başka evde daimi yaşayan bir büyüğün, akraba sorusu kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde bir farklılığın olup olmadığı yönünde ölçülmeye çalışılmıştır ve test sonuçları aşağıdaki tablodadır.

Tablo 5-13: Anne- Baba ve Kardeşlerinizden Başka Evde Daimi Yaşayan Bir Büyüğünüz, Akrabanız var mı?

Değişken	Evde akrabanız yaşıyor mu?	N	Ortalama	t	p
Kendilik Aidiyeti	Hayır	172	4,3987	0,893	0,373
	Evet	28	4,2827		
Aile Aidiyeti	Hayır	172	3,7535	0,311	0,756
	Evet	28	3,7071		
Yaşam Doyumu	Hayır	172	3,3523	0,092	0,927
	Evet	28	3,3357		

Tablo 5-13'te bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır ve p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; Öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri Anne- baba ve kardeşlerinizden başka evde daimi yaşayan bir büyüğünüz, akrabanız olup olmama durumuna göre farklılık göstermez.

Tablo 5-14'te öğrencilerin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmadığı aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı ölçülmüştür ve test sonuçları aşağıdaki tablodadır.

Tablo 5-14: Siz Gelir Getiren Bir İşte Çalışıyor musunuz?

Değişken	Gelir Getiren Bir İşte Çalışıyor musunuz	N	Ortalama	t	p
Kendilik Aidiyeti	Hayır	174	4,4119	1,694	0,092
	Evet	26	4,1859		
Aile Aidiyeti	Hayır	174	3,7563	0,466	0,642
	Evet	26	3,6846		
	Hayır	174	3,3954	1,885	0,061

Yaşam Doyumu	Evet	26	3,0462		

Tablo 5-14'te bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır ve p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri öğrencilerin gelir getiren bir işte çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermez.

Tablo 5-15'te gelir düzeyine göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinde bir farklılık olup olmadığını test etmek için Tek-Yönlü ANOVA kullanılmıştır ve test sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 5-15: Gelir Düzeyine Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Değişken	**Gelir düzeyi**	**N**	**Ortalama**	**F**	**p**
Kendilik Aidiyeti	2.000 ve altı	18	4,3287	3,877	0,005
	2.000 - 3.000	41	4,2520		
	3.000 - 4.000	49	4,1854		
	4.000 - 5.000	30	4,4472		
	5.000 ve üstü	62	4,6089		
Aile Aidiyeti	2.000 ve altı	18	3,7667	2,052	0,089
	2.000 - 3.000	41	3,5659		
	3.000 - 4.000	49	3,6122		
	4.000 - 5.000	30	3,9133		
	5.000 ve üstü	62	3,8871		
Yaşam Doyumu	2.000 ve altı	18	2,7444	6,237	0,000
	2.000 - 3.000	41	3,2000		
	3.000 - 4.000	49	3,1837		
	4.000 - 5.000	30	3,4133		
	5.000 ve üstü	62	3,7258		

ANOVA testine göre öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri gelir düzeyine göre değişmemektedir ($p=0,089 > 0,05$). Bununla birlikte öğrencilerin kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. İkili karşılaştırmalar için Post Hoc testlerinden biri olan Tukey HSD testi uygulanmıştır. Bu teste göre 5.000 TL ve üstü gelire sahip olan öğrencilerin "2.000-3.000" ve "3.000-4.000" TL gelire sahip öğrencilere göre kendilik aidiyet düzeyleri daha yüksektir. Ayrıca 5.000

TL ve üstü gelire sahip olan öğrencilerin “2.000 ve altı”, “2.000-3.000” ve “3.000-4.000” TL gelire sahip öğrencilere göre yaşam doyumu düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 5-16’da anne ve baba çalışma durumuna göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinde bir farklılık olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem t testi uygulanmıştır. Aşağıda buna ilişkin açıklama yer almaktadır.

Tablo 5-16: Anne ve Baba Çalışma Durumu Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Ebeveyn	Değişken	Çalışma durumu	N	Ortalama	t	p
Anne	Kendilik Aidiyeti	Çalışmıyor	154	4,3815	-0,041	0,968
		Çalışıyor	46	4,3859		
	Aile Aidiyeti	Çalışmıyor	154	3,7182	-1,021	0,309
		Çalışıyor	46	3,8435		
	Yaşam Doyumu	Çalışmıyor	154	3,3468	-0,094	0,925
		Çalışıyor	46	3,3609		
Baba	Kendilik Aidiyeti	Çalışmıyor	61	4,3169	-0,963	0,337
		Çalışıyor	139	4,4113		
	Aile Aidiyeti	Çalışmıyor	61	3,6557	-1,171	0,243
		Çalışıyor	139	3,7871		
	Yaşam Doyumu	Çalışmıyor	61	3,0098	-3,706	0,000
		Çalışıyor	139	3,4993		

Anne çalışma durumu: p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05’ten yüksektir. Buna göre; öğrencilerin “Kendilik Aidiyeti”, “Aile Aidiyeti” ve “Yaşam Doyumu” düzeyleri öğrencilerin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermez.

Baba Çalışma durumu: Öğrencilerin “Kendilik Aidiyeti” ve “Aile Aidiyeti” düzeyleri öğrencilerin babalarının çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermez. Ancak öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri babalarının çalışıp çalışmama durumuna göre değişmektedir (p= 0,000 < 0,05). Ortalamalar incelendiğinde babası çalışan öğrencilerin (ort= 3,4993) çalışmayan öğrencilere (ort= 3,0098) göre yaşam doyumu düzeyleri daha yüksektir.

Tablo 5-17'de anne baba eğitim durumu göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyeleri farklılık olup olmadığını test etmek için Tek-Yönlü ANOVA kullanılmıştır. Aşağıda buna ilişkin açıklama yer almaktadır.

Tablo 5-17: Anne Baba Eğitim Durumu Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Ebeveyn	Değişken	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	F	p
Anne	Kendilik Aidiyeti	İlköğretim ve altı	123	4,3503	0,702	0,497
		Lise	48	4,4774		
		Üniversite ve üstü	29	4,3621		
	Aile Aidiyeti	İlköğretim ve altı	123	3,6894	1,059	0,349
		Lise	48	3,8625		
		Üniversite ve üstü	29	3,8000		
	Yaşam Doyumu	İlköğretim ve altı	123	3,2276	3,110	0,57
		Lise	48	3,5375		
		Üniversite ve üstü	29	3,5586		
Baba	Kendilik Aidiyeti	İlköğretim ve altı	95	4,2921	4,284	0,015
		Lise	66	4,3611		
		Üniversite ve üstü	39	4,6389		
	Aile Aidiyeti	İlköğretim ve altı	95	3,6716	2,676	0,071
		Lise	66	3,7152		
		Üniversite ve üstü	39	3,9846		
	Yaşam Doyumu	İlköğretim ve altı	95	3,0947	11,076	0,00
		Lise	66	3,4303		
		Üniversite ve üstü	39	3,8359		

Anne eğitim durumu: p değerlerinin tamamı kritik değer olan 0,05'ten yüksektir. Buna göre; Öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti", "Aile Aidiyeti" ve "Yaşam Doyumu" düzeyleri öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre farklılık göstermez.

Baba eğitim durumu: Öğrencilerin "Aile Aidiyeti" düzeyleri öğrencilerin babalarının eğitim durumuna göre farklılık göstermez (p= 0,071 > 0,05). Ancak öğrencilerin "Kendilik Aidiyeti (p= 0,015 < 0,05)" ve "Yaşam doyumu (p= 0,000 < 0,05) düzeyleri babalarının eğitim durumuna göre değişmektedir (p= 0,000 < 0,05). İkili karşılaştırmalar için Post Hoc testlerinden biri olan Tukey HSD testi uygulanmıştır.

Ortalamalar incelendiğinde babası üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin (ort= 4,6389) babası ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip olan öğrencilere (ort=4,2921) göre kendilik aidiyeti düzeyleri daha yüksektir.

Ortalamalar incelendiğinde babası üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin (ort= 3,8359) yaşam doyumu düzeyleri babası "ilköğretim ve altı (ort=3,0947)" ve lise (ort= 3,4303) eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerden daha yüksektir.

Tablo 5-18'de kardeş sayısına göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu seviyelerinde bir farklılık olup olmadığını test etmek için bağımsız örneklem t testi kullanılmıştır. Aşağıda buna ilişkin açıklama yer almaktadır.

Tablo 5-18: Kardeş sayısına Göre Kendilik Aidiyeti, Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu seviyeleri farklı mıdır?

Değişken	Kardeş sayısı	N	Ortalama	t	p
Kendilik Aidiyeti	1 - 3 arası	137	4,4203	1,239	0,217
	4 ve üstü	63	4,3003		
Aile Aidiyeti	1 - 3 arası	137	3,8292	2,374	0,019
	4 ve üstü	63	3,5683		
Yaşam Doyumu	1 - 3 arası	137	3,3927	1,004	0,317
	4 ve üstü	63	3,2571		

Öğrencilerin kendilik aidiyet (p=0,217>0,05) düzeyleri ve yaşam doyumu (p=0,317>0,05) düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık göstermez. Ancak öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri kardeş sayısına göre farklılık gösterir (p=0,019<0,05). Ortalamalar

incelendiğinde 1-3 arası kardeşe sahip olan öğrencilerin (ort=3,8292) aile aidiyet düzeyleri 4 ve üstü kardeşe sahip olan öğrencilere (ort=3,5683) göre daha yüksektir.

Araştırmanın bulgular kısmı test edilmiştir ve bu testlerin sonuçları yukarıda gösterilmiştir bu bulgulardan hareketle tartışma bölümünde buna ilişkin değerlendirmeler ve ilgili yapılan çalışmalara değinilecektir.

6. TARTIŞMA

Bu araştırmada 18-25 yaş aralığında olan üniversite öğrencilerinde aile aidiyeti ve yaşam doyumu çeşitli değişkenlerle ve öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ele alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları kapsamında yapılan diğer benzer çalışmalarla ilgili sonuçlar elde edilmiştir. Genel olarak bakıldığında öğrencilerin yaşam doyumu ile aile aidiyeti orta düzeyde ve aile aidiyet ölçeğinin alt boyutu olan kendilik aidiyeti ise yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Aile aidiyeti, kendilik aidiyeti alt boyutu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi test etmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Kendilik aidiyeti ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür ve buna göre öğrencilerin kendilik ve aile aidiyetleri arasında pozitif bir ilişki olduğu bulgular kısmında saptanmıştır. Yani öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri arttıkça aile aidiyet düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri arttıkça kendilik aidiyet düzeyleri de artmaktadır.

Kendilik aidiyeti ile yaşam doyumu arasında yine anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri ve yaşam doyumu düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri arttıkça kendilik aidiyet düzeyleri de artmaktadır.

Aile aidiyeti ile yaşam doyumu arasında da anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri ve yaşam doyumu düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yani öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri arttıkça yaşam doyumu düzeyleri de artmaktadır. Aynı şekilde öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri arttıkça aile aidiyet düzeyleri de artmaktadır. Öğrencilerin aile aidiyeti alt boyutları olan "aile aidiyeti" ve "kendilik aidiyeti" alt boyutları arasında fark olduğu saptanmıştır. Yani öğrencilerin kendilik aidiyetinin aile aidiyetinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu duruma benzer bir sonuç Yeter'in mutluluk düzeyinin aile aidiyetine göre yordadığı çalışmasında öğrencilerin mutluluk düzeyleri ile aile aidiyetlerinin ve kendilik aidiyetlerinin arasında manidar bir ilişki olduğu görülmüştür. Mutluluk düzeyleri yüksek olan öğrencilerin aile aidiyeti ve kendilik aidiyetinin de yüksek olduğu saptanmıştır (Yeter, 2019: 86). Gülel ise suça sürüklenen çocuklarda aile aidiyeti ve yaşam doyumunu incelediği çalışmasında yaşam doyumu ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Suça sürüklenen çocuklarda yaşam doyumu arttıkça aile aidiyet düzeyinin

de arttığı görülmüştür (Gülel, 2019: 78). Tuzgöl yaptığı tez çalışmasında öğrenciler tarafından anne-baba tutumlarını demokratik olarak algılayanlar, ebeveynlerinin aşırı koruyucu ve ilgisiz olarak algılayan öğrencilerden daha yüksek öznel iyi oluş puanına sahip olduğunu göstermiştir (Tuzgöl, 2004: 91).

Ancak öğrencilerin kendilik aidiyeti ve aile aidiyet düzeyleri aileyle yaşayıp yaşamama durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür. Bu durum araştırmanın hipotezlerinden birisi olan ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olamdığı görülmüştür. Bu durumda H_{a0} hipotezi kabul edilmiştir. Ancak ailesiyle birlikte yaşayan ve yaşamayan üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Bu durumda H_{b1} hipotezi anlamlı bir farklılık olduğundan dolayı kabul edilmiştir. Yani öğrenciler ailesiyle yaşayıp yaşamasa da aile aidiyet düzeyi değişmemektedir. Buna karşın öğrencilere ailesiyle kalmaktan memnun olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin kendilik aidiyet düzeyleri ve aile aidiyet düzeyleri aileden ayrı yaşamaktan memnuniyet durumuna göre farklılık göstermektedir. Ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olmayanların, memnun olanlara göre kendilik aidiyetleri daha yüksektir. Ailesinden ayrı yaşamaktan memnun olmayanların memnun olanlara göre aile aidiyetleri daha yüksektir.

Bu durum literatürle kısmen bağdaşmaktadır. Klinik psikolog Fişek, Roland'ın (1988) Kültürlerarası Psikolojiye Doğru: Hindistan ve Japonya'da Benlik Arayışları kitabında iki tür benlik biçiminden bahsettiğini araştırmasında yer vermektedir. Biri Batı modelinde olan "bireysel benlik" diğeri ise Doğu modeline uygun "ailevi benlik" olduğunu aktarmaktadır. Roland'ın benlik tanımlaması; insanlararası ilişkilerde kültürlere göre değişen duygusal örüntüleri olan bir ruhsal iç yapı olarak ifade etmektedir. Doğu modelinde ise ailevi benliğin olduğunu söylemektedir. Ailevi benlik; bir psikolojik örgütlenme biçimi olarak ailenin, bireylerin, akrabaların, grupların ve toplumun geniş katmanın oluşturduğu hiyerarşik yakınlık ilişkileri olarak ifade etmektedir. Yani ailevi benlik, bireyin içinde bulunduğu aile, cemaat ya da diğer grupların hiyerarşik ilişkileri içinde oluşan içsel bir ruhsal örgütlenme, duygusal örüntü biçimi, bir benlik yapısıdır (Fişek, 2018: 15) Fişek, İstanbul'da bir üniversitede okuyan öğrencilerle yaptığı çalışmada ailevi benlik hipotezinden hareketle nitel bir araştırma yapmış ve araştırmanın sorusu İstanbul'da okuyup hem Batı kültürüyle karşı karşıya gelmiş hem de geleneksel

ailevi değerlerini de barındıran öğrencilerde ailevi benlik unsurları olabilir mi sorusuna yanıt aramaya çalışmış ve bu sorunun yanıtı evet olmuştur. Araştırmaya katılan üniversiteli öğrencilerde benlik yapılarının ailevi, toplulukçu ve aynı zamanda karşılıklı bağlılık içerdiği saptanmıştır ve Batılılaşma unsurlarını (toplum içinde özerk olarak var olma, karşılıklı anlaşma ve eşitlikçi ilişkilerle bir kimlik geliştirme içsel bir ruhsal örgütlenme vs.) bu yapı içerisinde yoğurduğu görülmüştür. Dikkat çekici bulgu ise çocuk-anne ilişkisinde güçlü bir birliktelik-karşılıklılık, yani yoğun bir sevgi ve duygusal alışveriş, sadakat, bakım, destek yani bunlar çocuğun benliğinde annenin iç varlığı olmuştur. Babayla ise hiyerarşik bir ilişki içinde görece bir mesafenin olduğu görülmüştür. Yani bir yanda destek, bakım, güven beklentisi, diğer yanda aşırı denetim ve aşırı korumacılık ikilemi ekseninde kaldıklarını şu cümleyle izah etmişlerdir: "İstediğim gibi yaşamak istiyorum ama onları kıramam" (Fişek, 2018: 36).

Öğrencilerin "kendilik aidiyeti", "aile aidiyeti" ve "yaşam doyumu" düzeyleri cinsiyete göre ise farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bununla ilgili yapılan çalışmalara baktığımızda; Gök tarafından yapılan öznel iyi oluşun aile aidiyet algısını ölçen yüksek lisans tezinde ergenlerin öznel iyi oluşları ve aile aidiyet düzeyleri cinsiyete göre farklılık göstermediği görülmüştür (Gök, 2019: 48). Başar, ergenlerin aile aidiyeti düzeylerini ölçtüğü yüksek lisans çalışmasında yine benzer sonuçlara ulaştığı görülmektedir (Başar, 2019: 42). Ancak bu sonuçların tam tersi yönde farklı çalışmalar da bulunmaktadır. Saki, spor yapan ve yapmayan üniversite öğrencilerinin aile aidiyet düzeylerini ölçtüğü yüksek lisans tezinde kadınların aile aidiyet düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır (Saki, 2018: 63). Bardakçı'ın devlet koruması altında yetişen bireylerin aile aidiyetlerini ölçtüğü yüksek lisans tezinde kadınların aile aidiyet düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır. Kadınların erkeklere oranla ailelerinden daha fazla duygusal destek aldığı ve erkeklerin ergenlikle birlikte özellikle babaya ve aile otoritelerine karşı daha agresif bir yapıda olmaları onların aile aidiyet düzeylerini etkilediği düşünülmektedir (Bardakçı, 2019: 126).

Öğrencilerin yaş durumlarına göre baktığımızda yapılan korelasyon testi sonucunda kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer araştırmalara bakıldığında Başar'ın ergenlerin aile aidiyeti düzeyine baktığı tez çalışmasında yaş değişkenin anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür (Başar, 2019: 66). Yine Gülel'in suça sürüklenmiş çocuklarda

aile aidiyeti ve yaşam doyumunu incelediği yüksek lisans tezinde yaş değişkenin anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür (Gülel, 2019: 78). Bu durumun üniversite öğrencilerinin yaşlarının hemen hemen hepsinin birbirine çok yakın olması ve yaş aralığının 18-25 arasında olmasından ve genel olarak yaş ortalamasının da 21 olduğundan dolayı böyle bir sonucun elde edildiği düşünülmektedir. Ancak literatüre bakıldığında farklı sonuçlar bulan çalışmalar bulunmaktadır. Bardakçı'nın aile aidiyeti üzerine yapılan tez çalışmasında yaş aralığını 25-65 gibi geniş bir aralıkta ölçtüğünden dolayı yaş değişkenin de aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür (Bardakçı, 2019: 126).

ANOVA testi sonucunda farklı sınıflarda okuyan öğrencilerin kendilik aidiyeti düzeyleri ve aile aidiyeti düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Buna karşılık yaşam doyumu düzeylerinin en az iki sınıf ortalaması arasında istatistiksel bir fark olduğu görülmektedir. Buna göre 3.sınıf öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri 1 ve 4.sınıf öğrencilerinden daha yüksektir. Buna ilişkin literatüre baktığımızda Saki'nin çalışmasında tersi bir sonuç olduğu olduğu görülmüştür. Bu çalışmada 1.sınıf öğrencilerin aile aidiyet düzeyi 2.sınıf öğrencilerden daha yüksek olduğu, ayrıca 1 ve 4.sınıf öğrencilerinin aile aidiyeti toplam puanı 2.sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu saptanmıştır (Saki, 2018: 64).

Öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri gelir düzeyine göre değişmemektedir. Bununla birlikte öğrencilerin kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Bu teste göre 5.000 TL ve üstü gelire sahip olan öğrencilerin "2.000-3.000" ve "3.000-4.000" TL gelire sahip öğrencilere göre kendilik aidiyet düzeyleri daha yüksektir. Ayrıca 5.000 TL ve üstü gelire sahip olan öğrencilerin "2.000 ve altı", "2.000-3.000" ve "3.000-4.000" TL gelire sahip öğrencilere göre yaşam doyumu düzeyleri daha yüksektir. Ancak Gülel'in suça sürüklenmiş çocuklarda aile aidiyeti ve yaşam doyumunu incelediği yüksek lisans tezinde ekonomik durumu iyi olan çocukların, düşük olanlara kıyasla aile aidiyetinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durumun Lee ve arkadaşlarının yaptığı çalışmayla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Sosyo-ekonomik durumu düşük olan gençlerin aile bireylerinin desteği ve kişisel başarıya ulaşma konusunda dezavantajlı olduğu söylenebilir. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan gençlerde güçlü aile ilişkileri ve aidiyeti onların sağlıklı gelişiminde katkıda bulunmaktadır (Lee ve ark. akt. Gülel, 2019:74).

Ekonomik durumun yaşam doyumu konusunda yapılan bazı çalışmalarda ise benzer sonuçlar olduğu görülmektedir. Tuzgöl'ün üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşları üzerine yaptığı doktora çalışmasında ekonomik durumunun orta ve üst olanların, ekonomik durumunun düşük olanlara oranla öznel iyi olma durumlarının daha yüksek olduğu saptanmıştır (Tuzgöl, 2004: 112). Yıldırım'ın yaptığı çalışmada yine 5.000-7.000 tl gelir durumuna sahip olan öğrencilerin 3.000 ve altı gelir durumuna sahip olan öğrencilerden anlamlı olarak yaşam doyumunun daha yüksek olduğu görülmektedir (Yıldırım, 2017: 42-43). İncekara'nın üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu düzeyini ölçtüğü yüksek lisans tezinde ekonomik durumu iyi olan öğrencilerin ekonomik durumu orta olan öğrencilere oranla yaşam doyumu düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir (İncekara, 2018: 68)

Genel olarak literatüre baktığımızda neredeyse yapılan çoğu çalışmalarda gelir durumunun yüksek olması yaşam doyumu düzeyini arttığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin gelir getiren bir işte çalışmaları onların aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı sonucu çıkmıştır. Bu soruda amaçlanan durum gelir durumunun düşük olan öğrencilerin kendileri bir işte çalışarak refah düzeylerini artırması sonucunda aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyinde bir değişiklik olabileceği varsayılmaktaydı ya da hem okuyup hem de bir işte çalışmalarından ötürü öğrencilerin aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyinin daha düşük olacağı düşünülmekteydi ancak bu durumun belki de ankete katılan ve gelir getiren bir işte çalışan öğrenci sayısının (n=26) az olmasından dolayı da olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin kardeş sayısı durumuna göre aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde bir fark olup olmadığı incelendiğinde 1-3 arası kardeşe sahip olan öğrencilerin aile aidiyet düzeyleri 4 ve üstü kardeşe sahip olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu durum yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar olduğunu göstermektedir. Gök aile aidiyeti üzerine yaptığı yüksek lisans tezinde kardeş sayısının aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılık yarattığını saptamış ve kardeş sayısı az olan öğrencilerin, kardeş sayısı fazla olan öğrencilere oranla aile aidiyet düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür (Gök, 2019: 52). Gülel'in yaptığı çalışmada suça sürüklenmiş çocuklarda kardeş sayısı değişkeninde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Kardeş sayısı 1-3 arasında olan çocukların aile aidiyet düzeyleri 4-5 arasında olan çocuklara oranla daha yüksek olduğu saptanmıştır (Gülel, 2019: 52). Bu çalışmalardan farklı olarak

kardeş sayısı değişkeninde aralarında herhangi anlamlı bir farklılık olmayan araştırma da mevcuttur. Yeter'in üniversite öğrencilerinde mutluluk düzeylerinin aile aidiyeti ve manevi yönelimleri konusunda yordadığı yüksek lisans tezinde kardeş sayısı değişkeninin aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra üniversite öğrencilerinde mutluluk düzeylerinin kardeş sayısı değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır (Yeter, 2019: 79-80).

Öğrencilerin aile yapısına göre aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bulgular kısmında istatistiksel analiz yapılırken sadece geniş aile ve çekirdek aile yapıları karşılaştırılmıştır çünkü diğer cevaplanan iki aile yapısından birisi 9 kişiyle boşanmış aile diğeri 2 kişiyle parçalanmış aile yapısı olduğundan ve toplamdaki örneklem sayısı analiz yapılırken anlamlı bir fark çıkmadığından dolayı dahil edilmemiştir. Yani araştırmamızda aile yapısının aile aidiyeti, kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu üzerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Literatür incelendiğinde buna ilişkin benzer çalışmanın olduğu görülmüştür. Yeter aile aidiyeti üzerine yaptığı tez çalışmasında aile yapısının aile aidiyeti düzeyinde anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır (Yeter, 2019: 85). Ancak Saki spor değişkenin aile aidiyetine göre ölçtüğü çalışmasında aile yapısının anlamlı bir farklılık gösterdiğini saptamıştır. Aile aidiyeti ölçeğindeki kendilik aidiyeti alt boyutunda, çekirdek aileye sahip olan öğrencilerin geniş aile ve parçalanmış aile yapısı olan öğrencilerden aile aidiyetinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra geniş aileye sahip olan öğrencilerin aile aidiyetinin parçalanmış aileye sahip olan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Saki, 2018: 66).

Öğrencilerin kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri ailede kronik hastalık olup olmama durumuna göre baktığımızda farklılık göstermediği görülmüştür. Bu soruyla ölçülmek istenen öğrencilerin ailede kronik bir hastalığın olması, hasta olanın anne, baba veya birinci dereceden yakınlardan olması halinde bu durumun aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyinin etkileyeceği varsayılmaktaydı ancak buna ilişkin anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Acar kronik hasta olan bireylerin yaşam doyumu ve aile işlevlerini araştırdığı çalışmasında kronik hasta olan bireylerin kronik hasta olmayan bireylerle karşılaştırıldığında yaşam doyumu düzeyinde anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ancak kronik hastalara ilişkin ailenin sosyal desteği artınca hastaların da yaşam kalitesinin arttığı görülmektedir (Acar, 2011: 48).

Araştırmaya katılan öğrencilerin “kendilik aidiyeti”, “aile aidiyeti” ve “yaşam doyumu” düzeyleri anne- baba ve kardeşlerden başka evde daimi yaşayan bir büyüğün, akrabanın olup olmama durumuna göre farklılık göstermediği görülmüştür. Geniş aileler çekirdek ailelerine oranla daha kalabalık olduğundan ve genelde evde bir aile büyüğünün veya akrabanın yaşaması aile aidiyeti ve yaşam doyumu üzerinde etkisi olduğunu varsayıldığından bu soru özelinde ölçülmek istemiştir ancak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür.

Öğrencilerin anne ve babasının çalışma durumuna göre bakılarak kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinin değişip değişmediğine bakılmıştır. Öğrencilerin annelerinin çalışıp çalışmama durumuna göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinin farklılık göstermediği görülmüştür. Bunun yanı sıra öğrencilerin kendilik aidiyeti ve aile aidiyeti düzeyleri öğrencilerin babalarının çalışıp çalışmama durumuna göre farklılık göstermediği ancak öğrencilerin yaşam doyumu düzeyleri babalarının çalışıp çalışmama durumuna göre değiştiği görülmüştür. Bulgular incelendiğinde babası çalışan öğrencilerin çalışmayan öğrencilere göre yaşam doyumu düzeyleri daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu konuda literatür incelendiğinde farklı sonuçlar olduğu görülmektedir. Yeter üniversite öğrencilerinin mutluluk düzeyleri ile aile aidiyetini ölçtüğü çalışmasında anne ve babanın çalışıp çalışmaması, meslekleri onların aile aidiyet ve mutluluk düzeylerine ilişkin anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır (Yeter, 2019: 85).

Öğrencilerin anne baba eğitim durumunun kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakıldığında öğrencilerin annelerinin eğitim durumuna göre kendilik aidiyeti, aile aidiyeti ve yaşam doyumu düzeylerinde bir farklılık göstermediği görülmüştür. Ancak öğrencilerin kendilik aidiyeti ve yaşam doyumu düzeyleri babalarının eğitim durumuna göre değişmektedir. Ortalamalar incelendiğinde babası üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin, babası ilköğretim ve altı eğitim düzeyine sahip olan öğrencilere göre kendilik aidiyeti düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Yine babası üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerin, yaşam doyumu düzeyleri babası “ilköğretim ve altı ve lise eğitim düzeyine sahip olan öğrencilerden daha yüksektir.

Literatürü incelediğimizde bizim sonuçların tam tersi sonuçlar olduğunu da görmekteyiz. Gülel suça sürüklenmiş hükümlü çocuklarda aile aidiyetini incelediği

çalışmasında annesi “ilkokul”, “ortaokul” ve “lise” mezunu olan çocukların aile aidiyeti ve aile aidiyeti ölçeğinin alt boyutu olan kendilik aidiyetlerinin, annesi “yüksekokul”, “lisans” ve lisansüstü” mezunu olan çocuklara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak babanın eğitim durumunun çocuklarının aile aidiyetinde anlamlı bir farklılık göstermediğini saptamıştır (Gülel, 2019: 79). Anne eğitim durumu kısmen literatürle benzerlik göstermektedir. Bu durum Gülel’in Kutsoati ve Morck’tan yaptığı bir alıntıyla aktaracaksak olursak; annelerin çocukları üzerinde aile aidiyetinin oluşmasında önemli bir etkisi olduğunu vurgular. Annenin çocukla olan etkileşimi çocuğun aile aidiyetinde bağındaki hem niteliği hem de niceliğini olumlu anlamda etkiler ve eğitim düzeyi yüksek olan kadınların dışarda bir işte çalışma durumları çok yüksek bir ihtimal olduğundan dolayı aile aidiyetini olumsuz etkilediği düşünülmektedir (Kutsoati ve Morck’tan akt. Gülel, 2019: 73).

Ancak buna Gülel’in de çalışmasındaki sonuçlarından farklı sonuçlar da bulunmuştur. Dursun suça sürüklenen çocuklarda aile aidiyeti ve bağlanma stillerine ilişkin yazdığı doktora çalışmasında anne ve baba eğitim düzeyinin çocukların güvenli bağlanma ve aile aidiyet düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığını aktarmıştır ancak anne eğitim durumunun ilkokul ve altı olan çocukların anne eğitim durumunun ortaokul ve üstü olan çocuklara oranla aile aidiyet ve güvenli bağlanma puanlarının daha düşük olduğu görülmüştür. Dursun’un çalışmasında ölçekleri yanıtlayan katılımcıların anne eğitim durumu %91’i ortaokul ve altında olduğundan dolayı ve sadece %9’u da lise mezunu olduğundan dolayı anlamlı bir sonuç bulunmadığını saptamıştır (Dursun, 2019: 98-100). Ancak Sumbas ve Sezer anne babasının ortaokul ve üniversite mezunu olan çocuklarla yaptığı çalışmasında annesinin ortaokul mezunu olan çocukların, annesi fakülte mezunu olan çocuklardan daha düşük güvenli bağlanma puanı olduğunu saptamıştır. Yani annesinin eğitim düzeyi yüksek olan çocukların annelerine güvenli bağlanmaları daha yüksek olmaktadır. Bradley ve Corwyn sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan çocukların annelerine güvensiz bağlandığı görüşü ile tutarlı görünmektedir ve Razon da annelerinin çocuklarıyla olan ilişkisini etkileyen durum onlarla uzun süre vakit geçirmesi değil, onlarla geçirdiği sürenin niteliği olduğunu aktarır (Brdley ve Corwyn, 2002: Razon’dan akt. Sumbas ve Sezer, 2017: 297). Bu durumda Gülel’in aktardığı şekilde Kutsoaki ve Morck’un bu konuda eksik düşündüğünü söyleyebiliriz. Nitekim çocuklar da ebeveynlerinin ya da ailesinden başka kişilerin kendileriyle nitelikli bir vakit geçirip geçirmediğini anlıyorlar ve bu durum çocuğun bir dahaki sefere onunla zaman

geçirme isteğini de belli etmektedir. Nitekim ilgisiz ve ihmalkar ya da aşırı koruyucu ve kollayıcı anne ve babalarının çocuklarının aile aidiyet duygusunu olumsuz yönde etkilediğini yukarıdaki bulgularda verilmişti ve literatürde de benzer çalışmaların sonuçları olduğunu aktarmıştık.

Sumbas ve Sezer'in çalışmasında çarpıcı bir bulgu ise; baba eğitim durumunun üniversite mezunu olan çocukların annelerine daha güvenli bağlandığı sonucunu çıkarmıştır ancak babaya güvenli bağlanma puanını etkilememiştir. Bu durum ise babanın eğitim düzeyinin babaya bağlanmayı etkilememesinin sebebi geleneksel baba rollerinin neredeyse tüm eğitim düzeyinde olan babalar için kültürel bakımdan ortak olarak şekillenmiş olabileceği düşünülmektedir (Fişek, 1991: Yalçınöz, 2011: Sumbas ve Sezer, 2017: 301).

Literatürde anne baba eğitim durumunun aile aidiyetini etkilemediği çalışma da bulunmaktadır. Nitekim Yeter yaptığı çalışmada anne ve baba eğitim durumunun üniversite öğrencilerinin aile aidiyetinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını saptamıştır (Yeter, 2019: 85). Durlanık ise daha farklı sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmasında anne baba eğitim durumunun aile aidiyetinde anne eğitim durumu etkilemezken baba eğitim durumunun öğrencilerin aile aidiyetinde olumlu etkisi olduğunu saptamıştır. Nitekim babası lise mezunu olan çocukların aile aidiyet düzeylerinin babası ortaokul mezunu olan çocuklardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Durlanık, 2019: 55-60). Bu durum Türkiye'de babanın çocuklarına ve diğer aile bireylerine ilişkin görece hiyerarşik bir ilişki içinde olmasının ve babanın aileye tam katılımının aktif olmadığı, duygusal destek ve paylaşım konusunda aileden "uzak" olması ve burada genelde baba ve çocuklar arasında annenin aracı olması, çocuklarla ilgili bir sorun olduğunda "onlarla yüz göz olmadan" ama çocukların bazı tavırlarını da "görmezden gelen", bir sorun olduğunda sanki baba "farkında değilmiş" gibi yapması ama annenin bu durumu da idare etmesine dayalı bir aile sisteminde (Fişek, 2018: 46) babanın ailenin içine olumlu anlamda dahil olduğunda çocuklarda aile aidiyetine ilişkin duygusal bağların güçlenmesine ve bizim yukarıda bulduğumuz sonuçlara da uygun olarak yaşam doyumunun da artacağını söyleyebiliriz. Ayrıca Fişek'in yaptığı çalışmada ailenin daha eğitimli olması üniversite öğrencilerinin aile ve çevresiyle uyumlu tercihleri değil de, özerk karar tercihleri yapabildiklerini ve bireyselleşme eğiliminin daha yüksek olduğu saptanmıştır (A.g.e, 2018)

7. ÖNERİLER

Üniversite öğrencilerinin aile aidiyet düzeyleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada bulgular ve tartışma kısmında uzun bir şekilde ele alınmıştır ancak özet olarak yine de öneri ve sonuç mahiyetinde bir şeyler söylemek gerekirse o da bu alanda yapılan çalışmaların genel olarak ortak bazı noktaları yakaladığını söyleyebiliriz. En önemli noktalardan birisi tarihsel belli bir altyapıyla ilişkili olarak üniversite öğrencilerinde Fişek'in söylediği gibi "geleneksel bir ailevi benlik" özelliği taşıdığı söylenebilir ancak üniversite öğrencileri Batı değerleri ve yaşama tarzını da biliyor nitekim büyükşehirlerde okuyorlar ve kırsal kesimden gelen öğrenciler için İstanbul, onların yaşadıkları yerlere oranla çok büyük farklılıklar arz etmektedir. Bir yandan öğrenciler ailesine olan karşılıklı bağlılık görülmektedir. Bu daha çok duygusal anlamda ve özellikle babaya görece mesafeli ama anneye karşı bir karşılıklı bağlılık durumu gözlenmektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerde özerk bir birey olarak kendi ailesi ve onun verdiği tercihlerle değil de kendi kararlarıyla yaşamayı yani bireyselleşmeyi de isteyen bir yanı olduğu da görülmektedir. Nitekim çalışmamızda saptandığı gibi üniversite okurken ailesinin yanından kalan ve kalmayan öğrencilerde aile aidiyetinde bir anlamlı değişiklik görülmezken yaşam doyumu boyutunda ailesinin yanında kalmayan öğrenciler ailesinin yanında kalan öğrencilerden yaşam doyumları daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bu açıdan baktığımızda üniversite öğrencilerinde Fişek'in ifade ettiği şekliyle "bireyselleşen ailevi benlik" diyebileceğimiz bir benlik yapısı ile birlikte kısmi özerkliğe izin veren bir "bağlılık yoluyla yakınlık" ilişkisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu aşamadan sonra üniversite öğrencilerinde bu kısmi özerk bir ailevi benlik özelliklerinin ne gibi ruhsal, bilişsel, sosyal ve bireysel anlamda yansımalarının olduğu araştırılması ve bu konuda daha kapsamlı ve derin araştırmalar gereklidir çünkü Türkiye'deki aile yapısının da bu minvalde geliştiği görülmektedir. Bu açıdan gençler ilerde bu toplumun geleceği ve aile yapısını oluşturacaksa eğer buna yönelik daha büyük çapta ve multidisipliner bir çalışma perspektifinden ve başka disiplinlerin de bakış açısından da aile, aile aidiyeti ve yaşam doyumu konuları ile aralarındaki değişkenlik düzeyleri ele alınmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

Acar, A, E. (2011). *Kronik Hastalıkların, Hastaların Aile İşlevleri ve Yaşam Doyumları Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

Akün, E. (2013). Yapısal aile sistemleri kuramı bağlamında ergenlik döneminde aile yapısı ve ergenlik dönemi sorunları. *Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 53(1); 85-116.

Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*. S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya.

Aristotales. (2014). *Politika*. 14. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Arnett, J.J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.

Aslantürk, H. (2017). Tam Aileye Ve Tek Ebeveynli Aileye Sahip Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyetlerinin Karşılaştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Aslantürk, H. ve Koç, F. (2019). Sosyal hizmet lisans öğrencilerinin evlat edinme yoluyla kurulmuş tek ebeveynli aileler hakkındaki görüş ve düşünceleri: Kocaeli üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 30(3), 814-842.

Atak, H. & Çok, F. (2010). A new period in human life: Emerging adulthood. *Journal of Childhood and Adolescence Mental Health*, 17(1), 39-50.

Aydın, M. (2013). Sosyoloji'ye Giriş. İçinde İ. Çapcıoğlu ve H. Beşirli (Ed.), *Toplumsal Yapı ve Kurumlar*, Ankara: Grafiker Yayınları; 114-130.

Aytaç, A.M. (2007). *Ailenin Serencamı: Türkiye'de Modern Aile Fikrinin Oluşumu.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Bağlı, M. ve Sever, A. (2005). Tabulaştırılan/tabulaşan kurumun (ailenin) kurbanlıklar edinme pratiği. *Aile ve Toplum Eğitim - Kültür ve Araştırma Dergisi*, 2 (8):9-22.

Bardakçı, Ş. (2019). *Devlet Koruması Altında Yetişen Bireylerin Sosyal Destek Algısı ve Aile Aidiyetinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Başar, G,G. (2019). *Ergenlerin Aile Aidiyeti ve Ebeveyn İlişkileri ile Ahlaki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Karabük.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995, Kasım). *Ailede Çocuk Eğitimi Araştırması: 1992-1993 Aralık.* Ankara: BAAK.

Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2011). *Türkiye'de Ailelerin Eğitim İhtiyaçları*. Ankara: BASAGM.

Bates, G. D. (2009). *21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji: İnsanın Doğadaki Yeri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Berger, J. (2001). *Kral.* İstanbul: Metis Yayınları.

Bilgin, V. (1991). *Yapısal Özellikleri İtibariyle Ailelerin Görünümü.* Türkiye'de Aile Yıllığı, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

Bulut, I. (1990), *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Özgüzeliş Matbaası.

Bulut I, (1993). Ruh Sağlığının Aile İşlevlerine Etkisi. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları. Ankara.

Burger, M.,J. (2006). *Kişilik: Psikoloji Bilimin İnsan Doğasına Dair Söyledikleri*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Canatan, K. (2018). Aile Sosyolojisi. İçinde K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), 7. Baskı, *Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler*, İstanbul: Açılım Kitap; 31-48.

Christhopher, J.C. (1999). Situating psychological well-being: Exploring the cultural roots of its theory and research. Journal of Counseling & Development, 77(2), 141-152.

Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, *16*(3), 297-334.

Cüceloğlu D, 2006. *İnsan ve Davranışı*. 15. baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağan, K. (2018). Aile Sosyolojisi. İçinde K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), 7. Baskı, *Ailenin İşlevleri*. İstanbul: Açılım Kitap; 83-93.

Çimen, L.K. (2008). *Türk Töresinde Kadın ve Aile.* 1.basım. İstanbul: IQ Sanat ve Yayıncılık.

Dağlı A. ve Baysal N., (2016). Yaşam Doyumu Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 15(59), 1250-1262.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. and Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49 (1), 71-75.

Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. Social Indicators Research, 31, 103-157.

Doğan, İ. (2009). *Dünden Bugüne Türk Ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.

Doğanay A., Ataizi M., Şimşek A., Balaban J. &Akbulut Y. (2012). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları. Eskişehir.

Durlanık, H, K. (2019). Orta Çocukluk Döneminde Algılanan Ebeveyn Tutumları, Aile Aidiyeti ve Empatik Eğilimler Arasındaki İlişkiler ve Bunların Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Dursun, Y. (2019). *Suça Sürüklenen Çocukların Bağlanma Stilleri ve Aile Aidiyetleri: Marmara Bölgesi Örneği*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yalova.

Dündar, Z, Ö. (2012). Değişen Toplumda Değişen Aile. İçinde Adak, N. (Ed.), *Değişen ve Değiş(e)meyen Yönleriyle Aile: Yapısı, Türleri, İşlevleri.* Ankara: Siyasal Kitabevi; 39-64.

Ergan, G. N., Kütük, B.Ş., Coştur, R. (2012). *Davranış Bilimleri.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Erkal, M. E., (1987). Sosyoloji Toplumbilimi. 3.baskı. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Ersanlı, K., & Koçyiğit, M. (2013). Ait Olma Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 751-764.

Evran, S. (2018). *Geleneksel Akraba İlişkilerinin Yeni Evlilikler Üzerindeki Etkileri: Afyonkarahisar İli Örneği.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.

Fişek, O. G. (2018). *İlişki İçinde "Ben": Kültür, Aile, Bireyselleşme ve Psikanalitik Arayışlar.* Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Gasset, J. O. (2017). *İnsan ve Herkes.* İstanbul: Metis Yayınları.

Gezzon, L., Kottak, C. (2016). *Kültür*. Çev. Ed. (Gürsoy, A.), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Çev. H. Özel ve C. Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi.

Giddens, A. (2012), *Sosyoloji – Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*, 4. Baskı, Çev. Ü. Y. Battal, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Giddens, A., Sutton, P.W., (2014). *Sosyolojide Temel Kavramlar*, Çev. A. Esgin, Ankara: Phoenix Yayınevi.

Giddens, A., Sutton, P.W. (2017). *Sosyoloji*. 7.Edisyon, İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Goody, J. (2004). *Avrupa'da Aile,* İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Gök, E. (2019). *Öznel İyi Oluşun Yordanmasında Psikolojik İhtiyaçların Karşılanması, Aile Aidiyeti ve Ebeveyn Algısı Rolünün İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

Gökçe, B. (1991), "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", Aile Yazıları I, (Derl: B.Dikeçligil ve A.Çiğdem) Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi No: 5/1; 205-223.

Gökçen, A. (2016). Son Dönemde Ortaya Çıkan Marjinal Aile Tipleri. Mustafa Aydın (Dü.), *Sistematik Aile Sosyolojisi İçinde* (s. 112-113). Konya: Çizgi.

Gökkaya-Bilican, V. (2015). "Sosyal Teoriler ve Kadın Üzerine". *International Journal of Social Science.* 337-350.

Güçlü, S. (2012). Değişen Toplumda Değişen Aile. İçinde Adak, N. (Ed.), *Aileye İlişkin Kuramsal Açıklamalar,* Ankara: Siyasal Kitabevi; 65-91.

Gülel Açıkel, E. (2019). *Suça Sürüklenmiş Hükümlü Çocuklarda Aile Aidiyeti ve Yaşam Doyumu İlişkisi: İstanbul Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Gülerce, A. (2007). *Dönüşümsel Aile Modeli ve Türkiye'de Ailelerin Psikolojik Örüntüleri.* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Güney, S. (2008). *Davranış Bilimleri.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis* (7th Ed.). Pearson Prentice Hall.

Hallaç, S. ve Öz, F. (2014). Aile kavramına kuramsal bir bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 6(2), 142-153.

Hançerlioğlu, O. (1985). *Felsefe Ansiklopedisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Hill R. (1966). "Contemporary Developments in Family Theory". akt. Thomas ve Wilcox , *Journal of Marriage and tlıe Family,* 28(1) age s:85.

Ho, R. (2013). *Handbook of univariate and multivariate data analysis with IBM SPSS*. Chapman and Hall/CRC.

İncekara, T. (2018). *Üniversite Öğrencilerinde Vücut Algısı İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Kasapoğlu, A. ve Karkıner, N. Ed. (2011). *Aile Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Ünivesitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No:1303.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S.Ö., Üstündağ, M.F. (2011). *Bağlanma ve Psikopatoloji.* Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar Dergisi. 3(2):321-342.

Keskin, R., & Pakdemirli, M. (2016). Mesleki aidiyet ölçeği: Bir ölçek geliştirme, geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-8.

Kocacık, F. (1991). *Sivas'ta Kentsel Aile*. Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/4, ss. 265-307, Ankara.

Kolasa, J.,B. (1979). *İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayınları.

Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yaşam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Mavili, A. (2015). *Ben ve Ailem.* Konya: Atlas Akademi .

Mavili, A., KESEN, N. F., & Daşbaş, S. (2014). Aile Aidiyeti Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 29-45.

Merter, F. (1990). *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği*. Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Merter, F. (2010). Sosyoloji. İçinde F. Merter ve M. Talas (Ed.), *Toplumsal Bir Kurum Olarak Aile,* İstanbul: Lisans Yayıncılık; 289-325.

Nazlı, S. (2013). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Newbold, P., Carlson, W., & Thorne, B. (2012). *Statistics for business and economics*. Pearson.

Nirun, N. (1994). *Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür.* Ankara: A.K.M. Yayınları, Ankara.

Oktik, N., Değer, F. (2018). Aileyi Anlamak: Disiplinler Arası Yaklaşım. İçinde N. Oktik, H. Ü. Reşitoğlu (Ed.), *Türkiye Aile Yapısı ve Sorunlarına Kısa Bir Bakış*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Ott, R. L., & Longnecker, M. T. (2010). *An Introduction to Statistical Methods and Data Analysis (6th Ed.).* Cengage Learning.

Ozankaya, Ö. (1996). *Toplumbilim.* 9. Baskı, Ankara: Cem Yayınevi.

Önür, N. (1991), *Sembolik Etkileşimci Bir Perspektifle Aile İçi İletişim İlişkilerinin Çözümlenmesi.* Aile Yazıları 3, (Derl: B.Dikeçligil ve A.Çiğdem) Ankara: Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, Bilim Serisi No: 5/3; 405-415.

Özçelik, F. M., Gürsu, O. (2018). Eleştirel Psikoloji. *Turkish Academic Research Review.* 3/4: 173-176.

Özdemir, C. (2001). Neofonksiyonalizm. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 2(1), 81-90, Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/112895

Özdemir, D , Vatandaş, D , Torlak, P . (2009). Sosyal problemleri çözmede aile yaşam döngüsünün (AYD) önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 16 (16), 7-18. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/197951

Özen, S. (1992). Mübadele ve Çatışma Kuramlarında Aile. *Sosyoloji Dergisi,* 3(3): 117-129. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/592850

Özen, S. (1996). *Kentlileşme Sürecinde Ailede Kuşaklararası İlişkiler*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Özgüven, I. E. (2000). *Evlilik ve Aile Terapisi.* Ankara: PDREM Yayınları.

Öztürk, E. (2010). *Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınma Evleri*. İstanbul: Birey Yayıncılık.

Poster, M. (1989). *Eleştirel Aile Kuramı.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rollins, B.C. & Feldman, H. (1970). Marital satisfaction over the family life cycle, *Journal of Marriage and Family*, 32 (1); 20-28.

Ross, S. M. (2010). *Introductory Statistics (3rd Ed.).* Academic Press.

Ryan, R.M.& Deci, E.L. (2001). On happiness and human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being. Annual Review of psychology, 52, 141-166.

Saki, Ü. (2018). *Üniversite Öğrencilerinin Aile Aidiyet Düzeylerinin Spor Ve Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Sancar, G., Altın, S., Kanat, Ö., Şahin, A. G., Kındap Tepe, Y. (2018). Evlat edinmeye yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 19, 204-217.

Satir, V. (2018). *İnsan Yaratmak*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Sayın, Ö. (1991). *Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlenmesi.* Aile Yazıları 4, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/4, Ankara.

Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Sezal, İ. (2003). Toplum ve Aile, Ed.: İhsan Sezal, *Sosyolojiye Giriş,* iç.(137-166), Ankara: Martı Yayınları.

Sprey, J. (1969). The Family as a System in Conflict. *Journal of Marriage and Family.* 31(4): 699-706.

Sumbas, E. ve Sezer, Ö. (2017). *Ortaokul* öğrencilerinde anne babaya bağlanmanın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 2017(18) 1: 288-310.

Sümer N, Güngör D, 1999. Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14, 43, 71-106.

Sümer, N., Oruçlular, Y., Çapar, T.(2015). Bağlanma ve bağımlılık: Kuramsal çerçeve ve derleme çalışması. *Bağımlılık Dergisi*. 16(1): 192-209.

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics (6th Ed)*. Pearson New International Edition-Pearson Education.

Tavakol, M., & Dennick, R. (2011). Making sense of Cronbach's alpha. *International journal of medical education*, *2*, 53.

Tezcan, M. (1992). *Eğitim Sosyolojisi*. 8.baskı. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezcan, M. (1994). *Boş Zamanların Değerlendirilmesi Sosyolojisi*. Ankara: Atilla Kitabevi.

Tuzgöl Dost, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Tüzün, O., Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. *Düşünen Adam Dergisi*. 19(1):24-39.

Yeter, İ. S. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk Düzeylerinin Aile Aidiyeti Ve Manevi Yönelimlerine Göre Yordanması.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Yardım, M, Karakuş, Ş. (2015). Yaşam Doyumu. İçinde S. Doğan (Ed). *Örgütsel Değişim Algısı Belirsizlik ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 93-111.

Yıldırım, E. (2018). Aile Sosyolojisi. İçinde K. Canatan ve E. Yıldırım (Ed.), 7. Baskı, *Aile ve Evlilik Türleri*. İstanbul: Açılım Kitap; 65-81.

Yıldırım, T. (2017). *Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı ile Algılanan Sosyal Destek ve Yaşam Doyumu Arasındaki Ilişki Incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Zabun, B. (2009). Temel toplumsal bir kurum olarak ailenin sosyoloji öğretim programlarında yer alış durumu. *Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (17) : 97-103.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş*, (Çev.: Durdu B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu, Ö. (2016). Sosyal Problem Boyutuyla Aile. İçinde N. Adak (Ed.), *Sosyal Problemler Sosyolojisi: Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler*. Ankara: Siyasal Kitabevi; 35-65.

İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi.:29.04.2019

http://bilalersoy.com/psikanaliz/aidiyet/, E.T.: 30.04.2019

FORMLAR

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

"Üniversite Öğrencilerinde Aile Aidiyet Düzeyi ve Yaşam Doyumu İlişkisinin İncelenmesi" isimli araştırmada yer almak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu araştırma Y. Lisans Öğr. Safter Bozarslan tarafından yapılmaktadır. Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır ve sizden yaklaşık 10 dakikanızı ayırmanız istenmektedir. Tüm soruları eksiksiz, kimsenin baskısı altında kalmadan, içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Bu formu okuyup onaylamanız araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak çalışmaya katılmamakta veya bu formu onaylasanız bile istediğiniz herhangi zamanda bir neden göstermeksizin çalışmayı bırakmakta özgürsünüz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler yalnızca araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Çalışma ile ilgili ek bilgiye ihtiyaç duyduğunuzda araştırmacıya safterbozaslan@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Araştırmacı
Safter BOZARSLAN
Yüksek Lisans Öğrencisi

1) **Cinsiyet:**
   Kadın ( ) Erkek ( )
2) **Sınıfınız:**
   1.sınıf ( ) 2.sınıf ( ) 3.sınıf ( ) 4.sınıf ( )
3) **Yaşınız: ……..**
4) **Aylık Geliriniz:**
   2.000-3.000 ( ) 3.000-4.000 ( ) 4.000-5.000 ( ) 5.000 ve üstü
5) **Siz gelir getiren bir işte çalışıyor musunuz?**
   Evet ( ) Hayır ( )
6) **Öğrenim görmekte olduğunuz bölüm?**
   …….
7) **Aile Yapınız?**
   Çekirdek Aile ( ) Geniş Aile ( ) Boşanmış Aile ( ) Parçalanmış Aile ( )
8) **Ebeveyn durumu?**

Baba Sağ, Anne Sağ ( ) Baba Ölü, Anne Sağ ( ) Baba Sağ, Anne Ölü ( ) Baba Ölü, Anne Ölü ( )

9) Siz dahil kaç kardeşsiniz?

1-3 ( ) 4 ve üstü ( )

10) Anne- baba ve kardeşlerinizden başka evde daimi yaşayan bir büyüğünüz, akrabanız var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

11) Varsa kim? ……

12) Anne Eğitim Durumu

İlköğretim ve altı ( ) Lise ( ) Üniversite ve üstü ( )

13) Baba Eğitim Durumu

İlköğretim ve altı ( ) Lise ( ) Üniversite ve üstü ( )

14) Anne- Baba çalışma durumu

Çalışmıyor ( ) Çalışıyor ( )

15) Ailede kronik bir hastalık var mı?

Evet ( ) Hayır ( )

16) Kronik hastalık adı? ……

17) Varsa kim?

Anne ( ) Baba ( ) Kardeş ( ) Nine ( ) Dede ( ) Diğer

18) Ne kadar süredir?

19) Şu an üniversite eğitiminizi alırken ailenizle birlikte mi yaşıyorsunuz?(Cevabınız hayır ise 20 ve 21.soruya, cevabınız evet ise 22.soruya geçebilirsiniz)

Evet ( ) Hayır ( )

20) Ailenizin yanında kalmıyorsanız, nerede kalıyorsunuz ?

Yurtta ( ) Tek başına ( ) Arkadaşlarımla evde ( ) Diğer ……

21) Ailenizden ayrı yaşamaktan memnun musunuz?

( ) Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

22) Ailenizle birlikte kalmaktan memnun musunuz?

Evet ( ) Hayır ( ) Bazen

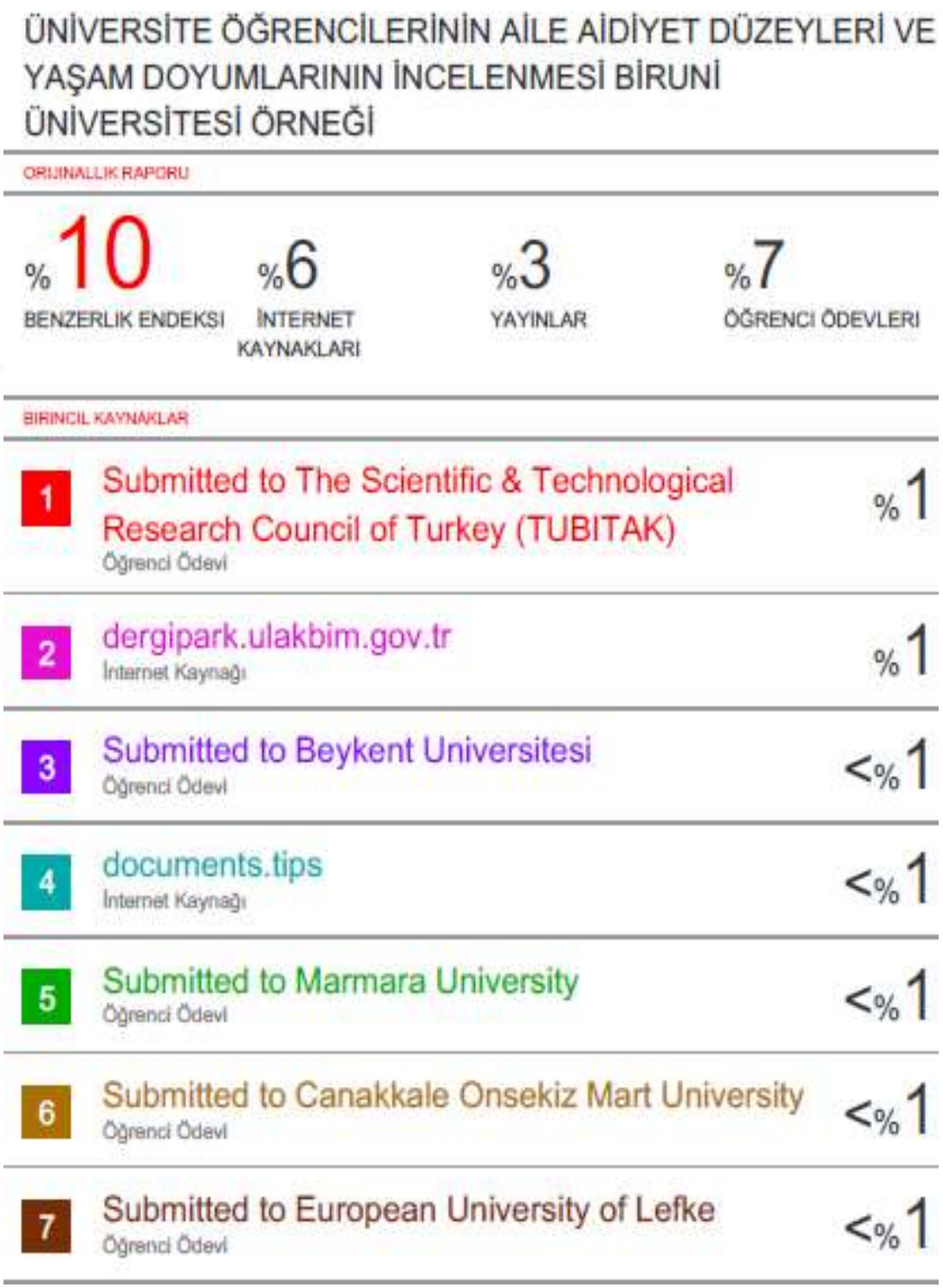
AİLE AİDİYET ÖLÇEĞİ

	Tamamen Katılmıyorum (1)	Katılmıyorum (2)	Kararsızım (3)	Katılıyorum (4)	Tamamen Katılıyorum (5)
Aileme güçlü bir şekilde bağlılık hissediyorum.					
Ailemde hayır deme hakkımız hep korunur.					
Ailemin önemli bir parçasıyım.					
Ailemin beni desteklediğini hissediyorum.					
Ailemdeki birçok kişi benim için bazı zevklerinden vazgeçmez.					
Ailemde kendimi değerli hissediyorum.					
Ailemin bana güvendiğini hiç hissetmedim.					
Ailemin bana saygı gösterdiğini hep görmüşümdür.					
Ailemde kararları birlikte almayız.					
İhtiyaç içinde ve hasta olduğumda ailem hemen destek olur.					
Ailemle birlikte zaman geçirebiliyoruz.					
Kendimi evimde ve ailemle birlikte mutlu hissetmiyorum.					
Sevgi ve hoşgörü ailemin önemli bir parçasıdır.					
Ailem bana özen gösterir.					
Ben de aileme özen gösteririm.					
Ailemde eleştiri hakkımız özenle korunur.					
Bir daha dünyaya gelsem aynı ailede doğmak isterdim.					

YAŞAM DOYUMU ÖLÇEĞİ

	Maddeler	Hiç katılmıyorum (1)	Çok az katılıyorum (2)	Orta düzeyde katılıyorum (3)	Büyük oranda katılıyorum (4)	Tamamen katılıyorum (5)
1	İdeallerime yakın bir yaşantım vardır.					
2	Yaşam koşullarım mükemmeldir.					
3	Yaşamımdan memnunum.					
4	Şimdiye kadar yaşamdan istediğim önemli şeylere sahip oldum.					
5	Tekrar dünyaya gelsem hayatımdaki hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmezdim					

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN AİLE AİDİYET DÜZEYLERİ VE YAŞAM DOYUMLARININ İNCELENMESİ BİRUNİ ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

ORIJINALLIK RAPORU

%10	%6	%3	%7
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	%1
2	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	%1
3	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
4	documents.tips İnternet Kaynağı	<%1
5	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<%1
6	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<%1
7	Submitted to European University of Lefke Öğrenci Ödevi	<%1

Yayınları/Tebligleri Sertifikaları/Ödülleri

Özel İlgi Alanları (Hobileri):